

ΑΣΤΗΡ της ΑΝΑΤΟΛΗΣ

πάντα δοκιμάζετε, το καλόν κατέχετε

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΜΠΑΧ

ΕΤΟΣ 154ο ΜΑΪΟΣ 2011 Νο 5

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ "ΑΓΑΝΑΚΤΙΣΜΕΝΩΝ"

{Το κείμενο αυτό γράφτηκε ως αποτέλεσμα συζήτησης με φίλους πως η Εκκλησία θα έπρεπε να είναι στο Σύνταγμα και είναι ένοχη που δεν κατεβαίνει στους δρόμους. Αποτυπώνω, λοιπόν, κάποιες σκέψεις μου προς αυτούς ως ιδιώτης. Δεν βάζω κάθε συνειδητοποιημένο Έλληνα που αγανακτεί στον ίδιο παρανομαστή, ούτε απευθύνομαι σε αυτόν. Το κίνημα των αγανακτισμένων είναι πολύπλοκο και μπορεί να εξεταστεί από πολλές πλευρές.}

Πιστεύω πως η αγανάκτηση ακόμη και με τις ατέλειές της είναι μια ευπρόσδεκτη ενέργεια. Η Εκκλησία πρέπει να επιδοκιμάζει το αίσθημα δικαίου που εκφράζεται σε αυτά τα κινήματα. Δεν είναι κακό που οι άνθρωποι αγανακτούν. Πρέπει να το κάνουν ώστε οι πολιτικοί να πάρουν πιο σοβαρά υπόψη τους, τους ανθρώπους. Είναι εντυπωσιακό πως δώδεκα μέρες τώρα μαζεύονται χιλιάδες άνθρωποι στην Αθήνα και δεκάδες άλλες χιλιάδες σε όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Σίγουρα για τα ελληνικά δεδομένα είναι καινοφανές το ετερόκλητο του πλήθους. Βλέπεις μαζί ανθρώπους ανεξαρτήτως ηλικίας, πολιτικής προέλευσης και οικονομικής κατάστασης. Πάνω από όλα για πρώτη φορά από καιρό είδα τόσο μαζικές διαδηλώσεις χωρίς εκδηλώσεις βίας. Αυτό με εξέπληξε πολύ θετικά, ειδικότερα μετά την έκρηξη βίας και ξενοφοβίας των τελευταίων ημερών.

Όμως, το κίνημα των αγανακτισμένων δεν με καλύπτει. Τι εννοώ;

Πρώτον, αν το κίνημα αυτό λάμβανε χώρα νωρίτερα, πολύ πιο εύκολα θα μπορούσε να επηρεάσει τη ροή των πραγμάτων από πολιτικής/οικονομικής πλευράς. Τώρα όλα έχουν γίνει δυσκολότερα. Μπορεί όμως, (υπό προϋποθέσεις) να βοηθήσει ανθρώπους να σκεφτούν περισσότερο το «κοινό» καλό του τόπου. Η αργοπορία, όμως, δεν το ακυρώνει καθώς η αντίδραση έστω και καθυστερημένη είναι θε-

μιτή.

Δεύτερον, τοποθετεί το πρόβλημα κάπως «μονόπλευρα». Ενώ έχουν ουσιαστική και πραγματική ευθύνη οι ιθύνοντες, εντούτοις «αθλώνει» πλήρως το ευρύ κοινό το οποίο αξιοποίησε προς ίδιον όφελος την υπάρχουσα κατάσταση. Δεν ακούω παρά ελάχιστη αυτοκριτική. Κι όμως, δεν μπορώ να μη σκεφτώ πως κι ο λαός, έχει περιθώρια πίεσης, πέραν της ψήφου του κάθε τέσσερα χρόνια. Η υπευθυνότητα αποδεικνύεται από την καθημερινή ζωή του πολίτη: όταν δεν παρανομεί, σέβεται τους νόμους, το περιβάλλον, τους ανθρώπους. Η ουσία της ανηθικότητας είναι πως κάνουμε μια εξαίρεση για τον εαυτό μας.

Τρίτον, η αγανάκτηση εκφράστηκε όταν το πρόβλημα έφτασε και σε μας, ή λίγο πιο ωμά, όταν χίχτηκε το δικό μας πορτοφόλι. Αυτό δεν είναι «κάπως»; Δεν θα έπρεπε νωρίτερα να έχει υπάρξει αγανάκτηση – από όλους μας – όταν φτωχοί στους δρόμους δεν έχουν να φάνε; Ή όταν ο γείτονας μπήκε στο νοσοκομείο, αλλά δεν έκανε εγχείρηση επειδή δεν είχε αρκετά για το φακελάκι; Ή όταν ο μετανάστης της κοντινής πλατείας κοιμήθηκε έξω στη βροχή; Γιατί δεν δώσαμε - έστω από αγανάκτηση - από τα δικά μας χρήματα; [1] Ελπίζω το κίνημα να κινηθεί και προς την κατεύθυνση αυτή.

Τέταρτον, δεν προτείνει καμία θετική λύση. Θέλω να πιστεύω πως κι αυτό θα διορθωθεί στο μέλλον. Η διαμαρτυρία από μόνη της είναι «μισή» αρχή. Δημιουργεί την ψευδαίσθηση πως όσοι συμμετέχουν, είναι αυτοί που «ξύπνησαν» και αντιλαμβάνονται την κατάσταση ενώ όποιος δεν αντιδρά με τον συγκεκριμένο τρόπο, κοιμάται.

Συνέχεια στη σελ. 159

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα Μέσα της Χάριτος	131
Τι σημαίνει να είμαι ταπεινός;	133
Ο Θεός ευλογεί τον Άβραμ	136
Η Πτώση	141
Ο Κ. Τσάτσος και οι θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας	144
Λύο Ώψεις μιας Δύναμης	149
Ιωάννης Σεβαστιανός Μπαχ - Ο "δικός μας" συνθέτης	151

ΑΣΤΗΡ

της

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Εκδίδεται από το 1858

"Πάντα δοκιμάζετε,
το καλόν κατέχετε"

Α' Θεσσα. 5: 21

www.gec.gr/astir

Λεωφ. Αμαλίας 50, 105 58 Αθήνα
Τηλ.: 210 3231079 - Fax: 210 3316 577
email: astir@gec.gr

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΚΔΟΤΗΣ:
Ιωάννης Τσεβάς

ΙΔΡΥΤΗΣ:
Μιχ. Δ. Καλοποθάκης (1858-1911)

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΕΚΔΟΤΕΣ:
Δημ. Μ. Καλοποθάκης (1911-1946)
Μιχ. Β. Κυριακάκης (1946-1989)
Γ. Τασίογλου (1989-1990)
Φ. Β. Καμπουρούπουλος (1991-2002)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Γ. Αδάμ, Τιμ. Αναστασιάδης,
Ε. Αντωνιάδου, Παν. Κανταρτζής,
Αντ. Κουλούρης, Μελ. Μελετιάδης,
Παρ. Παπαγεωργίου, Ιω. Σακινίδου,
Είρ. Τερζάκη, Ιωάν. Τσεβάς

ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ:
Σειράς «Λόγος»: Λ. Κολλάρος
Ειδικών αφιερωμάτων: Μελ. Μελετιάδης
Ποίηση, Προσευχές: Λιλ. Βαλαή

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: Στέλιος Παπαβασιλείου
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Έρση Αντωνιάδου
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μυριώ Σακινίδου
ΔΕΚΤΗΡΑΙΩΣΗ: Γιώργος Σάκος

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ-ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ: Έρση Αντωνιάδου
Λεωφ. Αμαλίας 50 - 105 58 Αθήνα
ΑΡΙΘΜ. ΛΟΓ. ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ:
EUR 5144-043494-503 (Στ. Παπαβασιλείου)
IBAN: GR93 0172 1440 0051 4404 3494 503
BIC: PIRBGRAA

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ:
Βοστώνης: Τάκης Τσανικλίδης
Θεσ/νίκης: Δημήτρης Σοφός
Κατερίνης: Πάρις Παπαγεωργίου
Κέρκυρας: Βέτα Παντελιού
Κύπρου: Δέσποινα Μελετιάδου
Χαλκίδας: Νίκος Παντελής

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Εσωτερικό & Κύπρος € 10
Ευρώπη: € 26 - ΗΠΑ USD 30
Καναδάς, Αυστραλία κ.λπ. Δολ. 40

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: € 1,00

ISSN 1106-4250

Το ενυπόγραφο άρθρο απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων. Η σύνταξη του περιοδικού διατηρεί το δικαίωμα να κάνει συντομεύσεις ή διορθώσεις στα προς δημοσίευση κείμενα. Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Τα Μέσα της Χάριτος

του Λεωνίδα Κολλάρου

"Και πάντες ημείς ελάβομεν εκ του πληρώματος αυτού και χάριν αντί χάριτος"

Ιωά. 1:16

Η χάρις είναι για να μας δοθεί· όχι για να μένει αποθηκευμένη και έτσι να χάνει την αξία της. Για ανθρώπους έχει προορίσει τη χάρη ο Θεός. Η χάρη έχει αξία όταν μεταδίδεται σε κείνους που την έχουν ανάγκη. Και πράγματι ο Θεός είναι τόσο γενναιοδωρος που πάντα ξεχνάει να κλειδώσει αυτή την αποθήκη. Έτσι μεταδίδει πιο γρήγορα και ελεύθερα τη χάρη Του. Μόνο που την μεταδίδει με τρόπο που να φέρνει δόξα στο όνομά Του χωρίς να ενδιαφέρεται να εξυπηρετησει ανθρώπινες εκκλησιαστικές σκοπιμότητες. Η χάρις δεν είναι αποθησαυρισμένη σε κάποια εκκλησία, την οποία χάρη υποτίθεται τη διανέμει με κάποια δική της εξουσία. Η χάρις παραμένει πάντα θησαυρός του Θεού. Το "πάντες ημείς" που λέει εδώ ο Ιωάννης φανερώνει ότι τόσο οι απόστολοι όσο και οι απλοί πιστοί βρίσκονται στην ίδια θέση ανάγκης. Ο Ιωάννης δεν μπορούσε να μεταδώσει χάρη στους άλλους πιστούς. Κι όμως η χάρη μεταδίδεται! Αλλά όχι με τελετές ανθρώπινης επινόησης. Άλλα είναι τα μέσα για τη μετάδοσή της. Ποια λοιπόν είναι τα μέσα για τη μετάδοση αυτής της χάρης;

Κοντά στον Χριστό

Ό,τι φέρνει τη σκέψη σου πιο κοντά στον Χριστό, ό,τι κάνει την καρδιά σου να αγαπήσει πιο θερμά τον Χριστό, ό,τι κάνει την ψυχή σου να προσηλωθεί στον Κύριο, ό,τι μας θυμίζει τον Χριστό και το έργο Του για μας αυτά είναι και τα μέσα της χάριτος. Κάθε τι που δεν με προδιαθέτει να αγαπήσω περισσότερο τον Χριστό και να εκτιμήσω το τι υπέφερε για μένα τον αμαρτωλό είναι κίβδηλο μέσον χάριτος που δεν γεμίζει την ψυχή μου με το νερό της ζωής παρά την αφήνει μια άδεια στάμνα όπως ήταν και πριν, δεν μου δίνει τη δυνατότητα να αναπνεύσω κάτι καθαρό παρά μόνο φράζει τα πνευμόνια μου με σκόνη, δεν σβήνει τη δίψα μου στην γλώσσα παρά μόνο τη γεμίζει με άμμο και χαλίκια. Ο Πατέρας Θεός έτσι οριοθέτησε την ανεύρεση και μετάδοση της χάριτος που αυτή να βρίσκεται πάντα εντός των ορίων της χώρας του Χριστού. Κάθε εκκλησιαστική τελετή, κάθε θρησκευτική εκδήλωση που ισχυρίζεται ότι μεταδίδει μηχανικά τη χάρη αλλά δεν αγγίζει την καρδιά, ούτε τη σκέψη, ούτε τη θέληση του ανθρώπου να ζήσει σε μια στενή σχέση με το Χριστό, και που δεν μεταμορφώνει τον εσωτερικό άνθρωπο με τη θερμή της αίσθησης της παρουσίας

τού Χριστού εκείνο που κάνει στην πραγματικότητα είναι να διαλαλεί ότι είναι πλάνη. Η χάρις δεν σου μεταδίδεται μηχανικά και αυτόματα χωρίς εσύ προσωπικά να συμμετέχεις και να αναζητάς τον ζωντανό Κύριο, χωρίς με την εσωτερική σου αναζήτηση να διακρίνεις με τα μάτια της πίστewος και της καρδιάς τον Υιό του Θεού. Η χάρις δημιουργεί εσωτερικά σκιρτήματα και μια σφοδρή επιθυμία για στροφή προς τον Χριστό, και μεταγγίζει δύναμη για μια ζωή που βιώνεται μαζί Του. Ό,τι μας φέρνει σε μία άμεση επαφή με αυτόν χωρίς τη μεσολάβηση ανθρώπων και ξηρών και ανούσιων τελετών αυτό είναι και ένα μέσον της χάριτος. Μην επιτρέπεις σε οτιδήποτε δεν έχει μάτια να προσπαθεί να σε καθοδηγήσει διότι όχι μόνο σε λάκκο αλλά και σε γκρεμό θα σε οδηγήσει. Στην πνευματική σφαίρα τίποτα δεν λειτουργεί μηχανικά, τίποτα δεν λειτουργεί αυτόματα, καμία εκκλησιαστική τελετουργία δεν μπορεί να σου μεταδώσει ούτε ίχνος χάρις αφού αυτά, απλά και μόνο με τον ισχυρισμό ότι μεταδίδουν τη θεία χάρη, κρύβουν από τη θέα του ανθρώπου την αληθινή πηγή της χάριτος και έτσι εμποδίζουν την άμεση επαφή της ψυχής με αυτόν εκ του πληρώματος του οποίου πρέπει να λάβουμε και χάριν αντί χάριτος, τη μια χάρη μετά την άλλη (Ιωά. 1:16). Ο Ιησούς Χριστός αγαπάει υπερβολικά τους λυτρωμένους Του για να αφήσει τη μετάδοση της χάριτος σε οτιδήποτε άλλο και σε οποιονδήποτε άλλον να κάνουν το έργο αυτό εκτός από τον εαυτό Του. Έτσι το κλειδί για να ανοίξουμε αυτή την αποθήκη δεν βρίσκεται κάπου έξω από εμάς αλλά ο Κύριος το έχει βάλει μέσα μας και στα χέρια μας για να θυμόμαστε ότι έτσι προσωπικά πρέπει να αναζητήσουμε την επαφή με το ευλογημένο πρόσωπό Του και να τον διακρίνουμε και να αισθανθούμε την διοχέτευση της χάριτος Του και την αίσθηση της αγάπης Του στον εσωτερικό άνθρωπο. Όταν η καρδιά γνωρίζει το Χριστό καταλαβαίνει ότι ενώ αυτός πήρε τη θέση μας στο σταυρό, κανείς δεν μπορεί να πάρει τη θέση του Χριστού στην καρδιά· καταλαβαίνει ότι ενώ ο Χριστός αντικατέστησε εμάς στο σταυρό κανείς δεν μπορεί να αντικαταστήσει αυτόν στο θρόνο της καρδιάς και στον τρόπο που αποθησαυρίζουμε περισσότερο από τη χάρη Του. Αυτή είναι η ενεργός συμμετοχή του ίδιου του πιστού στην αναζήτηση της χάριτος και έτσι κατανοούμε ότι εάν δεν σκύψει ο ίδιος να πιει από αυτή την πηγή, καμία εκκλησιαστική τελετή και κανένα εκκλησιαστικό "μυστήριο" δεν μπορεί να φέρει το νερό στα χείλη του. Πρέπει η δική σου η σκέψη να ανοίγει

το δρόμο προς το Χριστό. Αν αφήσεις οτιδήποτε άλλο να το κάνει αυτό για σένα, απλά θα καταλήξεις να βαδίζεις μέσα σε κάποιο υπόγειο λαβύρινθο όπου ο αποπροσανατολισμός θα σε απομακρύνει όλο και περισσότερο από το φως του έξω κόσμου. Ό,τι λοιπόν μας φέρνει πιο κοντά στον Χριστό και δένει πιο σφιχτά το δεσμό μας μαζί Του, αυτό είναι και ανάμεσα στα μέσα της χάριτος.

Ποια είν' αυτά;

Για να μη πέσουμε στην παγίδα του υποκειμενισμού των ανθρώπων και της αυθαιρεσίας των εκκλησιών του κόσμου όπου η κάθε εκκλησία δημιουργεί μέσα χάριτος ανάλογα με τις εκκλησιαστικές της παραδόσεις, πρέπει να πούμε ότι αυτά τα μέσα είναι τα ίδια που χρησιμοποιήσαν και οι απόστολοι και οι πρώτοι χριστιανοί. Μπορούμε σαν παράδειγμα να αναφέρουμε την Αγία Γραφή. Αν δεν ανάψουμε εμείς αυτό το λυχνάρι για να βλέπουμε γύρω μας, θα καθόμαστε συνέχεια στα σκοτεινά. Αν δεν ανοίξουμε εμείς τη Γραφή δεν θα ανοίξει από μόνη της επάνω στο τραπέζι μας. Αυτό το λυχνάρι ο ίδιος ο Θεός το προόριζε να στέκεται πάνω στο λυχνοστάτη στο κέντρο της οικίας. Αν εμείς το φυσηξουμε και το σβήσουμε θα βυθιστούμε σε σκοτάδι πυκνότερο από αυτό στις πληγές της Αιγύπτου. Ο κάθε αληθινός μαθητής του Ιησού κρατάει τη Βίβλο ανοιχτή για να διαβάσει για τον Πατέρα, για τον Υιό και για το Άγιο Πνεύμα που συνθέτουν και το περιεχόμενό της. Ένα ακόμη ζωτικής σημασίας μέσο χάριτος είναι η προσευχή. Κανένα άλλο χέρι δεν μπορεί να κρούσει τη θύρα της χάριτος παρά μόνο το δικό σου. Ακόμα και αν άλλοι προσεύχονται για σένα δεν σε απαλλάσσει από την ανάγκη να ανοίξεις τη δική σου την καρδιά σε προσευχή. Το λιμάνι που πρέπει να πιάσεις είναι του Θεού και μόνο με την προσευχή μπορείς να φτάσεις εκεί χωρίς περιπέτειες και ναυάγια. Ο κατάπλους στο λιμάνι αυτό συνιστά την ουσία της χάριτος διότι κάθε τι που μας εξασφαλίζει οποιαδήποτε εγγύτητα με το Θεό, αυτό είναι και η χάρη που επιδιώκουμε να αποκτήσουμε. Έτσι η ίδια η προσευχή, αυτή καθ' εαυτή, είναι η χάρη που ήδη έχουμε κερδίσει. Αλλά ταυτόχρονα είναι και το μέσον της χάριτος αφού είναι ο τρόπος για να φτάσουμε στο γαλήνιο λιμάνι της συνάντησης με το Θεό που μόλις αναφέραμε. Ένα άλλο μέσο χάριτος είναι η κοινωνία και συναναστροφή με πνευματικούς αδελφούς. Η αληθινή εκκλησία είναι η σύναξη των αγίων και μέσα σ' αυτή τη συναναστροφή αποκομίζουμε πνευματικά οφέλη και ενθάρρυνση που ο κόσμος της αμαρτίας ούτε μπορεί να μας προσφέρει, ούτε μπορεί να μας τα αφαιρέσει. Δεν είναι δυνατόν να περιφέρεσαι ανάμεσα σε αδελφούς που σπέρνουν και θερίζουν ευλογίες και να μη μπορέσεις να σταχυολογήσεις και συ κάποια χειρόβολα που θα τύχει να πέσουν εδώ κι εκεί. Τα λόγια τους, η άγια συμπεριφορά τους, το πνευματικό περιπάτημά τους, από όλα αυτά θα μυρίσεις και συ κάτι από το άρωμα του Χριστού και αυτό το άρωμα θα το αγαπήσεις περισσότερο. Η χάρη λοιπόν δεν μεταδίδεται μέσα από εκκλησιαστικές συνήθειες, αλλά βρίσκεται στην ενεργό συμμετοχή στην ίδια τη ζωή της τοπικής εκκλησίας όπου συναντάμε αδελφούς εν Χριστώ, αδελφούς που αποτελούν εικόνες Χριστού, αδελφούς με τους οποίους μας συνδέει η ίδια πνευμα-

τική εμπειρία της γνώσης του Θεού δια του Ιησού. Σε αυτό το πλαίσιο οι δύο μοναδικές τελετές που θέσπισε ο Κύριος και απαρέγκλιτα τήρησαν οι απόστολοι, το βάπτισμα και το δείπνο του Κυρίου, αποτελούν πηγές ευλογίας για τους πιστούς που τα προσεγγίζουν με γνώση και συναίσθηση της αποστολής τους. Και στις δύο όμως αυτές τελετές συμμετέχει η διάνοια, χωρίς τη συμμετοχή της οποίας δεν μπορούν να αποφέρουν κάποια αυτοματοποιημένη ευλογία. Και τέλος μέσο χάριτος είναι και η περισυλλογή διότι η συμμετοχή του νου είναι εκ των ων ουκ άνευ. Η στροφή της σκέψης στις αλήθειες του Θεού τρέφει πνευματικά τον αναγεννημένο άνθρωπο. Θρησκεία όπου ακολουθούνε απλά ένα τυπικό είναι παγερό ομοίωμα της πραγματικότητας αλλά απουσιάζει η πραγματική έκφραση της δίψας για τα πράγματα του Θεού διότι απουσιάζει η συμμετοχή του νου αλλά συνεπακόλουθα και η συμμετοχή της καρδιάς. Σε όλα αυτά δηλαδή διακρίνουμε την ενεργό παρουσία της ανθρώπινης διάνοιας και τη συμμετοχή του νου διότι μόνο έτσι ο Χριστός γίνεται αισθητός και ζωντανός στην ψυχή του πιστού ανθρώπου. Αυτά είναι τα μέσα της χάριτος. Πιστέ, να ποτίζεις συχνά τον κήπο σου από αυτές τις πηγές για να μη μαραθούν αυτά για τα οποία νοιάζεσαι, για τα οποία ο κόσμος δεν ενδιαφέρεται αλλά για σένα είναι πολύτιμα διότι σου θυμίζουν το σωτήρα σου Χριστό και σε φέρνουν πιο κοντά σ' αυτόν.

Το μοναδικό μέσον της χάριτος

Ο Χριστός είναι ο μόνος που μας εξασφαλίζει κάθε αναγκαία χάρη και συνεπώς μπορεί να χαρακτηριστεί ως το μοναδικό μέσον της απόκτησής της. Δεν την αποκτούμε από κάποια δική μας αξία. Μας δίδεται παρά τη δική μας αναξιοσύνη. Δεν μπορεί να επιζηήσει καμία καύχηση στον αληθινό χριστιανισμό. Και αν τα καταφέρει, τότε απλά να ξέρεις ότι δεν πρόκειται για αληθινό χριστιανισμό αλλά για παρανόησή του. Ο Χριστός ήταν αυτός που με το αίμα Του πλήρωσε για τη δική μας ενοχή και έτσι εξασφάλισε κάθε ευλογία στη ζωή των εκλεκτών. Η απάντηση στο πρόβλημα της αμαρτίας μας βρίσκεται στο Θεό και ο Θεός αποκάλυψε τη βουλή Του στο Γολγοθά όπου κατέστησε τον Υιό Του μοναδικό μεσίτη μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Αυτά είναι οι κεντρικές αλήθειες της Αγίας Γραφής. Δεν πρέπει να αμφισβητούμε την αλήθεια ότι δεν υπάρχουν άλλοι μεσίτες μεταξύ Θεού και ανθρώπου παρά μόνο ο Ιησούς, έτσι δεν πρέπει ούτε να αμφιβάλουμε ότι μόνο με μια ζωντανή, προσωπική στροφή του ανθρώπου προς τον Κύριο, τον μόνο χορηγό της χάριτος, είναι δυνατόν να απολαύσουν οι ψυχές μας αυτά που χορηγεί ο ουρανός. Κάθε τι που αντιστρατεύεται τη μοναδικότητα και επάρκεια τού Χριστού ως δίαυλο της χάριτος είναι απορριπτός αντίζηλος που προσπαθεί να κόψει το δεσμό που συνδέει τον άγιο με τον Σωτήρα του Χριστού. Κανείς δεν μπορεί να πάρει τη θέση του Χριστού. Είναι μοναδικός σε όλα, και αφού μελετάμε το συγκεκριμένο θέμα για τα μέσα της χάριτος, ως επαναλάβουμε ότι πάνω σε αυτόν στηρίζεται, και χάριν αυτού μας χορηγείται κάθε χάρη.

Ο κ. Α. Κολλάρος είναι κήρυκας του Ευαγγελίου στην Ε.Ε.Ε. Ιωαννίνων.

Τι σημαίνει να είμαι ταπεινός;

του αιδ. Γιώργου Αδάμ

Ιάκωβος 4:7-10

Πώς ταπεινώνεται κανείς μπροστά στο Θεό; Τι σημαίνει να ταπεινωθώ; Υπάρχουν εδάφια, λέξεις ή και εκφράσεις που χρησιμοποιούμε βασισμένες στην Αγία Γραφή, τις οποίες έχουμε πει τόσες πολλές φορές και τις έχουμε συνηθίσει, τελικά όμως, έχουμε ξεχάσει τι σημαίνουν ή δεν μάθαμε ποτέ το πραγματικό τους νόημα. Παρόλα αυτά, τις χρησιμοποιούμε

Γράφει ο Ιάκωβος, Αλλά, μεγαλύτερη χάρη δίνει ο Θεός, γι' αυτό λέει: «Ο Θεός στους υπερήφανους αντιτάσσεται, στους ταπεινούς όμως δίνει χάρη» (Ιάκ. 4:6). Τι σημαίνει να είμαι ταπεινός; Πως μπορώ να ταπεινωθώ στο Θεό, ώστε να μην είμαι φίλος του κόσμου, μοιχός και εχθρός του Θεού; Τι πρέπει να κάνω, ώστε συνεχώς να παίρνω από τη χάρη του Θεού που με βοηθάει να μένω αληθινός στην πίστη μου;

Ταπεινώνομαι όταν υποτάσσομαι στον Θεό

Αυτή την ερώτηση απαντούν τα σημερινά εδάφια. Η απάντηση έχει τρία μέρη. Η περιγραφή ξεκινάει από το εδάφιο 7. Εκεί βρίσκουμε το πρώτο στοιχείο που είναι απαραίτητο: Υποταχθείτε, λοιπόν, στον Θεό· αντισταθείτε στον διάβολο, και θα φύγει από σας (Ιάκωβος 4:7). Υποτάσσομαι, σημαίνει πως ενεργητικά, αποφασιστικά, αυτόβουλα, ελεύθερα πηγαίνω και θέτω τον εαυτό μου, κάτω από την εξουσία του Θεού. Διαλέγω πού θα ανήκω.

Η λέξη «υποταγή» μερικές φορές έχει παθητική σημασία, π.χ. «αυτός υποτάχθηκε στη μοίρα του». Δεν είναι αυτή η σημασία στο 4:7, αλλά σημαίνει πως εγώ από μόνος μου θέτω τη ζωή μου κάτω από το Θεό και είμαι έτοιμος να ακολουθήσω τις εντολές Του.

Αντίθετα με αυτό που έχουμε στο μυαλό μας συνήθως, δεν ζητάει ο Χριστός, ούτε περιμένει, απλά να τον δεχθούμε Σωτήρα. Χριστός που είναι μόνο Σωτήρας δεν υπάρχει. Υπάρχει μόνο στο μυαλό μας. Όταν δέχομαι το Χριστό, τον δέχομαι για αυτό που Εκείνος λέει ότι είναι, δηλαδή Σωτήρας και Κύριος. Στην επί του όρους ομιλία είπε, γιατί με λέτε Κύριε, Κύριε και δεν κάνετε ό,τι σας λέω. Δε θα μπει στη βασιλεία των ουρανών καθένας που λέει Κύριε, Κύριε, αλλά αυτός που πράττει το θέλημά μου (Ματθ. 7:21). Να είμαι χριστιανός σημαίνει να θέτω τον εαυτό μου κάτω από την εξουσία του Θεού.

Όταν το κάνω αυτό, αυτόματα κάνω και κάτι άλλο. Επειδή αλλάζω στρατόπεδο στην πνευματική σφαίρα, αντιστέκομαι στον εχθρό. Η υποταγή στο θέλημα του Θεού και η αντίσταση στο διάβολο είναι οι δύο πλευρές του ίδιου νομίσματος. Συχνά βέβαια, προσπαθούμε να αντισταθούμε στους πειρασμούς, σε αυτό που ξέρουμε πως είναι κακό, χωρίς να έχουμε υποταχθεί στο Θεό. Εκεί η μάχη είναι «χαμένη από χέρι». Ο εχθρός μας είναι πολύ πιο δυνατός και πιο έξυπνος από εμάς. Οι δε ανθρώπινες αντοχές μας είναι πολύ μικρές. Το να σκέφτομαι πως εγώ θα αντισταθώ στο κακό, χωρίς να είμαι τακτοποιημένος με το Θεό, είναι μάταιο. Πρώτα πρέπει να συμφιλνωθώ με το Θεό και μετά να παλέψω.

Υπάρχει βεβαίως και υπόσχεση! Αν πράγματι υποταχθώ στο

Θεό και αντισταθώ στο διάβολο, αυτός θα φύγει! Δεν μπορεί να κάνει αλλιώς. Η μάχη θα κερδηθεί. Θα ξαναέρθει βέβαια με άλλους πειρασμούς, πάλι όμως θα κερδηθεί η καινούργια μάχη. Όσο, σε κάθε προσωπική δοκιμασία/πειρασμό, μένω υποταγμένος στο να κάνω αυτό που θέλει ο Θεός και αντιστέκομαι, θα νικώ. Αυτή είναι η υπόσχεση. Πώς τελειώνει η διήγηση για τους πειρασμούς του Χριστού; Τότε τον άφησε ο διάβολος, και ήρθαν άγγελιο κοντά του και τον υπηρετούσαν (Ματθ. 4:11). Και στο Λουκά έχει μια λεπτομέρεια ακόμη: Και αφού ο διάβολος τελείωσε κάθε πειρασμό, απομακρύνθηκε απ' αυτόν μέχρι καιρού (Λουκάς 4:13). Δηλαδή για κάποιο χρονικό διάστημα.

Το σημαντικό είναι πως ο Θεός είναι πιστός. Αυτό σημαίνει πως ο διάβολος θα φύγει, ο πειρασμός θα εκλείψει. Ο Θεός υπόσχεται πως δε θα υπάρξει πειρασμός μεγαλύτερος από τη δύναμή μας, αλλά μαζί με τον πειρασμό ο Θεός θα κάνει την έκβαση για να μπορώ να υποφέρω (Α' Κορινθίους 10:13). Επίσης υπόσχεται πως καθένας που γεννήθηκε από τον Θεό νικάει τον κόσμο (Α' Ιωάννου 5:4). Επομένως, μπορώ με τη χάρη του Θεού να είμαι νικητής. Είτε ηθικός είναι ο πειρασμός, μα στη δουλειά, στην οικογένεια, με κάποιο συνάδελφο, με κάτι που με έχει ενοχλήσει, ό,τι και να είναι αυτό, μπορώ μέσα στον πειρασμό να κάνω αυτό που θέλει ο Κύριος. Φτάνει να υποταχθώ στο θέλημά του, χωρίς να κάνω «ζαβολιές» που σημαίνει πως θα αντισταθώ στον εχθρό. Δεν μπορώ, δεν υπάρχει χρόνος, ούτε η δυνατότητα να είμαι στη μέση. Ο Χριστός πρέπει να κυριαρχεί στη ζωή μου. Υποταχθείτε, λοιπόν, στον Θεό· αντισταθείτε στον διάβολο, και θα φύγει από σας (Ιάκωβος 4:7). Αυτό είναι το πρώτο, εντολή και υπόσχεση μαζί.

Ταπεινώνομαι όταν πλησιάσω τον Θεό

Το δεύτερο που περιγράφει τι κάνει ο άνθρωπος που ταπεινώνεται στο Θεό μπροστά είναι το εξής: Πλησιάστε στον Θεό, και θα πλησιάσει σε σας (Ιάκωβος 4:8^a). Και εδώ υπάρχει μια εντολή και μια υπόσχεση. Όταν πηγαίνω κοντά στο Θεό, έρχεται κι Αυτός. Τι σημαίνει να πλησιάσω το Θεό; Τι μου ζητάει να κάνω; Γεωγραφικά να βρεθώ πιο κοντά Του δεν γίνεται. Είναι πανταχού παρών. Είναι Πνεύμα. Πλησιάζω τον Θεό σημαίνει πως η καρδιά μου να έρθει κοντά Του. Η σχέση μου μαζί Του να ζεσταθεί. Σημαίνει να θέλω να έχω σχέση με το Θεό και να καλλιεργώ αυτή τη σχέση.

Πολλές φορές λέμε πως «νοιώθουμε» ότι ο Θεός είναι μακριά μας. Αυτό σημαίνει πως εμείς έχουμε απομακρυνθεί. Η δική μας καρδιά δεν είναι συντονισμένη μαζί Του. Γιατί ο Θεός είναι πρόσωπο, κι όπως όλα τα πρόσωπα κι όλες οι σχέσεις, θέλει κι αυτή το χρόνο της. Τι γάμος θα ήταν αν με τη γυναίκα σου, με τον άντρα σου, συναντιέστε μόνο 5 λεπτά το πρωί και αν προλάβετε, ή μόνο 5 λεπτά το βράδι πριν κοιμηθείτε, ή ακόμη χειρότερα για λίγο μια φορά την εβδομάδα, όταν πάτε σε μια κοινή συγκέντρωση με άλλους και απλά κάθεστε δίπλα-δίπλα; Αυτό δεν είναι σχέση, είναι μια τυπική κοινωνική επαφή.

Και με το Θεό συμβαίνει ακριβώς το ίδιο. Ό,τι σπέρνω αυτό και θερίζω. Όπου επενδύω χρόνο, εισπράττω αποτέλεσμα. Ο Θεός είναι πρόσωπο. Και χριστιανισμός σημαίνει πως πλησιάζω

ένα πρόσωπο, ώστε η καρδιά μου να έρθει κοντά του. Τι να κάνω λοιπόν για να πλησιάσω στο Θεό; Το αυτονόητο, δηλαδή συνειδητά, συστηματικά, να δώσω χρόνο με το Θεό. Κι όταν το κάνω αυτό, τότε το μυαλό μου αλλάζει, ανακαινίζεται, οι δυνάμεις μου ανανεώνονται, η οπτική γωνία που βλέπω τα πράγματα μεταβάλλεται. Η σκέψη μου επηρεάζεται από τις σκέψεις του Θεού στο Λόγο Του.

Πλησιάζω πρώτος εγώ το Θεό και πλησιάζει κι Αυτός εμένα. Χρόνια πριν ο Θεός μέσω του Μωυσή είχε πει στο λαό Του, πως δε θα Τον υπάκουαν και γι' αυτό θα τους έπαιρναν αιχμαλώτους, Και από εκεί θα εκζητήσετε τον Κύριο τον Θεό σας, και θα τον βρείτε, όταν τον εκζητήσετε με ολόκληρη την καρδιά σας, και με ολόκληρη την ψυχή σας (Δευτερονόμιο 4:29). Θέλω να βρω το Θεό; Δεν μπορώ να παίζω «κρυφτούλι». Ή θέλω ή δε θέλω. Και ο Θεός απαντάει πως θα μας αποκαλυφθεί, θα Τον βρούμε, φτάνει να Τον ζητήσετε με την καρδιά μας. Φτάνει να είναι τόσο σημαντικός που να αξίζει να κάνετε κάποια θυσία για μένα για να Τον γνωρίσουμε.

Γιατί να αποκαλυφθεί ο Θεός σε κάποιον ή κάποια που Τον πλησιάζει τυπικά, επειδή έμαθε ότι πρέπει να το κάνει, και όχι επειδή το θέλει; Εμείς θα θέλαμε κάποιος να έρχεται να μας κάνει παρέα, επειδή πρέπει; Γιατί σε ένα τέτοιο άνθρωπο να ανοίξουμε την καρδιά μας και να αποκαλύψουμε κάτι που υπάρχει παραμέσα;

Το ίδιο συμβαίνει και με το Θεό. Χρόνια μετά τον Μωυσή, ο Δαβίδ είναι έτοιμος και δίνει στον Σολομώντα τα σχέδια του ναού και τα υλικά που είχε μαζέψει, και ανάμεσα στα όσα ωραία λέει στο λαό και στο Σολομώντα είναι και αυτό: Ο Κύριος εξετάζει όλες τις καρδιές και γνωρίζει όλες τις σκέψεις. Αν τον εκζητήσεις θα σου φανερωθεί, αν όμως τον εγκαταλείψεις θα σε αποκηρύξει για πάντα (ΑΧρονικών 28:28β-29).

Και πιο μετά, όταν χώρισε το βασίλειο και βασιλιάς στον Ιούδα, στο νότιο βασίλειο, ήταν ο Ασά, ένας άνθρωπος που έφερε το λαό πίσω στο Θεό. Στα δικά του χρόνια ο προφήτης Αζαρίας είπε, Ο Κύριος θα είναι μαζί σας, όταν κι εσείς είστε μαζί του. Αν τον αναζητάτε, θα τον βρίσκετε: αν, όμως, τον εγκαταλείψετε, θα σας εγκαταλείψει (Β' Χρονικών 15:2). Τι έγινε μετά; Ο λαός άκουσε. Διαβάζουμε στο ίδιο κεφάλαιο πιο κάτω, Χαίρονταν που αναζήτησαν τον Κύριο μ' όλη τους την καρδιά και τον είχαν βρει, κι ο Κύριος τους είχε εξασφαλίσει ειρήνη από παντού (Β' Χρονικών 15:15β).

Ο Θεός είναι πιστός. Θα ακούσει το αίτημα της καρδιάς μας. Θα μας πλησιάσει. Φτάνει εμείς να Τον πλησιάσουμε πρώτοι. Δεν έχει σημασία ποια ήταν η ζωή μας ως τώρα. Αν ζητήσουμε το Θεό τώρα, θα Τον βρούμε.

Ο Χριστός υποσχέθηκε Ζητάτε, και θα σας δοθεί: ψάχνετε, και θα βρείτε: κρούετε, και θα σας ανοιχτεί: επειδή, καθένας που ζητάει, παίρνει, κι αυτός που ψάχνει, βρίσκει, και σ' αυτόν που κρούει, θα ανοιχτεί (Ματθ. 7:7-8). Αυτό είναι αλήθεια για την προσευχή μας, ιδιαίτερα όταν αυτό που ζητάμε είναι να πλησιάσουμε το Θεό. Ο Θεός μας καλεί, και θέλει να έχει κοινωνία μαζί μας, όχι με το ζόρι όμως. Εύχομαι πραγματικά Εκείνος να δημιουργήσει μέσα μας πείνα και δίψα να τον πλησιάσουμε.

Μέσω του προφήτη Ιερεμιά έστειλε το ίδιο μήνυμα: Θα με ζητήσετε, και θα με βρείτε, όταν με ζητήσετε με όλη την καρδιά (Ιερεμίας 29:13). Ξεχώρισε κάποια ώρα κάθε μέρα, που να κάθεται να μιλάς με το Θεό. Όλοι μπορούμε να βρούμε το χρόνο. Δεν θα μας πλησιάσει αλλιώς. Αν η δική μας αξιοπρέπεια δεν αντέχει να είναι κάποιος μαζί μας με το ζόρι, πόσο μάλλον η αγιότητα και η ζηλοτυπία του Θεού; Μπορείς να Τον βρεις, μπορώ να Τον βρω, φτάνει να Τον ζητήσω με την καρδιά μου. Ο Κύριος είναι κοντά σε όλους εκείνους που τον επικαλούνται: σε όλους

εκείνους που τον επικαλούνται αληθινά (Ψαλμός 145:8).

Με το Θεό ποτέ δε βγαίνω χαμένος. Ό, τι σπέρνω με το Θεό, θα το θερίσω. Και αν Τον ψάξω, θα θερίσω πολλαπλάσια. Όταν στραφώ προς το Θεό, Εκείνος θα τρέξει προς τα εμένα. Θυμάστε την παραβολή του ασώτου; Όταν ο άσωτος ήρθε στον εαυτό του, έτσι το θέτει ο Λόγος του Θεού, γύρισε στον πατέρα του και ο πατέρας του, κοίταζε από μακριά. Γράφει το εξής: Ενώ ήταν ακόμη μακριά, τον είδε ο πατέρας του, τον σπλαχνίστηκε, έτρεξε, τον αγκάλιασε σφιχτά και τον καταφιλούσε (Λουκάς 15:20). Η μοναδική φορά σε όλη την Αγία Γραφή που ο Θεός τρέχει είναι αυτή. Όταν τρέχει να συναντήσει τον αμαρτωλό που τον πλησιάζει. Κράτησε αυτή την εικόνα στο μυαλό σου. Και ήταν προκλητική εικόνα αυτή για το Θεό, δεν ήταν και πολύ αξιοπρεπές να σηκώνει τον χιτώνα ένας άνδρας και να τρέχει. Έτσι όμως κάνει ο Θεός, είπε ο Χριστός.

Ταπεινώνομαι όταν καθαρίζω τη ζωή μου

Το τρίτο που ζητάει είναι άμεσο επακόλουθο του δεύτερου. Όταν αποφασίζω να υποταχθώ το Θεό, και πλησιάζω το Θεό, το πλησίασμα αυτό γίνεται ως εξής: Καθαρίστε τα χέρια σας, αμαρτωλοί, και αγνίστε τις καρδιές, δίνωμι. Κακοπαθήστε και πενήθηστε και κλάψτε: το γέλιο σας ας μεταστραφεί σε πένθος, και η χαρά σε κατήφεια (Ιάκ. 4:8β-10). Καθαρά χέρια, σημαίνει καθαρή καρδιά. Και αυτό σημαίνει να πλησιάζω το Θεό με εξομολόγηση. Πλησιάζω το Θεό γιατί καταλαβαίνω πως έχω αμαρτήσει, και έχω ανάγκη στην ψυχή μου να βρω συγχώρηση. Στέκομαι μπροστά Του, στο Όνομα του Χριστού με συντριβή, γιατί έχω δει, ότι στη ζωή μου ήμουν φίλος με τον κόσμο, δίνωμις. Προσπάθησα να παντρέψω αυτά που δεν παντρεύονταν, να συνταιριάξω την αγάπη για τον κόσμο και για το Θεό και είδα πως βρέθηκα μακριά του. Εξομολογούμαι στο Θεό γιατί ήμουν δίνωμις, («δίψυχος» όπως λέει στο αρχαίο κείμενο), δεν ήμουν ακέραιος, ώστε να καθαριστεί η καρδιά μου.

Και προσέξτε η εντολή είναι εμείς να καθαρίσουμε την καρδιά μας. Δε συμβαίνει αυτό αυτόματα. Εμείς, δηλαδή, πρέπει να κάνουμε «κάτι». Αυτό το κάτι δεν είναι να συγχωρήσουμε τον εαυτό μας, αυτό μόνο ο Θεός το κάνει, είναι όμως, να παραδεχτούμε την αμαρτία μας. Πάσχουμε στην εξομολόγηση. Δε ζητάμε συγγνώμη από το Θεό. Και αυτό αποδεικνύεται από το ότι δε ζητάμε συγγνώμη από τους αδελφούς μας. Δεν παραδεχόμαστε ουσιαστικά τις αμαρτίες μας. Μιλάμε γενικά και αόριστα για τις αμαρτίες που όλοι μας κάνουμε, αλλά τίποτα συγκεκριμένο. Αυτό, βέβαια, μόνο εξομολόγηση δεν είναι. Η εξομολόγηση είναι συγκεκριμένη. Και πάντοτε συνοδεύεται από μια καρδιά που πενήθει.

Ίσως μια ιστορία της Παλαιάς Διαθήκης να μας δώσει μια καλή εικόνα για το πώς μοιάζει αυτό το πλησίασμα στο Θεό. Η ιστορία του κακού βασιλιά Μανασσή. Ο άνθρωπος αυτός έκανε κυριολεκτικά τα πάντα. Έκανε πράξεις που ο Λόγος του Θεού ονομάζει βδελύγματα. Ό,τι καλό έκανε ο Εζεκίας ο πατέρας του, αυτός το γκρέμισε. Οδήγησε το λαό πίσω στην ειδωλολατρία. Προσκύνησε όλη τη στρατιά του ουρανού (Β' Χρονικών 33). Μέσα στο ναό του Κυρίου έχτισε θυσιαστήρια για να λατρεύει τα είδωλα. Πρόσφερε τους γιούς του ολοκαύτωμα, τους θυσίασε στους θεούς του. Ασκούσε μαντεία, προσέλαβε νεκρομάντιες. Προκάλεσε, λέει χαρακτηριστικά, την οργή του Θεού. Παρέσυρε κι εξώθησε τον λαό στην αμαρτία και έκανε χειρότερα από ό,τι τα έθνη εκείνα που ο Θεός είχε διώξει από τη χώρα του. Και παρόλο που ο Θεός προειδοποιούσε, ο Μανασσής δεν έδινε σημασία.

Ήταν τόσο εξοργισμένος ο Θεός που είπε πως θα στείλει τέτοια συμφορά στην Ιερουσαλήμ και τον Ιούδα που όποιος το

ακούσει θα του έρχεται ζάλη (Β' Βασιλέων 21:12). Έτσι λοιπόν, ο Θεός έστειλε τους Ασσύριους. Αυτοί τον συνέλαβαν, τον έδεσαν με αλυσίδες και τον πήγαν στη Βαβυλώνα. Και εκεί έγινε κάτι. Εκεί μέσα στη θλίψη του ταπεινώθηκε βαθιά ενώπιον του Κυρίου του Θεού των προγόνων του και ζήτησε το έλεός του. Ο Θεός άκουσε την προσευχή του και του απάντησε: τον επανέφερε στην Ιερουσαλήμ στο βασίλειο του και τότε ο Μανασσής αναγνώρισε ότι ο Κύριος ήταν ο αληθινός Θεός (Β' Χρονικών 33:12-13).

Ο Θεός πλησίασε αυτόν τον άνθρωπο, όταν ο άνθρωπος αυτός πλησίασε το Θεό κλαίγοντας για την αμαρτία του. Όταν έκανε αυτός το δικό του μέρος, και ταπεινώθηκε στο Θεό μπροστά, ο Θεός τον ύψωσε. Αυτή είναι η πρόκληση και υπόσχεση με την οποία κλείνει η σημερινή μας περικοπή: Ταπεινωθείτε μπροστά στον Κύριο και θα σας υψώσει (ΐάκωβος 4:10). Αν πρόκειται ο Θεός να μας υψώσει ποτέ, αυτό θα γίνει εάν και εφόσον έχουμε ταπεινωθεί μπροστά Του.

Η «σωστή» σειρά των πραγμάτων: υπακοή – πλησίασμα - καθαρισμός

Ίσως βέβαια υπάρχει μια απορία για τη σειρά με την οποία βάζει τα πράγματα ο ΐάκωβος. Θα περίμενε κάποιος η σειρά να είναι ανάποδη. Δηλαδή, να ξεκινήσω με την εξομολόγηση, μετά να πλησιάσω το Θεό και στο τέλος να υποταχθώ στο θέλημά Του. Η λογική όμως του ΐάκωβου, κάτω από την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος είναι διαφορετική. Πρώτα αρχίζω να υπακούω, μετά πλησιάζω το Θεό και καθώς βλέπω ποιος είναι πραγματικά, τότε οδηγούμαι σε συντριβή και εξομολόγηση.

Με άλλα λόγια, μια και η επιστολή αυτή είναι όπως έχουμε πει ο «Καταστατικός Χάρτης» της πρακτικής χριστιανικής ζωής, μας λέει: Ξέρεις ποιος είναι ο δρόμος της ταπεινώσης; Ξεκίνα να υπακούς αυτά που ξέρεις. Υποτάξου στο θέλημα του Θεού. Αντιστάσου στον πονηρό. Ταυτόχρονα πλησίασε το Θεό, ξόδεψε χρόνο να Τον γνωρίσεις. Προσευχήσου επειδή θέλεις, όχι επειδή πρέπει. Και καθώς το κάνεις αυτό, να είσαι έτοιμος για αυτά που θα βλέπεις. Γιατί όσο πλησιάζει κάποιος το Θεό είναι σαν να πλησιάζει ένα φως. Και όταν πάμε κοντά στο φως, οι σκιές και οι λεκέδες φαίνονται πιο έντονα. Αρχίζεις και βλέπεις πράγματα που δεν έβλεπες πιο πριν. Διαπιστώνεις πως ήσουν πολύ περισσότερο από ό, τι πίστευες, μια από δω και μια από εκεί, δίγνωμος, δίψυχος.

Η φιλία με τον κόσμο, η μοιχεία προς το Θεό, μόνο έτσι γιατρεύεται. Κλαίγοντας για τον εαυτό μας. Πενθώντας για την κατάστασή μας. Πως ξεκινά κάποιος; Όχι με προσευχές οι οποίες θα μας οδηγήσουν σε συναισθηματική κάθαρση μόνο. Που θα νοιώσουμε καλύτερα, αλλά δε θα αλλάξει η ζωή μας. Ξεκινάς με πράξεις. Αν πιστεύεις πως πρέπει να αλλάξεις, πράξε σύμφωνα με αυτό που ξέρεις. Υποτάξου στο θέλημα του Θεού. Κάνε αυτό που ξέρεις πως πρέπει να κάνεις.

Θυμάστε τι έγινε στον προφήτη Νεεμία; Στο κεφάλαιο 8 είναι η ιστορία. Μαζεύτηκε όλος ο λαός μπροστά σε μια πύλη. Όλοι όσοι μπορούσαν να καταλάβουν. Ζήτησαν εκεί από τον Έσδρας να φέρει το βιβλίο του νόμου. Πράγματι ο Έσδρας το έκανε και τους διάβαζε από το βιβλίο του νόμου από το πρωί μέχρι το μεσημέρι. Καθώς διάβαζε ο Έσδρας, οι Λευίτες που ήταν εκεί τους εξηγούσαν τι σήμαιναν αυτά, και τους μετέφραζαν για όσους δεν καταλάβαιναν. Τι συνέβη λοιπόν; Καθώς άκουγαν το νόμο, όλα αυτά που έπρεπε να κάνουν και δεν έκαναν αρχίσαν και κλαίνε. Βλέπετε τι κάνει ο Λόγος του Θεού; Για αυτό αξίζει να τον διαβάζουμε, γιατί στην πραγματικότητα μας διαβάζει εκείνος.

Καθώς αρχίζουν και κλαίνε ο Νεεμίας και ο Έσδρας τους σταματάνε: Και ο Νεεμίας, ο κυβερνήτης και ο Έσδρας, ο ιερέας

ο γραμματέας, και οι Λευίτες, που εξηγούσαν στον λαό, είπαν σε ολόκληρο τον λαό: Αυτή η ημέρα είναι άγια στον Κύριο τον Θεό σας· μη πενθείτε ούτε να κλαίτε. Επειδή, ολόκληρος ο λαός έκλαιγε, καθώς άκουσε τα λόγια του νόμου. Και τους είπε: Πηγαίνετε, φάτε παχιά, και πιείτε γλυκά κρασιά, και στείλτε μερίδες και σ' εκείνους που δεν έχουν τίποτε ετοιμασμένο· επειδή, η ημέρα αυτή είναι άγια στον Κύριό μας· και μη λυπάστε· επειδή, η χαρά του Κυρίου είναι η δύναμή σας. Και οι Λευίτες καθησούχασαν ολόκληρο τον λαό, λέγοντας: Ησυχάστε, επειδή η ημέρα αυτή είναι άγια, και μη λυπάστε. Και ολόκληρος ο λαός αναχώρησε για να φάνε, και να πιουν, και να στείλουν μερίδες σε εκείνους που δεν είχαν. Και έκαναν μεγάλη γιορτή, επειδή κατάλαβαν τα λόγια που τους φανέρωσαν (Νεεμίας 8:9-12). Αντί να αρχίσουν να εφαρμόζουν το νόμο, ο οποίος έλεγε πως εκείνη την ημέρα έπρεπε να γιορτάζουν, έκλαιγαν. Και οι ηγέτες τους σταμάτησαν. Λάθος το πήρατε τους είπαν!. Αν θέλετε να κάνετε αυτό που ο Θεός θέλει, ξεκινήστε να υπακούτε. Αφού προστάζει σήμερα να είναι μέρα χαράς, χαρείτε. Ο λαός υπάκουσε. Μετά θα πείτε στο Θεό πως νοιώθετε.

Αφού πέρασαν οι μέρες της γιορτής, πλησίασαν το Θεό με εξομολόγηση. Και αφού στάθηκαν όρθιοι, εξομολογήθηκαν τις αμαρτίες τους, και τις ανομίες των πατέρων τους. Και καθώς στάθηκαν όρθιοι στον τόπο τους, διάβασαν στο βιβλίο του νόμου του Κυρίου του Θεού τους, για ένα τέταρτο της ημέρας· και για ένα τέταρτο εξομολογούνταν, και προσκυνούσαν τον Κύριο τον Θεό τους (Νεεμίας 9:2-3). Τρεις ώρες άκουγαν όρθιοι, τρεις ώρες εξομολογούνταν.

Και με τον Ζακχαίο το ίδιο δεν συνέβη; Δεν είπε καμιά κουβέντα αφιέρωσης στο Χριστό. Δεν μας λέει να προσευχήθηκε καν. Ξεκίνησε να υποτάσσεται στο θέλημα του Χριστού. Έδωσε τα μισά του υπάρχοντα στους φτωχούς, αποζημίωσε στο τετραπλάσιο αυτούς που αδίκησε. Και ο Χριστός τότε είπε, σήμερα σωτηρία έγινε σε αυτό το σπίτι.

Την καρδιά που είναι συντριμμένη και ταπεινωμένη, δε θα τη διώξω είπε ο Θεός. Θυσίες του Θεού είναι συντριμμένο πνεύμα· συντριμμένη και ταπεινωμένη καρδιά, Θεέ, δεν θα καταφρονήσεις (Ψαλμός 51:17). Στον Ησαΐα (66:1-2) επίσης γράφει πως ο Θεός είναι τόσο μεγάλος που ο ουρανός είναι ο θρόνος του και η γη είναι το σκαμνί που βάζει τα πόδια του. Σε ποιον θα κοιτάξει αυτός ο Θεός; Σε αυτόν που είναι συντριμμένος μπροστά στο Θεό και τρέμει το Λόγο του.

Πώς ταπεινώνομαι μπροστά στο Θεό; (1) Υποτασόμενος στο γνωστό θέλημά Του. Αυτό αναγκαστικά με οδηγεί να αντισταθώ στον εχθρό. (2) Πλησιάζοντας το Θεό, ώστε να έρθει κι Εκείνος πιο κοντά μου. Και αυτό το κάνω καθώς (3) Καθαρίζοντας την καρδιά μου με μετάνοια και συντριβή. Και τότε, ο Θεός θα με υψώσει.

Υποταχθείτε, λοιπόν, στον Θεό· αντισταθείτε στον διάβολο, και θα φύγει από σας. Πλησιάστε στον Θεό, και θα πλησιάσει σε σας. Καθαρίστε τα χέρια σας, αμαρτωλοί, και αγνίστε τις καρδιές, δίγνωμοι. Κακοπαθήστε και πενήστε και κλάψτε· το γέλιο σας ας μεταστραφεί σε πένθος, και η χαρά σε κατήφεια. Ταπεινωθείτε μπροστά στον Κύριο και θα σας υψώσει (ΐάκωβος 4:7-10).

Ο Θεός να μας αξιώσει να δούμε τον εαυτό μας όπως πραγματικά είναι! και να σταθούμε με ειλικρίνεια μπροστά στο Θεό που τα ξέρει όλα, να Τον πλησιάσουμε, γιατί αν εμείς κάνουμε ένα βήμα, Αυτός θα τρέξει προς το μέρος μας. Κι αυτό δε θέλει κανέναν να το χάσει! Αμήν.

Ο αιδ. Γ. Αδάμ είναι ποιμένας της Β' Ε.Ε.Ε.

Ο Θεός ευλογεί τον Άβραμ

του αιδ. Μελέτιου Β. Μελετιάδη

“¹⁴ Αφού ο Άβραμ είχε αποχωριστεί από το Λωτ, ο Κύριος του είπε: «Σήκωσε τα μάτια σου και κοίτα ένα γύρο από τον τόπο που βρίσκεσαι, προς το βορρά και το νότο, προς την ανατολή και τη δύση. ¹⁵ Όλη τη χώρα που βλέπεις θα τη δώσω σ’ εσένα και στους απογόνους σου για πάντα. ¹⁶ Θα σου δώσω τόσους πολλούς απογόνους σαν τους κόκκους της σκόνης στη γη. Αν ποτέ κανείς μπορέσει να μετρήσει τους κόκκους της σκόνης πάνω στη γη, τότε θα είναι δυνατό να μετρηθούν και οι απόγονοί σου. ¹⁷ Σήκω να περιδιαβείς τη χώρα σε μάκρος και σε πλάτος, γιατί σ’ εσένα θα τη δώσω». ¹⁸ Έτσι ο Άβραμ μάζεψε τις σκηνές του και ήρθε να κατοικήσει κοντά στη Δρυ Μαμβρή, στη Χεβρών, όπου και έχτισε ένα θυσιαστήριο για τον Κύριο.”

(Γεν. 13.1-13)

Με αυτό το άρθρο ερχόμαστε στο 4^ο σημείο της μελέτης του 13^{ου} κεφαλαίου της Γένεσης.

IV. Ο Θεός Ευλογεί Τον Άβραμ (13.14-18)

Προτού προχωρήσουμε και δούμε την ευλογία του Θεού πάνω στον Άβραμ, θα ήθελα να σημειώσουμε δύο πολύ σημαντικές αλήθειες.

1. Στην Παρουσία Των Πειρασμών Η Συμπεριφορά Μας Ποτέ Δεν Είναι Δεδομένη

Στην παρούσα ιστορία βλέπουμε έναν Άβραμ να αντιμετωπίζει έναν σημαντικό πειρασμό με βαθειά πνευματικότητα, ευαισθησία και ωριμότητα.

Ωστόσο, αυτήν την ιστορία δεν μπορούμε να την αποσπάσουμε από την προηγούμενη στο κεφ. 12, όπου έχουμε τον Άβραμ, σ’ έναν άλλο αλλά εξ ίσου μεγάλο πειρασμό (στην 1^η περίπτωση η Γη δεν τον συντηρούσε, στην 2^η η Γη δεν τον χωρούσε), να συμπεριφέρεται εντελώς διαφορετικά και μάλιστα προκλητικώς αμαρτωλά.

Ο συνδυασμός των δύο ιστοριών μαζί απεικονίζει την ζωή μας. Στην παρουσία των πειρασμών, όταν η πραγματικότητα του Θεού έρχεται αντιμετώπιση με τις διάφορες πραγματικότητες της ζωής μας, δεν είναι δεδομένο τίποτα, αν και μία από τις δύο επιλογές θα είναι η συμπεριφορά μας.

2. Ο Θεός Είναι Κυρίαρχος

Και στις δύο ιστορίες μπορεί να έχουμε τους ανθρώπους να παίρνουν τις αποφάσεις, ωστόσο

στο τέλος είναι ο Θεός που επεμβαίνει λυτρωτικά κι ευεργετικά. Μπορεί ο Άβραμ στην Αίγυπτο να συμπεριφέρθηκε όπως συμπεριφέρθηκε, ο Θεός όμως δεν τον απέρριψε. Μπορεί στην 2^η ιστορία να έχουμε έναν Άβραμ που υπακούει, ωστόσο η ευλογία δεν είναι το αποτέλεσμα της υπακοής του, αλλά η πραγματοποίηση των σχεδίων του Θεού που δεν αλλάζουν, δεν ακυρώνονται, δεν συγχύζονται και δεν προάγονται ούτε με την άρνησή, αλλά ούτε και με την υπακοή του. Ο Θεός εκτελεί τους σκοπούς Του. Το ίδιο ισχύει και με μας. Ο Θεός είναι Κυρίαρχος. Τα λάθη μας και η ανυπακοή μας θα έχουν τα αποτελέσματά τους στην ζωή μας, στα παιδιά μας, στην διακονία μας, γι’ αυτό καλό είναι να προσέχουμε. Ωστόσο, η ευλογία δεν είναι μισθός, αλλά Χάρις.

Στο ευαγγέλιο του Λουκά 18.28-30, διαβάζουμε *“²⁸ Τότε ο Πέτρος του λέει: «Να, εμείς εδώ αφήσαμε τα πάντα και σε ακολουθήσαμε». ²⁹ Κι ο Ιησούς του είπε: «Σας βεβαιώνω πως όποιος άφησε σπίτι ή γονείς ή αδέρφια ή γυναίκα ή παιδιά για χάρη της βασιλείας του Θεού, ³⁰ θα κερδίσει πολύ περισσότερα τώρα, στα χρόνια που ζούμε, και στο μελλοντικό κόσμο την αιώνια ζωή”*. Ο πρώτος μέσα στην ΑΓ που κάνει πραγματικότητα αυτόν τον Λόγο του Χριστού είναι ο Άβραμ, ο οποίος μέχρι αυτό το σημείο ‘έχασε’ επειδή υπάκουσε στον Λόγο του Θεού. ‘Έχασε’:

- Την Περιουσία
- Την Πατρίδα
- Την Συγγένεια
- Την εύφορη πλευρά της Γης της Επαγγελίας

Στο τέλος της ιστορίας, όμως, ο Άβραμ ανταμείβεται από τον Θεό με πολλαπλάσια αγαθά. Ο Θεός του προσφέρει:

- Όλη την γη, ακόμη κι εκείνη που ο Λωτ επέλεξε για τον εαυτό του, και
- Μια Τεράστια οικογένεια.

Επιστρέφοντας στην ιστορία παρατηρούμε πως Θεός τον καλεί:

A. Να Σηκώσει Τα Μάτια Του Ψηλά Και Να Κοιτάξει

“¹⁴ Αφού ο Άβραμ είχε αποχωριστεί από το Λωτ, ο Κύριος του είπε: «Σήκωσε τα μάτια σου και κοίτα ένα γύρο από τον τόπο που βρίσκεσαι, προς το βορρά και το νότο, προς την ανατολή και τη δύση...”

Κατά κάποιο τρόπο ολόκληρο το κεφάλαιο περιστρέφεται γύρω από δύο φαινομενικά όμοιες φράσεις που έχουν να κάνουν με το κοίταγμα. Στο εδάφιο 10

έχουμε τον Λωτ που κοιτάζει και στο εδάφιο 14 έχουμε τον Άβραμ που κοιτάζει. Όμως, δεν είναι το ίδιο κίταγμα και την διαφορά την διαπιστώνουμε από τα ρήματα που οι Ο' χρησιμοποιούν.

Για τον μεν Λωτ διαβάζουμε: *“10 και επάρας Λωτ τους οφθαλμούς αυτού, ”* για τον Άβραμ διαβάζουμε, *“ Ο δὲ Θεὸς εἶπε τῷ Ἀβραμ... ἀνάβλεψον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου καὶ ἴδε”*. Αν και θα μπορούσαμε πολλά να πούμε θα ήθελα να σταθούμε στο εξής:

- Ο ένας κοίταξε με βάση το δικό του προσωπικό συμφέρον αδιαφορώντας για τον άλλον γι' αυτό και η λέξη που χρησιμοποιείται κρύβει και την έννοια του εγωισμού.
- Ο άλλος κοίταξε μετά από το κάλεσμα και την οδηγία του Θεού. Η δική του ήταν πράξη υπακοής και όχι εγωισμού.

Όμως εκείνο που εντυπωσιάζει είναι το γεγονός ότι ενώ ο Θεός υποσχέθηκε στον Άβραμ πως θα του έδινε την γη και αυτός το γνωρίζει, ωστόσο ο Άβραμ περιμένει τον χρόνο του Θεού και δεν αρπάζει την ευκαιρία για να διεκδικήσει αυτό που όντως του ανήκει. Ίσως έμαθε, από την εμπειρία της Αιγύπτου, να περιμένει τον χρόνο του Κυρίου. Διότι εάν την διεκδικούσε για τον εαυτό του θα ωθούνε την σχέση με τον Λωτ σε ρήξη.

Ο Άβραμ θέτει ένα καλό παράδειγμα: Να περιμένουμε τον χρόνο του Κυρίου στην ζωή μας. Ζούμε σε μια εποχή τρομακτικών ταχυτήτων, και απειροελάχιστου χρόνου. Μετράμε τον χρόνο σε νανοδευτερόλεπτα. Αλλά συμβαίνει το εξής παράξενο: όσο οι ταχύτητες αυξάνονται, τόσο λιγότερη υπομονή έχουμε. Με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να περιμένουμε και να τα θέλουμε όλα *‘εδώ και τώρα δώστα όλα’*. Το περιήγημα σύνθημα της μεγαλύτερης μερίδας του λαού μας την 10ετία του '80. Όμως, ενώ αυτό το σύνθημα βρήκε ευήκοα ώτα, έγινε δημοφιλέστατο και ψηφίστηκε ως επιλογή του *‘κυριάρχου λαού’*, ήταν με αυτό το σύνθημα του *‘Εδώ και τώρα δώστα όλα’* που φαγώθηκαν όλα τα υπέρογκα δάνεια που αντλήθηκαν, όχι από τις τσέπες εκείνων που το επινόησαν, δημαγωγικά το χρησιμοποίησαν, φίλαυτα το υιοθέτησαν, με ευκολία το ψήφισαν και ηδονιστικά απόλαυσαν την εφαρμογή του, αλλά από τις επόμενες γενεές. Σήμερα καταλαβαίνουμε πως θ' απαιτηθούν πολλά χρόνια για να διορθωθεί το λάθος, ν' εξοφληθεί η ανοησία, να ισοσκελιστεί η ανυπομονησία και να αποπληρωθεί η ληστρική κτητικότητα. Η γενιά του *‘Εδώ και τώρα δώστα όλα’* διεκδίκησε, άρπαξε και κατανάλωσε το μέλλον των ίδιων των εγγονιών της. Η μετάνοια αυτής της γενιάς είναι ζητούμενο (Β' Χρονικών 7.25)!¹

Ο Θεός είχε υποσχεθεί την Γη στον Άβραμ, αλλά έπρεπε να περιμένει. Να περιμένει όχι μόνο αυτός, αλλά και οι απόγονοί του. Μάλιστα έπρεπε να περιμένουν κοντά στα 500 χρόνια κι αυτά δεν είναι λίγα χρόνια. Αν και ο Θεός είχε υποσχεθεί την Γη στον Άβραμ και θα μπορούσε ο Άβραμ όταν έφτασε εκεί να πάρει την υπόθεση στα χέρια του και να αρχίσει να διώχνει και να σκοτώνει, επειδή ακριβώς είχε θεία υπόσχεση, ενώ στην περίπτωση του Λωτ θα μπορούσε να του δείξει την πόρτα της Αιγύπτου, δεν το κάνει. Αντιθέτως, περιμένει τον χρόνο και τον τρόπο του Κυρίου.

Υπάρχει μια καλή ιστορία στην ζωή του Δαυίδ. Ο Θεός είχε υποσχεθεί και μάλιστα είχε χρήσει τον Δαυίδ βασιλιά στην θέση του Σαούλ ο οποίος είχε καταχραστεί το αξίωμα. Ο Σαούλ, ο καημένος, το γνώριζε και απεγνωσμένα προσπαθούσε να βρει και να σκοτώσει τον Δαυίδ. Ωστόσο, δυο φορές ο Δαυίδ είχε την ευκαιρία να σκοτώσει τον Σαούλ, σε δυο διαφορετικές σπηλιές. Μάλιστα και τις δυο φορές ο στρατιώτης που τον ακολουθούσε του είπε, *“Απόψε ο Θεός παρέδωσε τον εχθρό σου στα χέρια σου. Άσε με τώρα να τον καρφώσω στη γη με το ακόντιο μ' ένα χτύπημα. Δεν θα χρειαστεί να τον χτυπήσω δεύτερη φορά”* (Α' Σαμ. 26.8, 24.5). Αν και ο πειρασμός, θα ήταν τρομερά μεγάλος, εν τούτοις και τις δυο φορές ο Δαυίδ είπε, *“Όχι”*. Ο Δαυίδ, όπως και ο Άβραμ, δεν τόλμησε να αρπάξει εκείνο που ο Θεός του είχε υποσχεθεί. Περίμενε την ώρα του Θεού και τον τρόπο του Θεού.

Το ίδιο παράδειγμα έχουμε και με τον Κύριο όταν ο Διάβολος Τον πειράζει δείχνοντάς Του όλα τα βασίλεια της γης και Του προτείνει, *“Όλα αυτά θα σου τα δώσω, αν πέσεις και με προσκυνήσεις”* (Μτ. 4.9). Τον πειράζει τον Χριστό ακριβώς εκεί που Τον *‘πονούσε’* διότι ο Χριστός είχε έρθει γι' αυτά τα βασίλεια και τώρα ο Διάβολος Του τα έδινε με μια φοβερή έκπτωση του χρόνου και του τρόπου. Ο Διάβολος υποσχόταν να του τα δώσει

- *‘τώρα’* και όχι μετά όπως το σχέδιο του Πατέρα προέβλεπε
- και με ποιο απλό κι *‘ανώδυνο’* τρόπο: *‘πέσε να με προσκυνήσεις’* αντί του επώδυνου κι εξευτελιστικού Σταυρού που ο τρόπος του Πατέρα προέβλεπε.

Τί θα γινόταν εάν ο Άβραμ, ο Δαυίδ ή ο Χριστός *‘διεκδικούσαν’* στον δικό τους χρόνο και με τον δικό τους τρόπο εκείνο που ο Θεός τους είχε υποσχεθεί; Περιμένοντας, όμως, στον Θεό Εκείνος να ενεργήσει, ευλογήθηκαν. Στην δε περίπτωση του Άβραμ, έφυγε από την μέση ο Λωτ κι έτσι όλη η Γη έμεινε στον Αβραάμ δίχως κανέναν αντίζηλο.

Πολλές είναι οι ευλογίες που ο Θεός μας υπόσχεται να δώσει αλλά θέλει να περιμένουμε τον χρόνο Του και τον τρόπο Του. Όταν αυτά τα δύο παραβιαστούν τότε τα αποτελέσματα είναι οικτρά.

- Γάμος (πόσοι γάμοι δεν έγιναν πηγές άπειρου πόνου επειδή παραβιάστηκε ο χρόνος και ο τρόπος του Θεού;)
- Εργασία (πόσο χριστιανικό είναι το μέσον, η εκδούλευση, η πελαταιακή σχέση με πολιτικούς, ή τους δυνατούς της κοινωνίας μας; Δεν αρκεί ο Θεός;)
- Προαγωγή
- Σπουδές

Μόνο όταν ο Άβραμ θυσίασε κάθε διεκδίκηση πάνω στην Γη (δεν υπάρχει αντίληψη για ΔΙΚΑΙΩΜΑ του πιστού αλλά μόνο ΠΡΟΝΟΜΙΟ) μόνο τότε ο Θεός προχώρησε στο να προσθέσει ευλογία πάνω στην ευλογία, *“¹⁵ Όλη τη χώρα που βλέπεις θα τη δώσω σ' εσένα και στους απογόνους σου για πάντα”* (13.15 – 12.7). Το ίδιο ισχύει και με μας. Μόνο όταν παραιτούμαστε από την ανοησία και την τυραννία του δικαιώματος μπορούμε

να απολαύσουμε την χάρη της ευλογίας του Κυρίου. Άλλωστε, δεν είναι ο Κύριος που μας διαβεβαίωσε, ³¹ *Μην έχετε, λοιπόν, άγχος και μην αρχίσετε να λέτε: “τι θα φάμε;” ή: “τι θα πιούμε;” ή: “τι θα ντυθούμε;”* ³² γιατί για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται το Θεό· ο ουράνιος όμως Πατέρας σας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ’ όλα αυτά. ³³ *Γι’ αυτό πρώτα απ’ όλα να επιζητείτε τη βασιλεία του Θεού και την επικράτηση του θελήματός του, κι όλα αυτά θα ακολουθήσουν.*” (Μτ. 6.31-33).

Ο Άβραμ επειδή πρώτα ζήτησε την Βασιλεία του Θεού και την δικαιοσύνη Του, στο τέλος τα έλαβε όλα (Ψαλμός 37). Ποια;

α. Την Ευλογία Της Γης

“Όλη τη χώρα που βλέπεις θα τη δώσω σ’ εσένα και στους απογόνους σου για πάντα” (13.15).

Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Θεός υποσχόταν στον Άβραμ την Γη της Επαγγελίας, αλλά, όπως έχει ήδη λεχθεί, στο τέλος κάθε δοκιμασίας του Άβραμ ο Θεός αποκαλύπτει μια ακόμη διάσταση της υπόσχεσής Του, άγνωστη μέχρι αυτό το σημείο. Για παράδειγμα:

- Στο 12.1 έχουμε την πρόσκληση του Θεού, η οποία ταυτοχρόνως αποδεικνύεται και δοκιμασία της πίστης του Άβραμ, *“Ο Κύριος είπε στον Άβραμ: «Φύγε από τη χώρα σου, από τους συγγενείς σου κι από το σπίτι του πατέρα σου, και πήγαινε σε μια χώρα που εγώ θα σου δείξω”.*
- Όταν φτάνει ο Άβραμ στην Γη τότε ο Θεός του αποκαλύπτει λίγο περισσότερο από το σχέδιό Του, *“Εκεί του φανερώθηκε ο Κύριος και του είπε: «Αυτήν τη γη θα τη δώσω στους απογόνους σου»” (12.7).*
- Τώρα, μετά την δοκιμασία με τον Λωτ ο Θεός τον ευλογεί αποκαλύπτοντας άλλη μια διάσταση της υπόσχεσης για την Γη, *“Όλη τη χώρα που βλέπεις θα τη δώσω σ’ εσένα και στους απογόνους σου για πάντα” (13.15).*

Στην ολοκληρωμένη, πλέον, υπόσχεση για την Γη ο Θεός υπόσχεται:

1. Θα δώσει όλη την γη
2. Θα την δώσει στον Άβραμ
3. Θα την δώσει στους απογόνους του Άβραμ
4. Θα την δώσει για πάντα

Την υπόσχεση για παντοτινή κληρονομιά της Γης από τον Ισραήλ θα την επαναλάβει ο Θεός και αργότερα:

- i. Όταν θα έδινε την περιτομή ως σημείο της Διαθήκης που πρόσφερε στον Αβραάμ, *“Σ’ εσένα και τους απογόνους σου θα δώσω τη χώρα όπου τώρα κατοικείς σαν ξένος, όλη τη χώρα της Χαναάν, για αιώνια ιδιοκτησία και θα είμαι Θεός τους” (Γεν. 17.8)*
- ii. Θα την επαναλάμβανε στον Ιακώβ, *“θα σου δώσω πολλά παιδιά· θα κάνω να προέλθει από σένα πλήθος λαών και θα δώσω τη χώρα αυτή*

στους απογόνους σου για παντοτινή ιδιοκτησία” (48.4).

- iii. Θα επαναλαμβάνονταν ξανά και ξανά στο Λευιτικό και στο Δευτερονόμιο και θα αποτελούσε την ελπίδα και το όραμα των προφητών όπως του Ιερεμία (31.2-21).

Είναι κατανοητό πως αυτά τα θέματα αγγίζουν λεπτά σημεία που έχουν να κάνουν όχι μόνο με ιστορικές, γεωγραφικές και πολιτικές πραγματικότητες στην Μ. Ανατολή αλλά και με ανθρώπους.

Υπάρχουν τρεις τρόποι για να προσεγγιστούν κείμενα σαν κι αυτά (πιστεύω πως η 3^η είναι η βιβλική):

- Να περιφρονηθούν ως εβραϊκή μυθολογία και τίποτα περισσότερο. Κάτι, όμως, που δεν μπορούμε ως Χριστιανοί να κάνουμε διότι τότε θα είχαμε πρόβλημα και με την Βίβλο (Β’ Τιμ. 3.16), αλλά και με ολόκληρο το Χριστιανικό οικοδόμημα.
- Να προσεγγιστούν απολύτως κυριολεκτικά και να διεκδικηθούν με την βία από τους σημερινούς κατοίκους της Παλαιστίνης, όπως δυστυχώς πρεσβεύει μια μικρή μερίδα Ευαγγελικών, ιδίως στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ. Μια πολιτική που βρίσκεται σε αντίθεση με το παράδειγμα του πατριάρχη Αβραάμ.
- Να προσεγγιστούν απολύτως κυριολεκτικά αναγνωρίζοντας πως:
 - Όντως ο Θεός έδωσε την Γη στον Άβραμ και στους απογόνους του από τον Ισαάκ
 - Πως η σύσταση του κράτους του Ισραήλ στις 14 Μαΐου του 1948 υπήρξε εκπλήρωση προφητειών, διότι διαφορετικά δεν εξηγείται.
 - Πως το Ισραήλ έχει το αναφαίρετο δικαίωμα στην γη των προγόνων του (όπως κι εμείς οι Έλληνες στην γη των προγόνων μας) και στην ασφάλεια κι ευημερία των πολιτών του, όπως κάθε άλλο σοβαρό κράτος
 - Πως ο Θεός έχει ένα ιδιαίτερο σχέδιο για τον λαό Ισραήλ, όπως μας εξηγεί ο απ. Παύλος στην Ρωμ. 9-11 (όπως βέβαια έχει κάποιο σχέδιο για κάθε λαό).
 - Πως καλούμαστε από τον Λόγο του Θεού να προσευχόμαστε για την ειρήνη της Ιερουσαλήμ (Ψαλμός 122.6), δίχως καμιά διάκριση μεταξύ των Εβραίων και Αράβων κατοίκων της.
 - Πως στην Καινή Διαθήκη η Εκκλησία είναι ο εκλεκτός λαός του Θεού και κανένας φυσικός λαός

β. Η Ευλογία Των Αναριθμητων Απογόνων

Η δεύτερη ευλογία είχε να κάνει με τους απογόνους του Άβραμ, *“θα σου δώσω τόσους πολλούς απογόνους σαν τους κόκκους της σκόνης στη γη. Αν ποτέ κανείς μπορέσει να μετρήσει τους κόκκους της σκόνης πάνω στη γη, τότε θα είναι δυνατό να μετρηθούν και οι απόγονοί σου” (13.16)*

- Το πλήθος των απογόνων του Άβραμ αποτε-

λεί ένα επαναλαμβανόμενο θέμα στην Γένεση (15.5, 16.10, 28.14, 32.12).

- Ο Βαλαάμ αναγνωρίζει πως το μέγεθος του Λαού βρίσκεται σε σημείο που είναι αδύνατη η απογραφή του (Αρ. 23.10)
- Ο Σολομών αναγνωρίζει το ίδιο στην δική του εποχή (Α' Βασ. 3.8).
- Και βεβαίως στην Καινή Διαθήκη διευρύνεται ο κύκλος των απογόνων του Άβραμ με την προσθήκη όλων εκείνων που πιστεύουν στον Ιησού Χριστό (Ρωμ. 4.16-18, Γαλ. 3.29). Όλοι (Ιουδαίοι κι εθνικοί) που πίστεψαν στο Ιησού Χριστό αποτελούν το εσχολογικό σώμα της Εκκλησίας, το "αμέτρητο πλήθος – που κανείς δεν ήταν σε θέση να το μετρήσει – από κάθε έθνος, φυλή, λαό και γλώσσα, να στέκεται μπροστά στο θρόνο και στο Αρνίο" (Απ. 7.9).

Κλείνοντας κι εν είδη εφαρμογής, θα ήθελα να σημειώσουμε τα εξής:

α. Το Κάλεσμα Του Να Σηκώσουμε Τα Μάτια Μας Και Να Κοιτάξουμε Τον Ουρανό

Ο Θεός μας καλεί να κοιτάζουμε ψηλά, σ' Εκείνον, ιδιαιτέρως όταν βιώνουμε προβλήματα και δυσκολίες, Διαβάζουμε στον Ησαΐα 40.25-31:

²⁵ «Με ποιον θα με παρομοιάσετε, λοιπόν;» λέει ο Άγιος Θεός, «με ποιον θα ταυτιστώ;» ²⁶ Τα μάτια σας σηκώστε στον ουρανό και δέστε· αυτά τ' αστέρια ποιος τα δημιούργησε, αν όχι αυτός που σε παράταξη σαν στρατεύμα τα βγάζει, κι όλα με τ' όνομά τους τα καλεί; Η δύναμή του τόσο είναι μεγάλη και τέτοια η ισχύς του, ώστε ποτέ δε λείπει ούτ' ένα τους. ²⁷ Γιατί, λες Ιακώβ και βεβαιώνεις Ισραήλ, ότι ο Κύριος αγνοεί τις συμφορές σας και πως δε νοιάζεται για να σας αποδώσει το δικίο σας; ²⁸ Δεν ξέρετε, δε μάθατε; Ο Κύριος είν' ο αιώνιος Θεός· της γης τα πέρατα δημιούργησε. Ούτε κουράζεται ούτε εξασθενεί, και η σοφία του είναι ανεξερεύνητη. ²⁹ Στους κουρασμένους δίνει δύναμη, στεριώνει τους αδύνατους. ³⁰ Ακόμα και οι νέοι κουράζονται κι εξασθενούν, τα παλικάρια τα γερά σκοντάφτουνε και πέφτουν. ³¹ Μα εκείνοι που στον Κύριο ελπίζουν, ανανεώνουν τις δυνάμεις τους· φτερά αποκτούνε σαν του αϊτού, τρέχουν χωρίς να εξασθενούν, βαδίζουνε δίχως και ν' αποσταίνουν»

Εάν εν μέσω προβλημάτων και δυσκολιών σκεφτόμαστε σαν τον Ιακώβ "...ότι ο Κύριος αγνοεί τις συμφορές σας και πως δε νοιάζεται..." τότε δεν κοιτάζουμε ψηλά στον Κύριο των δυνάμεων και των θαυμαστών έργων, αλλά στον μικρόκοσμό μας, στην ανθρώπινη αδυναμία και μιζέρια μας. Γι' αυτό το κάλεσμα του Θεού είναι ένα κάλεσμα ελπίδας κι εμπιστοσύνης προς Αυτόν τον Θαυμαστό Θεό:

- "Τα μάτια σας σηκώστε στον ουρανό και δέστε·
 - αυτά τ' αστέρια ποιος τα δημιούργησε, αν όχι αυτός που σε παράταξη σαν στρατεύμα τα βγάζει, κι όλα με τ' όνομά τους τα καλεί;
 - Η δύναμή του τόσο είναι μεγάλη και τέτοια η ισχύς του, ώστε ποτέ δε λείπει ούτ' ένα τους" (Ησαΐας 40.26)

Σήμερα πολλοί αγωνιούν για συνομοσίες που γίνονται εναντίον των λαών από κάποιες κλειστές ομάδες δυνατών αυτού του κόσμου. Δεν ξέρω πόσο αληθεύουν όλες αυτές οι συνομοσιολογικές προσεγγίσεις των σημερινών πραγματικών προβλημάτων. Εάν κάτι αληθεύει είναι ότι αφαιρούν την προσωπική ευθύνη (και κατ' επέκταση την ευθύνη ολόκληρης της κοινωνίας μας) για τα οικονομικά και όχι μόνο, προβλήματα που αντιμετωπίζουμε. Από την άλλη πάλι, δεν γνωρίζουμε τί αντιπροτείνουν, πέρα από την καλλιέργεια του τρόμου, ενδεχομένως της έχθρας εναντίον αθών συνανθρώπων μας. Δυστυχώς, τέτοιες απόψεις βρίσκουν ευήκοα ώτα και σε πολλούς πιστούς. Απέναντι σε αυτήν την ανεύθυνη προσέγγιση και καταράκλια της κοινωνίας μας, ως πιστοί καλούμαστε σε μια διαφορετική στάση ζωής και λόγο. Καλούμαστε να λάμψουμε ως φώτα της Αλήθειάς Του μέσα σ' ένα ψηλαφητό σκοτάδι. Θα το κάνουμε μόνο εάν υπακούσουμε στο λόγο του Κυρίου και κοιτάξουμε επάνω. Σ' Αυτόν, ¹¹ "Όταν ο Κύριος με πήρε με το χέρι του να με προτρέψει ώστε να μην ακολουθήσω το παράδειγμα αυτού του λαού, μου είπε: ¹² «Μην ονομάζετε κι εσείς συνομοσία καθετί που ο λαός αυτός το λέει συνομοσία· κι ό,τι αυτός φοβάται, μην το φοβάστε κι εσείς και μην τρομάζετε. ¹³ Εμένα, τον Κύριο του σύμπαντος, εμένα να θεωρείτε άγιον· εμένα να φοβάστε κι εμένα να τρέμετε." (Ησ. 8.10-13).

β. Να Σηκώσουμε Τα Μάτια Μας Και Να Κοιτάξουμε Τον Θεό Πατέρα

Το παράδειγμα μας το δίνει ο Κύριος όταν στέκεται μπροστά στον τάφο του φίλου Του και από τεσσάρων ημερών πεθαμένου, Λάζαρου. Διαβάζουμε: ⁴¹ Έβγαλαν, λοιπόν, την πέτρα από το μνήμα του νεκρού. Τότε ο Ιησούς σήκωσε τα μάτια ψηλά και είπε: «Πατέρα, σ' ευχαριστώ που με άκουσες. ⁴² Εγώ το ήξερα ότι πάντα με ακούς· το είπα όμως για χάρη του πλήθους που στέκει εδώ γύρω, για να πιστέψουν πως εσύ με έστειλες.» (Ιν. 11.41-42).

Στην ώρα τις δυσκολίας πού τρέχουμε; Από ποιόν ζητάμε βοήθεια; Όσο σημαντικό κι αν είναι όλοι, κανένας δεν μπορεί να συγκριθεί με τον Θεό Πατέρα στον Οποίο έχουμε ανάγκη να καταφύγουμε. Ο Χριστός είπε, ⁴⁷ «Ζητάτε και θα σας δοθεί, ψάχνετε και θα βρείτε, χτυπάτε την πόρτα και θα σας ανοιχτεί. ⁸ Γιατί όποιος ζητάει λαβαίνει κι όποιος ψάχνει βρίσκει κι όποιος χτυπά του ανοίγεται. ⁹ Μα και ποιος από σας, αν του ζητήσει το παιδί του ψωμί, θα του δώσει λιθάρι; ¹⁰ Ή, αν του ζητήσει ψάρι, θα του δώσει φίδι; ¹¹ Αφού, λοιπόν, εσείς, παρ' όλο που είστε αμαρτωλοί, ξέρετε να δίνετε στα παιδιά σας καλά πράγματα, πολύ περισσότερο ο ουράνιος Πατέρας σας θα δώσει αγαθά σ' όσους του τα ζητούν;» (Μτ. 7.7-8). Ο Ιάκωβος ο Αδελφός μας λέει, ² Επιθυμείτε κάτι και δεν το έχετε. Για να το αποκτήσετε, φονεύετε και μισείτε· και όμως δεν μπορείτε να το πετύχετε. Αγωνίζεστε και πολεμάτε και δεν αποκτάτε αυτό που επιδιώκετε, γιατί δεν το ζητάτε από το Θεό" (4.2). Ο Χριστός είπε, ¹³ Κι ό,τι ζητήσετε στο όνομά μου, θα το κάνω, ώστε η δόξα του Πατέρα να φανερωθεί μέσω του Υιού. ¹⁴ Αν ζητήσετε κάτι στο όνομά μου, εγώ θα το πραγματοποιήσω" (Ιν. 14.13-14).

Όλα αυτά είναι υποσχέσεις που ο Θεός μας δίνει ώστε να Τον πλησιάζουμε με τα αιτήματά μας. Ο Ιωάννης Βουνιάνος (John Bunyan) έγραψε στο κλασ-

σικό βιβλίο του *Η πορεία του Αποδημητή*, «Έχω ένα κλειδί στον κόρφο μου, που ονομάζεται Υπόσχεση, με το οποίο είμαι σίγουρος πως θα ανοίξω κάθε κλειδαριά στο Κάστρο της Αμφισβήτησης».

γ. *Να Σηκώσουμε Τα Μάτια Μας*
Και Να Κοιτάξουμε Τον Ιησού Χριστό

Ο συγγραφέας της Εβραίου μιλώντας για την αμαρτία που αποτελεί εμπόδιο στην Χριστιανική μας πορεία, λέει, “² Ας έχουμε τα μάτια μας προσηλωμένα στον Ιησού, που μας έδωσε την πίστη, την οποία και τελειοποιεί. Αυτός, αντί για τη χαρά που θα μπορούσε να έχει, υπέμεινε το σταυρικό θάνατο περιφρονώντας την ατίμωση, και κάθισε στα δεξιά του θρόνου του Θεού.³ Αναλογιστείτε, λοιπόν, αυτόν που υπέμεινε μια τέτοια εχθρότητα εναντίον του από μέρους των αμαρτωλών, και μην αποκάμπετε και χάσετε το θάρρος σας.” (Εβρ. 12.3-3).

Πριν από λίγο καιρό έλαβα ένα μήνυμα από ένα κορίτσι 15 ετών που δυό φορές μέχρι τώρα της έχουν ανοίξει τον εγκέφαλο για να αφαιρέσουν έναν όγκο. Μάλιστα, την δεύτερη φορά, μόνο με τοπική νάρκωση για να μπορούν οι γιατροί να συζητούν μαζί της ώστε να μην αγγίξουν ζωτικά σημεία του εγκεφάλου που ενδεχομένως θα μπορούσαν να αποδειχτούν μοιραία για την όραση, την ομιλία και την ακοή της.

Θα περίμενε κανείς από ένα 15χρονο κοριτσάκι που υποφέρει, οργή και θλίψη γι’ αυτό που της συνέβη, αλλά να τι έγραψε λίγες ημέρες μετά την εγχείρηση κι ενώ θα ξεκινούσαν οι χημειοθεραπείες και οι ακτινοβολίες:

Γνωρίζω

“Δεν καταλαβαίνω τον πόνο και τον φόβο και τον λόγο που κάποιοι άνθρωποι θέλουν αυτά να εξαφανιστούν.

Τα χρειαζόμαστε για να μεγαλώσουμε. Ο Θεός μας επιτρέπει να βιώσουμε δυσκολίες ώστε να ανοιχτούν τα μάτια μας.

Όταν αισθανόμαστε αδύναμοι ο Θεός μας κάνει δυνατούς.

Το γνωρίζω πως μερικές φορές είναι δύσκολο αλλά όταν δεν αισθάνεσαι καλά προσπάθησε να σκεφτείς ότι η Χάρις Του βρίσκεται ολόγυρά σου.

Κι εγώ έχω περάσει από κάποιες δύσκολες στιγμές, όπως καρκίνος κι εγχείρηση και χημειοθεραπεία αλλά τα κατάφερα και είμαι σίγουρη πως κι εσύ μπορείς.

Ήταν στην διάρκεια αυτού του σκοταδιού που αισθάνθηκα την καρδιά του Θεού να χτυπάει κι αναγνώρισα την δύναμη της προσευχής.

Και είναι τότε που μπορώ να διακρίνω μια ζωή με τον Χριστό ή μια ζωή χωρίς τον Χριστό.

Ξέρω ο Θεός μ’ έκανε δυνατότερη κι ενώ θα υπάρχουν πολλά προβλήματα στην πορεία,

Έχω την οικογένειά μου και τους φίλους μου που με στηρίζουν. Αλλά ο πιο σημαντικός φίλος από όλους είναι ο Πατέρας μου, ο Παντοδύναμος Θεός που έστειλε τον Γιο Του να πεθάνει για μένα.

Και δόξα στο Άγιο Όνομά Του που χάρισε το δώρο του Γιού Του,

Έτσι ώστε να μπορώ να λογαριαστώ δίκαιη μπροστά Του και να έχω αιώνια ζωή.

Γνωρίζω πως ο Λυτρωτής μου ζει,

Γνωρίζω πως Αυτός είναι το μεγάλο ‘ΕΓΩ ΕΙΜΙ’

Αυτός που είναι ο Αμνός,

Οι 3 σε Μία Αγία Τριάδα

Πατήρ, Πνεύμα και Υιός

Που με έπλυνε απ’ όλη την ενοχή μου.

Αυτός είναι η Σώζουσα Χάρις μου,

Αυτός είναι ο Άρχοντας της Ειρήνης μου,

Αυτός θα βασιλεύει αιώνια,

Αυτός είναι ο Βασιλιάς των Βασιλιάδων.

Αυτός είναι ο θεραπεύων με και θα Του δώσω την ζωή μου.

Αυτός είναι ο θεραπεύων με και θα Του δώσω την ζωή μου”.

Ο αιδ. Μ. Μελετιάδης είναι ποιμένας της Ε.Ε.Ε. Βόλου.

Υποσημείωση

¹ Ενόχλησε πολλούς η ομολογία του κ. Θεόδωρου Πάγκαλου αναφορικός με το χρέος της χώρας ότι, «όλοι μαζί τα φάγαμε». Αλλά, αυτή είναι η πικρή αλήθεια. Όταν ένας ολόκληρος λαός ψηφίζει τις πολιτικές του *‘Εδώ και τώρα δώσα όλα’* (πολιτικές που ακολούθησαν και τα δύο κόμματα ‘εξουσίας’, ενώ στην πλειονότητά τους τα κόμματα της Αντιπολίτευσης υπερθεμάτιζαν αυτής της πολιτικής σε σημείο μάλιστα που εγκαλούσαν την εκάστοτε κυβέρνηση για την μη μεγιστοποίηση του προσφερόμενου πλούτου προς τον λαό) κι απολαμβάνει πλούτο για τον οποίο δεν δούλεψε, αδιαφορώντας για την πρόβλεψη του και τον τρόπο παρουσίας του, τότε είναι συνυπεύθυνος για την δημιουργία του τεράστιου εξωτερικού χρέους της χώρας.

Η Πτώση

Μια διαμαρτυρόμενη ανάγνωση των σύγχρονων τάσεων της Ορθόδοξης Θεολογίας

του αιδ. Παναγιώτη Κανταρτζή

Σύνοψη και Συμπεράσματα

Στο τελευταίο άρθρο της σειράς των μελετών μας γύρω από τον τρόπο με τον οποίο η σύγχρονη ορθόδοξη θεολογία επεξεργάστηκε την έννοια της πτώσης και των συνεπειών της θα επιχειρήσουμε να διατυπώσουμε ένα τελικό γενικό σχόλιο. Αυτό θα έχει δύο πτυχές. Αρχικά θα αναφερθούμε σε δύο σημεία που ως ευαγγελικοί έχουμε να επισημάνουμε στους ορθοδόξους αδελφούς μας και στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε δύο σημεία που πρέπει εμείς οι ευαγγελικοί να προσέξουμε ακούγοντας τους ορθοδόξους.

Μιλώντας προς τους ορθοδόξους

1. Ο ρόλος της Βίβλου

Το πρώτο σημείο της ανάλυσής μας είναι κάτι που διαπιστώσαμε και στο πρώτο άρθρο της σειράς των μελετών μας. Τότε αναφέραμε ότι μία από τις δυσκολίες που έχουμε ως Διαμαρτυρόμενοι διαβάζοντας θεολογικά έργα Ορθόδοξων συγγραφέων είναι ότι σε αυτά απουσιάζει μια συστηματική και εις βάθος αναφορά στα βιβλικά κείμενα. Εδώ πρέπει να διευκρινίσω δύο πράγματα. Το πρώτο είναι ότι με τη δήλωση αυτή δεν εννοώ ότι η Βίβλος απουσιάζει εντελώς από αυτά αλλά ότι δεν είναι η βάση και το πλαίσιο του έργου τους. Οι σύγχρονες αναλύσεις που διαμόρφωσαν¹ την συζήτηση στην εποχή μας στηρίζονται και εμπνέονται σαφώς από την αναγέννηση της μελέτης των Ελλήνων Πατέρων². Η δεύτερη διευκρίνιση αφορά την αποδοχή ότι η επιστροφή στη Βίβλο δεν λύνει μαγικά τα προβλήματα, ούτε και οδηγεί αυτόματα σε ένα consensus. Παρόλα αυτά όμως επιμένουμε ότι είναι αναγκαίο να υπάρξει μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη επαφή και εμπλοκή της Ορθόδοξης θεολογίας με τη Βίβλο και την βιβλική ερμηνευτική. Έτσι για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν η βιβλική ερμηνευτική να υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει ουσιαστική σημασιολογική διάκριση μεταξύ του «κατ' εικόνα» και του «καθ' ομοίωση» και αυτό να παρακάμπτεται ασχολίαστο ως άσχετο και αδιάφορο για τη συζήτηση περί πτώσεως. Τελικά το ερώτημα που τίθεται ίσως θα μπορούσε να συνοψιστεί ως εξής: μελετούμε τους Πατέρες ή μαζί με τους Πατέρες; Οι Πατέρες ασχολούνται με τις Γραφές. Αρκετοί συγγραφείς ασχολούνται με τους Πατέρες χωρίς να ασχολούνται με αυτό με το οποίο ασχολούνται οι Πατέρες. Πιστεύουμε, λοιπόν ότι μια συνεπής Πατερική αναγέννηση της μελέτης του δό-

ματος θα πρέπει να περιλαμβάνει μια αναζωπύρωση της μελέτης των Γραφών.

Όμως, υπάρχει και μία άλλη διάσταση στο θέμα αυτό. Ο γνωστός ιστορικός του δόγματος Jaroslav Pelican υποστήριξε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα θέση. Ισχυρίστηκε λοιπόν ότι οι Πατέρες των πρώτων τεσσάρων αιώνων διαμόρφωσαν και διατύπωσαν την αντίληψή τους για το προπατορικό αμάρτημα απαντώντας σε μία συγκεκριμένη πρόκληση που προερχόταν από την ελληνιστική σκέψη και τον Γνωστικισμό και αυτή ήταν η απόλυτη υποταγή του ανθρώπου σε ένα απρόσωπο πεπρωμένο, στην «μοίρα». Ως απολογία και απάντηση λοιπόν στο έργο τους τόνισαν αποκλειστικά και με ιδιαίτερη έμφαση το «αυτεξούσιο» του ανθρώπου χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τη βιβλική διδασκαλία αλλά και την εμπειρική διαπίστωση του αναπόφευκτου χαρακτήρα της αμαρτίας για τον κάθε άνθρωπο³. Αυτή η μονομέρεια εξισορροπείται (ή ίσως πηγαίνει στο άλλο άκρο) με τον Αυγουστίνο ο οποίος είχε να αντιμετωπίσει την ακριβώς αντίθετη πρόκληση. Γράφει χαρακτηριστικά ο Αυγουστίνος, «πριν από την εκδήλωση αυτής της αίρεσης [αναφέρεται στον Πελαγיאισμό] δεν ήταν αναγκαίο να αντιμετωπίσουν αυτή την ερώτηση [αναφέρεται στον προγενέστερους Πατέρες και στο ερώτημα του αναπόφευκτου της αμαρτίας], που είναι τόσο δυσεπίλυτη. Αναμφίβολα θα το έκαναν εάν αναγκαζόντουσαν να ανταποκριθούν σε ένα τέτοιο πρόσωπο⁴. Αν και τέτοιου είδους αναλύσεις έχουν τα προβλήματά τους λόγω της γενίκευσης των συμπερασμάτων τους, πιστεύω ότι Pelican έχει δίκαιο όταν λέει ότι η κινητήρια δύναμη πίσω από τα γραπτά των Πατέρων που εν πολλοίς διαμόρφωσαν την βασική θεώρηση που επικράτησε στην Ανατολή δεν ήταν η ερμηνεία των Γραφών αλλά η αντίδραση σε αυτό που θεωρούσαν ως ντετερμινισμό στην ελληνιστική σκέψη και στον Γνωστικισμό της εποχής τους. Έτσι λοιπόν, επιμένουμε ότι θα ήταν χρήσιμο να γινόταν μια μελέτη του ζητήματος που θα λαμβάνει υπόψη της σοβαρά και εκτεταμένα την βιβλική αποκάλυψη που έχουμε στην Αγία Γραφή.

2. Ο ρόλος του Σταυρού

Αρκετές φορές ήδη κάναμε αναφορά στην απουσία σοβαρής ανάλυσης στα διάφορα έργα Ορθόδοξων θεολόγων του τρόπου με τον οποίο ο Σταυρός του Χριστού πληροφορεί και φωτίζει την όλη προσέγγισή μας για το πρόβλημα της αμαρτίας στον άνθρωπο και για τη φύση της πτώσης. Εδώ σαν ευαγγελικοί λέμε

ότι διαβάζοντας τις Γραφές και ακούγοντας τον ενσάρκωμένο Χριστό στα ευαγγέλια δεν μπορούμε παρά να πούμε αυτό που ο Karl Barth έγραψε με τον μοναδικό τρόπο του,

«Η σοβαρή και τρομερή φύση της ανθρώπινης εξαχρείωσης, το βάθος της αβύσσου στην οποία ο άνθρωπος πρόκειται να πέσει μιας και αυτός τη δημιούργησε, μπορεί να μετρηθεί με το γεγονός ότι η αγάπη του Θεού μπορούσε να αντιδράσει και ανταποκριθεί σε αυτό το γεγονός μόνο μέσω της προσφοράς, της παράδοσης, του Ιησού Χριστού του ίδιου για να το υπερνικήσει και να αφαιρέσει και κατ' αυτό τον τρόπο να λυτρώσει τον άνθρωπο, εκπληρώνοντας την κρίση πάνω σε αυτό με τέτοιο τρόπο ώστε ο Κριτής επέτρεψε στον εαυτό του να γίνει ο κρινόμενος και έκανε τον άνθρωπο της αμαρτίας να πεθάνει στο δικό Του πρόσωπο. Μόνο όταν γίνει φανερό αυτό που κόστισε στον Θεό, στο πρόσωπο του Υιού Του, για τη συμφιλίωσή μας μαζί Του, θα αναιρεθεί η επιπόλαια εφησυχαστική εντύπωση ότι το κακό μας είναι πάντα περιορισμένο από το καλό μας (την καλή μας φύση και τις καλές μας πράξεις) και ότι δικαιολογείται και ελαφρύνεται από αυτή την αποζημίωση»⁵.

Εδώ ο Barth ουσιαστικά μας καλεί να δούμε το πρόβλημα της αμαρτίας μέσα από τη σκοπιά του Σταυρού. Δεν θα μπούμε στην ανάλυση αυτού του θέματος. Απλά επισημαίνουμε την ανάγκη η ορθόδοξη θεολογία να εξετάσει εκτενέστερα τη σχέση της σταυρικής θυσίας όπως αυτή περιγράφεται στη Γραφή με το πρόβλημα της αμαρτίας και της πτώσης. Για να γίνει αυτό θα πρέπει πρώτα να διαπιστώσει την σχέση της ενσάρκωσης με την σταυρική θυσία. Αναφέρω ενδεικτικά δύο περικοπές. Έτσι, διαβάζουμε στην προς Εβραίους 9, 26 «Ενώ τώρα φανερώθηκε μια για πάντα στο τέλος των αιώνων και κατήργησε με τη θυσία Του την αμαρτία». Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ένα πρόβλημα στην απόδοση της Νέας Μετάφρασης. Στο Αρχαίο Κείμενο υπάρχει η πρόθεση «εις» που δίνει το νόημα ότι ο Χριστός φανερώθηκε για να («εις») καταργήσει με την θυσία Του την αμαρτία. Η ενσάρκωση δεν μπορεί να αποκοπεί από την σταυρική θυσία. Επίσης, διαβάζουμε στο κατά Ιωάννην 12, 27 «Αλλά τι να πω; Να πω 'Πατέρα, γλίτωσέ με απ' ότι θα συμβεί αυτή την ώρα'; Μα εγώ γι' αυτό ακριβώς ήρθα, για να περάσω αυτή την ώρα της οδύνης».

Συνδέοντας την ενσάρκωση με την σταύρωση πιστεύουμε ότι θα θεραπευόταν η σε μεγάλο βαθμό ανθρωποκεντρική θεώρηση της αμαρτίας και της πτώσης που χαρακτηρίζει τα έργα που εξετάσαμε. Στα έργα αυτά, και ανεξάρτητα από τις διαφορετικές τάσεις που τα χαρακτηρίζουν, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι όλα συμφωνούν στο ότι η αμαρτία μας δεν είναι κάτι που πρωτίστως έχει να κάνει με τον Θεό και το θέλημά Του αλλά με εμάς και το πεπρωμένο μας ή την κλήση μας. Η αμαρτία δεν είναι η αποτυχία να πετύχουμε κάτι που οφείλαμε στον Θεό αλλά κάτι που οφείλαμε στον εαυτό μας. Και οι δύο τάσεις που εξετάσαμε, και αυτή που βλέπει στην αμαρτία την απώλεια ενός μελλοντικού αγαθού (της ομοίωσης) αλλά και αυτή που την βλέπει ως αποτυχία υπαρκτικής ολοκλήρωσης, έχουν ως κέντρο αναφοράς τους τον άνθρωπο. Είναι φυσικό μέσα σε αυτά τα σχήματα η έμφαση να

δίνεται στην ενσάρκωση και όχι στην σταυρική θυσία. Είναι όμως αυτή η έμφαση της Καινής Διαθήκης, της αποστολικής μαρτυρίας; Η απάντηση για μας τους ευαγγελικούς είναι προφανώς αρνητική για αυτό και πιστεύουμε ότι συζητώντας το θέμα της αμαρτίας μέσα από τα κείμενα της Καινής Διαθήκης και υπό το φως του νοήματος της Σταυρικής θυσίας του Χριστού θα μπορούσαμε καλύτερα να φτάσουμε στο νόημα της πτώσης και του προπατορικού αμαρτήματος.

Ακούοντας τους ορθοδόξους

Ο σκοπός αυτών των άρθρων δεν ήταν η επίθεση αλλά ο διάλογος. Συχνά αρκετοί αντιλαμβάνονται τον διάλογο ως έναν «οικουμενισμό της τρυφερότητας», δηλαδή να ανταλλάσουμε φιλοφρονήσεις και αβρότητες χωρίς ποτέ να μπαίνουμε στην ουσία των ζητημάτων και των αντιθέσεών μας. Προφανώς δεν επιλέξαμε αυτόν τον δρόμο. Σε καμία περίπτωση όμως δεν διαλεχτήκαμε με τα αυτιά μας κλειστά σε αυτά που οι ορθόδοξοι θεολόγοι λένε. Έτσι, θα ήθελα κλείνοντας να αναφέρω δύο τομείς που κατά τη γνώμη μου πρέπει εμείς ως ευαγγελικοί να ακούσουμε από τους ορθοδόξους.

1. Ο ρόλος της Δημιουργίας

Πιστεύω ότι ως ευαγγελικοί πρέπει να ξαναδούμε την έννοια της δημιουργίας και της σύνδεσής της με την πτώση. Η ορθόδοξη θεολογία μελετά το γεγονός της πτώσης του ανθρώπου σε απόλυτη συνάφεια με το περιεχόμενο και την έννοια της δημιουργίας του από τον Θεό. Και στα δύο μοντέλα εξήγησης που εξετάσαμε η πτώση έχει άμεση συνάφεια με το ερώτημα «τι σημαίνει ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο κατ' εικόνα και ομοίωσή του». Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η θεολογική κίνηση ξεκινά από την δημιουργία και τους σκοπούς του Θεού και μετά φτάνει στην πτώση και στη σημασία της. Η εικόνα είναι το αρχικό, η πτώση το εξαγόμενο. Στην Διαμαρτυρόμενη θεολογία η κίνηση είναι διαφορετική. Ξεκινούμε με την κατανόηση της πτώσης και εκ των υστέρων απαντούμε στην ερώτηση πώς η πτώση επηρεάζει την «εικόνα». Αυτό γεννά αρκετή αμφισβησία που μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει εξετάζοντας τις θεολογικές μας αναλύσεις σχετικά με το τι από την αρχική δημιουργική προικοδότηση του ανθρώπου από τον Θεό παραμένει ανέπαφο μετά την πτώση. Εδώ λοιπόν υπάρχει πιστεύω έδαφος γόνιμης συζήτησης και μελέτης για την Διαμαρτυρόμενη θεολογία.

2. Ο ρόλος της Ενσάρκωσης και της Ανάστασης

Όπως ήδη είδαμε, η ορθόδοξη θεολογία εμβαθύνει στο θέμα της ενσάρκωσης και της συνεισφοράς της στην ιστορία της λύτρωσης. Δίνει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο το δόγμα αυτό συνεισφέρει στην κατανόηση της σωτηρίας. Το ίδιο ακριβώς πρέπει να ειπωθεί και για την ανάσταση. Πρέπει εδώ να παραδεχτούμε ότι τα δύο αυτά θέματα δεν έχουν επαρκώς μελετηθεί από θεολογικής απόψεως στο πλαίσιο της διαμαρτυρόμενης θεολογίας. Σχετικά με την ενσάρκωση όλη η συζήτησή μας εστιάζει στο γεγονός της παρθενικής γέννησης του Ιησού και ουσιαστικά

δημιουργεί ένα τεστ νομιμοφροσύνης που διακρίνει τους συντηρητικούς από τους φιλελεύθερους Διαμαρτυρόμενους. Παρόμοια και το θέμα της ανάστασης είναι κυρίως ένα θέμα απολογητικού χαρακτήρα. Και στις δύο περιπτώσεις ασχολούμαστε με την ιστορική διάσταση των γεγονότων αμελώντας την θεολογική τους. Έτσι ενώ κάποιοι ορθόδοξοι θεολόγοι βλέπουν τον σταυρό απλά ως ένα αναγκαίο βήμα για να συμβεί η ανάσταση έτσι και πολλοί διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι βλέπουν την ενσάρκωση ως την αναγκαία προϋπόθεση για το γεγονός του σταυρού και την ανάσταση ως μία αναγκαία εξέλιξη μετά από αυτό. Γνωρίζοντας ότι υπεραπλουστεύουμε και γενικεύουμε, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ενώ για τους ορθόδοξους ο σταυρός απορροφάται στην ανάσταση, στους διαμαρτυρόμενους η ανάσταση απορροφάται

στον σταυρό. Είναι απλά η επιβεβαίωση της σωτηριώδους αξίας του σταυρού. Είναι το ναί του Θεού σε ότι σήμαινε ο σταυρός. Υπάρχει λοιπόν γόνιμο έδαφος για μελέτη της θεολογικής αξίας και σημασίας και της ενσάρκωσης αλλά και της ανάστασης ως απάντησης του Θεού στο πρόβλημα της αμαρτίας και αντίδρασής Του στο γεγονός της πτώσης.

Πιστεύω λοιπόν ότι η συνάντηση με τις άλλες Ομολογίες ακόμη και η αντιπαράθεση μπορεί τελικά να γίνει γόνιμη και ωφέλιμη. Σίγουρα τέτοια υπήρξε για μένα. Ελπίζω το ίδιο να συνέβη και για κάποιους άλλους.

Ο αιδ. Π. Κανταρτζής είναι ποιμένας της Α' Ε.Ε.Ε.

Υποσημειώσεις

¹ Δεν έλειψαν φυσικά μελέτες που εστίασαν στην βιβλική διδασκαλία. Ξεχωρίζει από αυτές η μονογραφία του καθ. Ι. Καραβιδόπουλου με τίτλο *Η Αμαρτία κατά τον Απόστολον Παύλον*, (Θεσσαλονίκη 1968). Δυστυχώς όμως δεν ήταν αυτές που έθεσαν το πλαίσιο της σύγχρονης συζήτησης.

² Φυσικά εδώ κάποιος θα μπορούσε να αντιτείνει ότι αυτή η παράδοση δεν ήταν τίποτε άλλο παρά εξήγηση και ερμηνεία βιβλικών κειμένων. Αυτό είναι αλήθεια. Το ερώτημα όμως που τίθεται τότε είναι τι είναι αυτό που μας κάνει πατερικούς. Είναι το να ασχολούμαστε με τους πατέρες ή το να ασχολούμαστε με αυτό με το οποίο ασχολούνταν οι πατέρες, δηλαδή τις Γραφές. Σε ένα βιβλίο που κυκλοφόρησε σχετικά πρόσφατα φαίνεται καθαρά αυτό που προσπαθούμε εδώ να υποστηρίξουμε. Αναφέρομαι στο *Εγχειρίδιον: Αλληλογραφία π. Ι.Ζ.Ρωμανίδου και καθ. Π.Ν. Τρεμπέλα*, ένα βιβλίο που περιέχει τις μέχρι τώρα ανέκδοτες επιστολές που αντάλλαξαν μεταξύ τους δύο σημαντικοί θεολόγοι της μεταπολεμικής περιόδου, ο π. Ιωάννης Ρωμανίδης και ο καθ. Παναγιώτης Τρεμπέλας. Το θέμα του αφορά την διδακτορική διατριβή του Ρωμανίδη (το έργο με το οποίο ασχοληθήκαμε στο πρώτο άρθρο μας) και την κριτική που άσκησε σε αυτήν ο Τρεμπέλας. Στο βιβλίο αυτό ο Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου τονίζει στον πρόλογό του ότι «τα κείμενα της αλληλογραφίας θα πρέπει να μελετηθούν χωρίς να κρίνουμε τα πρόσωπα, αλλά να δούμε **την προσπάθεια που έκαναν για την επαναφορά της ορθόδοξου θεολογίας στις πηγές της**» (έμφαση δική μου). Εδώ λοιπόν τίθεται το κρίσιμο ερώτημα, ποιες είναι οι πηγές της σύγχρονης ορθόδοξης θεολογίας στις οποίες επιστρέφει; Αναρωτιέμαι τι άραγε θα απαντούσαν αν απευθύναμε το ερώτημα περί πηγών σε πατέρες όπως για παράδειγμα ο Αθανάσιος ή ο Κύριλλος Αλεξανδρείας. Τολμώντας μια υπόθεση, θα πρότεινα ότι θα έλεγαν πως η πηγή τους είναι η Αγία Γραφή. Στηρίζω την υπόθεση αυτή στο γεγονός ότι το έργο τους αφορά στην μελέτη και στον σχολιασμό της Αγίας Γραφής και σε κάθε ερώτημα που αντιμετωπίζουν στρέφουν ξανά και ξανά για τεκμηρίωση στην Γραφή. Ποιες είναι όμως οι πηγές της σύγχρονης ορθόδοξης θεολογίας; Σε τι συνίσταται η «επιστροφή στις πηγές» που σηματοδοτεί το έργο ανθρώπων σαν τον Ρωμανίδη; Η απάντηση είναι σαφής. Γράφει στο ίδιο βιβλίο ο επιμελητής της έκδοσής του, ο π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, «Η περίοδος όμως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είναι πολύ δημιουργική, **διότι με την 'ανακάλυψη' του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά** από τους Ρώσους Ορθόδοξους Θεολόγους και μάλιστα 'της διασποράς'... άρχισε η συνειδητοποίηση της φθοράς που έφερε στην θεολογική μας σκέψη και μέθοδο η σχολαστικοποίηση, δηλαδή η εκφλοσόφηση και εκνομίκηση της πίστεώς μας και ο ευρύτερος εκδυτικισμός μας» (έμφαση δική μου). Επιστροφή στις πηγές λοιπόν σημαίνει για την σύγχρονη ορθόδοξη θεολογία επιστροφή και μάλιστα «ανακάλυψη» μια συγκεκριμένης τάσης μέσα στα διάφορα ρεύματα της πατερικής θεολογίας. Κι αυτή είναι κατά το γενικό πνεύμα του βιβλίου μία από τις μεγαλύτερες συνεισφορές του Ρωμανίδη. Αυτή είναι η βασική διαφορά μεταξύ του αναμορφωτικού προγράμματος που χαρακτήρισε μεταπολεμικά την ορθόδοξη εκκλησία με αυτό των Αναμορφωτών (Μεταρρυθμιστών) του 16^{ου} αιώνα. Όταν οι Αναμορφωτές μίλησαν για επιστροφή στις πηγές αυτό σήμαινε επιστροφή στην Αγία Γραφή.

³ Jaroslav Pelikan, *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine*, 1. The Emergence of the Catholic Tradition (100 – 600), σελ. 278 – 285.

⁴ Όπως αναφέρεται στο ως άνω έργο, σελ. 280.

⁵ Karl Barth, *Church Dogmatics*, IV, 1, σελ. 412

Ο Κ. Τσάτσος και οι θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας

του Αλέξανδρου Σακελλαρίου

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος υπήρξε μία πολυ-σχιδής προσωπικότητα της οποίας το έργο επεκτάθηκε σε πολλούς τομείς της κοινωνικο-πολιτικής ζωής και της επιστημονικής έρευνας.¹ Πολιτικός, συγγραφέας, καθηγητής πανεπιστημίου, ακαδημαϊκός, με μία λέξη ένας διανοούμενος της εποχής του, ο Κ.Τσάτσος σημάδεψε σαφέστατα με την παρουσία του την ελληνική κοινωνία, ανεξάρτητα από το εάν κάποιος συμφωνεί ή διαφωνεί με τις θέσεις, τις αντιλήψεις και το ευρύτερο έργο του.

Σημαντικό μέρος του έργου του αφορά τη θρησκεία, το θρησκευτικό πεδίο, με ό,τι αυτό συνεπάγεται: θεός, πίστη, θρησκευτικότητα, μετά θάνατον ζωή, Εκκλησία, κτλ.² Πρόκειται κατά βάση για διάσπαρτες σκέψεις και θέσεις του Κ.Τσάτσου για τη θρησκεία ως κοινωνικό γεγονός, αλλά και ως κοσμοθεωρία, αν και δεν λείπουν και οργανωμένα κείμενα πάνω στο αντικείμενο.³ Το αντικείμενο της παρούσας, αρκετά εισαγωγικής και περιγραφικής κατ' επέκταση, εργασίας είναι λίγο περισσότερο εξειδικευμένο και έχει να κάνει με τις διαπιστώσεις και τις παρατηρήσεις του Κ.Τσάτσου για την Προτεσταντική Μεταρρύθμιση και τη Διαμαρτύρηση και κυρίως για τη σημασία της για την αμερικανική δημοκρατία. Προτού όμως εξετάσουμε αυτό το ειδικό θέμα χρειάζονται ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις και διευκρινίσεις.

Από μια πρώτη μελέτη του αρχείου του, το οποίο φυλάσσεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, ο Κ.Τσάτσος δεν φαίνεται να έχει κάποια ιδιαίτερη (προσωπική) σχέση με τη διεθνή ή την ελληνική Διαμαρτύρηση και το ίδιο προκύπτει και από τα κείμενά του. Γνωρίζουμε όμως, επί παραδείγματι, ότι είχε λάβει τιμητικά τον πρώτο τόμο της ελληνικής μετάφρασης των Θεσμών του Καλβίνου από τον Έλληνα μεταφραστή, Α.Κουλούρη, τον οποίον και ευχαρίστησε, ενώ και ο ίδιος ο μεταφραστής στο δεύτερο τόμο του έργου, το 1986, αναφέρει τόσο την αποστολή του πρώτου τόμου όσο και την απαντητική επιστολή του Κ.Τσάτσου προς τον ίδιο με τα συγχαρητήρια για την προσπάθειά του.⁴

Ένα δεύτερο εύρημα που μπορεί να τοποθετηθεί στις σχέσεις του Κ.Τσάτσου με τη Διαμαρτύρηση είναι η επιστολή – πρόσκληση την οποία έλαβε το 1986 προκειμένου να παραστεί και να απευθύνει χαιρετισμό στη Θεσσαλονίκη για τα 100 χρόνια του κολεγίου *Ανατόλια*. Πριν από την τελική του απόφαση ο φίλος του Jean Demos, ο οποίος μετέφρασε και μέρος του έργου του στα αγγλικά, του στέλνει επιστολή παροτρύνοντάς τον να απευθύνει χαιρετισμό και μεταξύ άλλων του γράφει:

«Θυμάμαι με πόση συμπάθεια και κατανόηση έγραψες σχετικά με τα ιδεώδη των Διαμαρτυρομένων της Αμερικής στο δοκίμιο σου για το θρησκευτικό υπόβαθρο της Αμερικής» (μετάφραση δική μου).⁵

Σε άλλη απαντητική επιστολή του Demos προς τον Τσάτσο, ο οποίος φαίνεται να έχει ζητήσει προηγουμένως τη συνδρομή του για το τι θα έπρεπε να πει στον χαιρετισμό του, ο Demos του απαντά:

«Ζητάς υποδείξεις. Πραγματικά δεν τις χρειάζεσαι, αλλά μπορείς να ρίξεις μια ματιά στις *Θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας*. Περιγράφει πολύ καλά τη νοοτροπία των θεμελιωτών [της αμερικανικής δημοκρατίας]. Πιστεύω, ότι αυτή ήταν και η νοοτροπία των ιδρυτών του κολεγίου *Ανατόλια*, οι οποίοι ήταν επίσης καλβινιστές ιεραπόστολοι» (μετάφραση δική μου).⁶

Ο Κ.Τσάτσος εν τέλει δεν μπόρεσε να παρευρεθεί στην εκδήλωση, αλλά απέστειλε έναν εγκάρδιο χαιρετισμό όπου μεταξύ άλλων έλεγε:

«Είμαστε όλοι υπερήφανοι για τη σημερινή αίγλη του Κολλεγίου σας. Αλλά είμαστε υπερήφανοι και για τη μεγάλη ιστορία του. [...] Οι πρώτοι που το ίδρύσανε έθεσαν τη ζωή τους στην υπηρεσία ενός ιερού σκοπού, την θρησκευτική και την ηθική αγωγή και τη μόρφωση των νέων σε μια περιοχή που διψούσε για παιδεία ανωτέρου επιπέδου. Έκαναν και αυτοί σαν τους προγόνους των, τους πρώτους εποίκους του Νέου Κόσμου, έργο επίμοχθο και πρωτοποριακό και δεν λιποψύχησαν μπροστά σε κανένα εμπόδιο. Επεβλήθησαν με το ήθος τους και στους κρατούντας και στις κοινωνίες που στα 100 αυτά χρόνια τους περιέβαλαν. [...] Με βαθειά ευγνωμσύνη πρέπει να στρέψωμε σήμερα τη σκέψη μας προς τους ιδρυτές αυτού του Κολλεγίου και προς όλους όσους επί έναν αιώνα όχι μόνο το συντήρησαν αλλά και το ανέπτυξαν με πολλή στοργή και απόλυτη ανιδιοτέλεια».⁷

Ο Κ.Τσάτσος δεν δείχνει καμία απροθυμία να απευθύνει χαιρετισμό στην εκδήλωση και επίσης, όπως φαίνεται, δεν φείδεται επαινετικών σχολίων για το κολέγιο και την έως τότε παρουσία και δράση του. Υπάρχει όμως και ένα τρίτο δεδομένο, από το συγγραφικό έργο του αυτή τη φορά, που καταδεικνύει τη θετική του στάση έναντι του προτεσταντισμού, έστω

και έμμεσα. Στο διαλογικό του έργο *Διάλογοι σε μοναστήρι*, το οποίο συμπυκνώνει τη φιλοσοφική σκέψη του Κ.Τσάτσου και στο οποίο όλα τα πρόσωπα αποτελούν διαστάσεις του συγγραφέα και δημιουργού τους, ο Κ.Τσάτσος λέει με τα λόγια του Συνέσιου, του μοναχού του μοναστηριού, όπου συναντήθηκαν ξανά έπειτα από χρόνια όλοι οι παλιοί φίλοι και οι οποίοι στο σημείο αυτό απαριθμούν τους δασκάλους τους και όσους επηρέασαν τη σκέψη τους:

«Όσοι είμαστε μαζεμένοι, εκτός από τον Μπασσέ, είμαστε γερμανοθρεμένοι. Γι' αυτό και όλοι νομίζομε δάσκαλό μας τον Γκαίτε – αλλά και διδάχο της Γερμανίας και πολλών πέρα από τα σύνορά της. Θαρρώ όμως πως ξεχάσαμε και άλλα δύο ονόματα καθολικής αναγνώρισης. Τον ένα δεν τον αναγνωρίζω δάσκαλό μου, αλλά δεν μπορώ να μην τον αναγνωρίσω μέγα διδάχο του γένους του, το Λούθηρο [...]».⁸

Από τα ελάχιστα προαναφερθέντα ευρήματα προκύπτει αν μη τι άλλο μια θετική στάση προς τη Μεταρρύθμιση και το έργο των νεότερων Ελλήνων αλλά και ξένων Διαμαρτυρομένων, ενώ πρέπει να υπογραμμιστεί ότι σε κανένα σημείο του αρχείου του και του συνολικού του έργου δεν έχει εντοπιστεί αρνητικό ή μειωτικό σχόλιο για τη Μεταρρύθμιση και τη Διαμαρτύρηση.

Οι θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας

Το έργο και η ιστορία του

Το έργο του Κ.Τσάτσου *Στις ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας*, δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1955 στο περιοδικό *Νέα Εστία* και εκδόθηκε σε βιβλίο το 1999 από τις εκδόσεις *Ευθύνη* χωρίς διορθώσεις και παρεμβάσεις, με τη μόνη διαφορά ότι στη *Νέα Εστία* περιλαμβάνονταν και δέκα φωτογραφίες, οι οποίες δεν περιλήφθησαν στην έκδοση του 1999. Πώς όμως έφτασε ο Κ.Τσάτσος στη συγγραφή του εν λόγω εισύνοπτου δοκιμίου; Χρειάζεται να πάμε λίγο πιο πίσω στο χρόνο και συγκεκριμένα στο 1953. Τότε με υποτροφία της αμερικανικής κυβέρνησης επισκέφθηκε τις Η.Π.Α., όπου και παρέμεινε για περίπου τρεις μήνες (Μάρτιος – Ιούνιος) πραγματοποιώντας επισκέψεις σε πολλές πόλεις και πανεπιστήμια της χώρας και καταγράφοντας τις παρατηρήσεις του. Μάλιστα στην οκτώ σελίδων έκθεση σχετικά με τη δράση του κατά τη διάρκεια της παραμονής του στις Η.Π.Α., την οποία συνέταξε όταν επέστρεψε στην Ελλάδα και την οποία απέστειλε στην αμερικανική κυβέρνηση, αναφέρει ότι θεώρησε αυτή τη χορηγία ιδιαίτερα ευεργετική διότι θα μπορούσε με αυτόν τον τρόπο να εξοικειωθεί με την πολιτική και κοινωνική ζωή των Η.Π.Α.⁹

Εκτός όμως από την εν λόγω αναφορά έπειτα από λίγους μήνες αρχίζει μια σειρά διαλέξεων κάθε Δευτέρα στο *Αθήναιον* του Ε.Παπανούτσου με θέμα ακριβώς τις Η.Π.Α. και την πολιτική και κοινωνική τους οργάνωση. Η πρώτη διάλεξη σύμφωνα με το αρχείο του φαίνεται να έλαβε χώρα στις 23/11/1953 και η τελευταία στις 25/1/1954.¹⁰ Είναι κάτι παραπάνω από

σαφές ότι οι διαλέξεις αυτές είχαν ως βάση τις παρατηρήσεις του Κ.Τσάτσου κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Αμερική και εν συνεχεία αποτέλεσαν οι ίδιες σε επεξεργασμένη μορφή και με ορισμένες διαφοροποιήσεις και διορθώσεις το κείμενο που δημοσιεύθηκε στη *Νέα Εστία*. Επίσης, στο αρχείο του εντοπίζονται και ορισμένες διαλέξεις, οι οποίες δόθηκαν στην Κρήτη και στην Πάτρα σχετικά με την αμερικανική δημοκρατία τον Μάιο και τον Δεκέμβριο του 1954 αντίστοιχα, οι οποίες όμως δόθηκαν αυθημερόν.¹¹

Όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία μας δείχνουν ότι πίσω από το βιβλίο το οποίο εκδόθηκε το 1999 ή καλύτερα πίσω από το αρχικό κείμενο που δημοσιεύθηκε στη *Νέα Εστία*, βρίσκεται μια συστηματική καταγραφή και συμμετοχική παρατήρηση του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, αλλά και της αμερικανικής κοινωνίας και όχι απλώς η μελέτη ορισμένων εγχειριδίων σχετικά με τις Η.Π.Α. και η επακόλουθη συγγραφή ενός δοκιμίου. Με άλλα λόγια ο Κ.Τσάτσος συγγράφει το έργο του έπειτα από επισταμένη μελέτη, ανεξάρτητα από το αν συμφωνεί κάποιος με τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά του.

Για το εν λόγω έργο του δεν έχουμε ιδιαίτερες κριτικές και σχόλια τουλάχιστον στην Ελλάδα. Στο εξωτερικό, ο φίλος του Κ.Τσάτσου, J. Demos, πολλά χρόνια μετά την πρώτη δημοσίευση του έργου τού αποστέλει μια επιστολή (28/1/1980) στην οποία του εκφράζει το ενδιαφέρον του για το κείμενο αυτό και ειδικότερα για το πρώτο μέρος, σχετικά με τις θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας, το οποίο θεωρεί ότι περιλαμβάνει 'πολλές ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις' και του προτείνει να το μεταφράσει και ακολουθώντας να δημοσιευθεί σε κάποιο ακαδημαϊκό περιοδικό της Αμερικής.¹² Διαβάζοντας ξανά το κείμενο για τις θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας το 1983, ο J. Demos συνεχίζει να το βρίσκει ενδιαφέρον και μάλιστα το εμπιστεύεται σε έναν καθηγητή Φιλοσοφίας και Θρησκείας, του Πανεπιστημίου του Southern Illinois, τον John Hayward. Την απάντηση – σχόλιο του φίλου του, καθηγητή, τη μεταφέρει αμέσως στο Κ.Τσάτσο:

«Διάβασα με μεγάλη ικανοποίηση τις *Θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας* του Κ.Τσάτσου. Έχει γραφτεί με ακαδημαϊκή ειλικρίνεια, αλλά η επιστημονικότητα, με τη σύγχρονη στενή έννοια, δεν αποτελεί βασική αρετή του. Ο κος Τσάτσος λειτουργεί περισσότερο ως μια ακόμα πολιτική προσωπικότητα – συγγραφέας, ένας σύγχρονος de Tocqueville, ο οποίος ρίχνει μια νέα ματιά μέσα από τα ευρωπαϊκά του γυαλιά, στον αμερικανικό χαρακτήρα και τα τρωτά του σημεία, τα οποία εμείς οι ντόπιοι μόλις και μετά βίας αντιλαμβανόμαστε, διότι είμαστε πολύ κοντά για να τα παρατηρήσουμε. Θεωρώ ότι το άρθρο του αποτελεί ένα φιλολογικό κόσμημα, το οποίο με κάποιον τρόπο και με κάποια μορφή πρέπει να μετακινωθεί στο ρεύμα των αμερικανικών γραμμάτων. Γι' αυτό το σκοπό, προτείνω να δώσω αυτήν την εργασία σε δύο φίλους μου, ακαδημαϊκούς, των ανθρωπιστικών σπουδών, να τη διαβάσουν και να σκεφτούν πως και σε ποιον μπορεί να προταθεί για δημοσίευση. Θα επιθυμούσα πραγματικά αυτή

η εργασία να βρει τη θέση της στα χρονικά των ευρωπαϊκών παρατηρήσεων της αμερικανικής κουλτούρας» (μετάφραση δική μου).¹³

Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν ο φίλος του J.Demos, ο καθηγητής J.Hayward, παρομοιάζει τον Κ.Τσάτσο με τον Γάλλο συγγραφέα της *Δημοκρατίας στην Αμερική*, Alexis de Tocqueville, χαρακτηρίζοντας και τους δύο ως πολιτικές προσωπικότητες – συγγραφείς, σημειώνει χειρόγραφα με αστερίσκο στην επιστολή του, ότι αυτό είναι ένα κομπλιμέντο και για τον ίδιο τον Κ.Τσάτσο, αλλά και για τον de Tocqueville.

Τελικά, το κείμενο για τις θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας θα δημοσιευθεί στην αγγλική γλώσσα σε μετάφραση του J. Demos στην *Greek Orthodox Theological Review* το 1988 (τόμος 33, νο 1, σσ.81-104) με τίτλο 'The Religious Roots of American Democracy'. Η μόνη διόρθωση η οποία έλαβε χώρα είχε να κάνει με ένα ποσοτικό στοιχείο και ειδικότερα με τον πληθυσμό της Αμερικής. Έτσι, τα 160 εκατομμύρια κατοίκων που ανέφερε ο Κ.Τσάτσο το 1955 έγιναν 240 το 1988, χωρίς όμως να διορθώνονται οι αριθμοί που αφορούν τους πιστούς στην Αμερική με αποτέλεσμα τόσο οι Διαμαρτυρόμενοι όσο και οι Καθολικοί να εμφανίζουν τους ίδιους αριθμούς στα 33 χρόνια που μεσολάβησαν (54 και 31 εκατομμύρια αντίστοιχα).

Το αντικείμενο του έργου

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε καθίσταται εμφανές ότι το πρώτο μέρος του βιβλίου, το οποία επικεντρώνεται στις θρησκευτικές της ρίζες απέσπασε το ενδιαφέρον εκείνων που διάβασαν το βιβλίο, τουλάχιστον όσων τα σχόλια γνωρίζουμε, με συνέπεια να μεταφραστεί και στην αγγλική γλώσσα. Το αν το εν λόγω μέρος είναι και το σημαντικότερο του βιβλίου δεν είναι εύκολο να υποστηριχθεί, μπορούμε όμως μετά βεβαιότητας να ισχυριστούμε ότι ο Κ.Τσάτσο εύστοχα το θέτει στην αρχή του βιβλίου του για την αμερικανική δημοκρατία, τονίζοντας χαρακτηριστικά ότι:

«Η θρησκεία έχει στην Αμερική βασική σημασία, η επίδρασή της είναι αποφασιστική και η γνώση της Αμερικής χωρίς την κατανόησή της, σχεδόν αδύνατη».¹⁴

Τη θεμελιώδη σημασία της θρησκείας για την Αμερική τονίζει τόσο στις διαλέξεις του στο *Αθήναιον* όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα:

«Των πρώτων αυτών αποίκων η ψυχή είχε ένα ακλόνητο βάθος, την θρησκεία τους. Χάρης σ'αυτήν είχαν αποδυθή στην τρομερή δοκιμασία ενός υπερπόντιου πλου, με βάση τη θρησκεία ωργάνωσαν τη ζωή τους. Αυτών των πρώτων αποίκων η θρησκευτικότητα πιστεύω πως έμεινε ως τα σήμερα βάθος της αμερικανικής ψυχής. Πολλά στοιχεία ξένα και αντίθετα επισωρεύθηκαν έκτοτε στην αμερικανική ψυχή. Δεν μπόρεσαν όμως να εξαφανίσουν το θρησκευτικό στοιχείο, που είναι ακόμη σήμερα, ένα από τα βασικά της γνωρίσματα. Όποιοι, μελετώντας την Αμερική, στέκουν στην υλιστική επιφάνεια, στις εκπληκτικές τεχνικές επιδόσεις,

στους ουρανοξύστες και στα αυτοκίνητα και δεν προχωρούν στο ηθικοθρησκευτικό βάθος που χαρακτηρίζει τη μεγάλη πλειοψηφία των Αμερικανών, αυτοί δεν καταλάβανε τίποτα από την Αμερική. Δεν καταλάβανε ότι όλοι οι υλικοί πόροι, όλος ο πλούτος μόνος του δεν μπορεί να αξιοποιηθεί. Χρειάζονται ηθικές δυνάμεις για να τον αξιοποιήσουν. Και αυτές οι ηθικές δυνάμεις στην Αμερική ειδικώς έχουν έντονο θρησκευτικό χαρακτήρα. Και για να είμαι ακριβέστερος ένα χαρακτήρα σύμφωνο με τα διδάγματα του πουριτανισμού και του καλβινισμού που κυριαρχεί στην Αμερική».¹⁵

Ο Κ.Τσάτσο αποδέχεται τη θέση ότι «αν στην Αμερική αντί να επικρατήσει ο καλβινισμός ως πνεύμα, επικρατούσε ο λουθηρανισμός, θα είτανε άλλη η ψυχική της σύσταση».¹⁶ Υπόστηρίζει όμως την ίδια στιγμή ότι ο μεγάλος αριθμός των καλβινιστών στην Αμερική, έχει ένα σημείο μεγάλης αδυναμίας:

«τον θρυμματισμό του σε πολυάριθμες αιρέσεις και σε πολλές χωριστές εκκλησίες. Η ρίζα του κακού βρίσκεται στο βασικό δόγμα των διαμαρτυρομένων, κατά το οποίο κάθε χριστιανός, φωτισμένος από τη θεία Χάρη, διαμορφώνει ο ίδιος προσωπικά τη σχέση του με το Θεό. [...] Έτσι ο κατακερματισμός των καλβινιστών είναι το τίμημα μιας πολύ μεγάλης ελευθερίας στο θρησκευτικό πεδίο. Όσο αυτή η ελευθερία στάθηκε μεγαλειότερη, στάθηκε μεγαλιότερος και ο κατακερματισμός. Αυτό συνέβη στην Αμερική».¹⁷

Την ανάδυση όλων αυτών των θρησκευτικών ομάδων, των αιρέσεων, όπως τις ονομάζει, την επικρίνει λέγοντας χαρακτηριστικά ότι:

«Μια θρησκεία όμως που δεν διαθέτει έναν δογματικά αποκρυσταλλωμένο μεταφυσικό σκελετό, όταν συνδυασθή με έναν υποκειμενισμό, με την Ελευθερία του κάθε ατόμου να προσδιορίζει τη μορφή και το περιεχόμενο της σχέσης του προς τον Θεό, οδηγεί, όχι μόνο στον κατακερματισμό, αλλά και στην πτώση του πνευματικού της επιπέδου».¹⁸

Είναι δε ιδιαίτερα επικριτικός προς τους Μορμόνους και στον τρόπο δημιουργίας τους, αναγνωρίζει όμως ότι ο ιδρυτής τους ήταν «οργανωτικό πνεύμα και η αίρεσή τους ευδοκίμησε, τόσο ώστε να προκαλέσει την έχθρα των άλλων αιρέσεων».¹⁹ Ο Κ.Τσάτσο θεωρεί ότι αυτή η πολυδιάσπαση και η ποικιλομορφία έχει δημιουργήσει μια θρησκεία χωρίς μεταφυσική στην Αμερική και ότι για τον Αμερικανό το βάρος της θρησκείας μετατοπίζεται από τη μεταφυσική στην ηθική, κάτι που δυσκολεύεται να αποδεχτεί καθώς, όπως ομολογεί, «η θρησκεία για μένα είναι καθαρά ένα μεταφυσικό θέμα και μου είναι δύσκολα προσιτή μια θρησκευτικότητα χωρίς μεταφυσική». Αναγνωρίζει βεβαίως ότι ο καλβινισμός διαθέτει «έναν βαρύ μεταφυσικόν οπλισμόν», αλλά ο Αμερικανός τα αφήνει όλα αυτά στην άκρη και στρέφεται μόνο στον ηθικό τομέα,

δηλαδή το επίκεντρο του θρησκευτικού του ενδιαφέροντος είναι η άσκηση της χριστιανικής αρετής.²⁰ Παράλληλα όμως με τα επικριτικά του σχόλια γι' αυτή την απουσία μεταφυσικής, αναγνωρίζει ότι «μέσα από τους κόλπους της καλβινιστικής πίστης του αμερικανού ξεπήδησαν οι βασικές ηθικές και πολιτικές αρετές του»²¹ και μάλιστα υποστηρίζει ότι στην Αμερική η θρησκεία στάθηκε το μεγάλο σχολείο της ελευθερίας.²²

Εκτός όμως από τη σημασία της θρησκείας και του πουριτανικού ήθους για την πολιτική οργάνωση και τις ατομικές ελευθερίες ο Κ.Τσάτσος αναγνωρίζει τη συμβολή του πνεύματος αυτού και στην ανάπτυξη του καπιταλισμού, όπως έχουν κάνει και άλλοι πριν από αυτόν, με κυριότερο εκφραστή τον Γερμανό κοινωνιολόγο, Μ. Weber, με το έργο του *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*.²³ το οποίο ο Κ.Τσάτσος είχε υπόψη του όπως φαίνεται ξεκάθαρα σε μια υποσημείωση του έργου του.²⁴ Οι πρώτοι άποικοι δεν είχαν άλλο ενδιαφέρον έξω από την θεολογική σφαίρα

«παρά το χειρωνακτικό τους επάγγελμα, την καλλιέργεια της παρθένας γης, την ξύλευση των δασών, το ψάρεμα, το κυνήγι για τις πολύτιμες γούνες των άγριων ζώων. Με κάποιον κυνισμό λένε μερικοί σημερινοί αμερικανοί πως η Αγία Γραφή και ο μπακαλιάρος σώσανε την Νέαν Αγγλία. [...] Έτσι, ύστερα από την εκκλησία ένα μόνο έμενε, το επάγγελμα, η βιοποριστική, η χειρωνακτική κατά τον πλείστον εργασία. [...] Το επάγγελμα γινόταν αρετή. Ούτε η μόνωση η μοναχική, ούτε ο μεταφυσικός ετασμός [...] ήταν αρετή. Αρετή ήταν η εργασία και το επάγγελμα το παραγωγικό, το κοινωνικά ωφέλιμο».²⁵

Αποδέχεται δηλαδή ο Κ.Τσάτσος, αυτό που ο Μ. Weber ονομάζει κλήση, επάγγελμα, με τη θρησκευτική σημασία του όρου, χωρίς όμως να συνδέει αυτήν την επαγγελματική αρετή με δογματικά και μεταφραστικά θέματα, όπως κάνει ο Γερμανός κοινωνιολόγος, όταν συνδέει αυτήν την κλήση του πιστού και με τον τρόπο μετάφρασης της Βίβλου από τον Λούθηρο.

Οι πηγές του Κ.Τσάτσου

Πέρα από τις παρατηρήσεις και τις καταγραφές του κατά την επί τρίμηνο παραμονή του στην Αμερική, ο Κ.Τσάτσος διάβασε και έργα σχετικά με το αντικείμενό του τουλάχιστον όπως φαίνεται μέσα από το κείμενό του. Αναφέραμε ήδη την *Προτεσταντική ηθική* του Μ. Weber, ενώ ως προς το ίδιο θέμα φαίνεται πως διάβασε και το έργο του R. Tawney, *Η θρησκεία και η άνοδος του καπιταλισμού*.²⁶ Επίσης, μέσα στο κείμενο αναφέρει συχνά τον A. Siegfried, 1875-1959, Γάλλο ακαδημαϊκό ο οποίος ταξίδεψε στην Αμερική και συνέγραψε τα έργα *Les Etats-Unis d'aujourd'hui* και *Qu'est-ce que l'Amerique?*²⁷ δεν αναφέρει όμως καθόλου τον άλλο σημαντικό Γάλλο συγγραφέα, Alexis de Tocqueville, ο οποίος προηγήθηκε του Siegfried με το έργο του *Η δημοκρατία στην Αμερική*.²⁸ Είναι αλήθεια ότι τόσο ο Siegfried όσο και ο Τσάτσος

έχουν υπόψη τους τον Tocqueville, είναι όμως ενδιαφέρον ότι στις διαλέξεις που έδωσε ο Κ.Τσάτσος στο *Αθήναιον* αμέσως μετά την επιστροφή του από την Αμερική αναφέρει τον Tocqueville και το έργο του, το οποίο λαμβάνει υπόψη του. Συνεπώς, η μη ονομαστική αναφορά του Tocqueville στο βιβλίο του, δεν συνεπάγεται άγνοια του έργου του. Τέλος, ο Κ.Τσάτσος φαίνεται να έχει υπόψη του, ενδεχομένως και να έχει διαβάσει, το βιβλίο του John Bunyan, *Η πορεία του Αποδημητή*,²⁹ για το οποίο μάλιστα αναφέρει ότι θεωρείται το βιβλίο το οποίο έχει διαβαστεί περισσότερο μετά την Αγία Γραφή στον αγγλοσαξωνικό χώρο.³⁰ Όλα αυτά τα βιβλιογραφικά ζητήματα, τα ζητήματα των πηγών, ενδεχομένως μπορούν να διαφωτιστούν από τη μελέτη της βιβλιοθήκης του Κ.Τσάτσου, εργασία η οποία απαιτεί ενδελεχή και μακρόχρονη έρευνα. Το καταληκτικό μας σχόλιο είναι ότι ο Κ.Τσάτσος γνώριζε τη σχετική βιβλιογραφία τουλάχιστον την πιο σημαντική για το θέμα του και δεν συντάξε μια εργασία πρόχειρη, αλλά μια εργασία που προσπάθησε να συνδυάσει τη βιβλιογραφική έρευνα με τη συμμετοχική παρατήρηση και καταγραφή δεδομένων από την καθημερινή ζωή στην αμερικανική κοινωνία.

Επιλογικές παρατηρήσεις

Ο Κ. Τσάτσος μελέτησε τις θρησκευτικές ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας ζώντας επί τρεις μήνες σε αμερικανικό έδαφος. Σε καμία περίπτωση η εργασία του δεν διεκδικεί μια συνολική και πλήρη μελέτη του ζητήματος, ούτε και ο ίδιος σε κανένα σημείο εξέφρασε τέτοια πρόθεση. Οι παρατηρήσεις του είναι εύστοχες και ουσιαστικές και σε κανένα σημείο δεν είναι επικριτικές έναντι της Διαμαρτύρησης παρά τα όποια σχόλια του για τους Μορμόνους ή για την Christian Science.³¹ Προσπαθεί να κρατήσει τις ισορροπίες και να είναι αντικειμενικός στις κρίσεις του, κάτι που θεωρούμε ότι το επιτυγχάνει. Η εργασία του Κ.Τσάτσου για την αμερικανική δημοκρατία και ιδίως για τις θρησκευτικές της ρίζες είναι ιδιαίτερος σημαντική διότι γράφτηκε το 1955, έχοντας ήδη ξεκινήσει ουσιαστικά από το 1953 με το ταξίδι του στην Αμερική, γεγονός αξιοσημείωτο για την ελληνική κοινωνία της εποχής εκείνης, όπου η μελέτη ξένων κοινωνιών δεν αποτελούσε πρωταρχικό ενδιαφέρον για τους όποιους ερευνητές. Πρόκειται σαφώς για μια πρωτοποριακή μελέτη, παρά τα όποια λάθη ή τις παραλήψεις της και υπ' αυτό το πρίσμα πρέπει να μελετηθεί και να αξιολογηθεί. Άλλωστε θα τολμούσαμε να πούμε ότι τότε που η κοινωνιολογία στην Ελλάδα δεν αποτελούσε οργανωμένο επιστημονικό πεδίο, η εργασία αυτή του Κ.Τσάτσου για την αμερικανική δημοκρατία υπήρξε μια από τις ελάχιστες κοινωνιολογικές έρευνες, έστω πρωτόλειες, και μάλιστα θα λέγαμε ότι το κεφάλαιο για τις θρησκευτικές ρίζες ήταν μια από τις πρώτες μελέτες κοινωνιολογίας της θρησκείας στην Ελλάδα.

Ο κ. Α. Σακελλαρίου είναι δρ. Κοινωνιολογίας της Θρησκείας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Υποσημειώσεις

¹ Θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει, χωρίς να προκαλέσει ιδιαίτερες αντιρρήσεις, ότι ο Κ.Τσάτσος εξακολουθεί να είναι, μια σημαντική προσωπικότητα του πολιτικού και του ακαδημαϊκού πεδίου αρκεί κανείς να λάβει υπόψη του τα πρακτικά του τελευταίου συνεδρίου αφιερωμένου στη μνήμη του το 2009 για να διαπιστώσει ιδίως όμμασι την ευρύτητα του έργου του και την πληθώρα των συζητήσεων που μπορεί αυτό να προκαλέσει. Βλ. Μ. Μορφακίδης, κ.ά. (επιμ.) (2010). *Κωνσταντίνος Τσάτσος, Φιλόσοφος, Συγγραφέας, Πολιτικός*, Αθήνα-Γρανάδα: Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών-Εταιρεία Φίλων Κ.και Ι. Τσάτσου.

² Απώτερος σκοπός μου είναι στο προσεχές μέλλον η σύνταξη μιας αναλυτικής εργασίας αναφορικά με τη θρησκεία στο έργο του Κ.Τσάτσου.

³ Ένα τέτοιο κείμενο είναι π.χ. *Το θρησκευτικό βίωμα*. Βλ. Κ.Τσάτσος, (1991). *Αφορισμοί και Διαλογισμοί*, σειρά δεύτερη, 2^η έκδοση. Αθήνα: Εστία, σσ.227-242. Κείμενο πλούσιο σε θρησκευτικούς προβληματισμούς θα μπορούσε να θεωρηθεί και το διαλογικό *Διάλογοι σε μοναστήρι*, Αθήνα, Οι εκδόσεις των φίλων, 2002.

⁴ Διτυχώς η επιστολή που προφανώς συνόδευε την αποστολή του πρώτου τόμου του έργου που στάλθηκε στον Κ.Τσάτσο δεν κατέστη εφικτό να εντοπιστεί στο αρχείο του, το οποίο είναι εκτενέστατο και γι' αυτόν το λόγο ακόμα δεν έχει ταξινομηθεί εξαντλητικά. Επίσης, η βιβλιοθήκη του Κ.Τσάτσου, τουλάχιστον το μεγαλύτερο μέρος της, έχει δωρηθεί στο Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών, στη Γρανάδα, οπότε είναι δύσκολη η επιβεβαίωση της ύπαρξης του βιβλίου και κυρίως πιθανών σχολίων του Κ.Τσάτσου σε αυτό. Για την αναφορά του μεταφραστή βλ. Ι. Καλβίνος (1986). *Θεσμοί Χριστιανικής θρησκείας*, μτφρ. Α.Κουλούρης, Αθήνα: Έκδοσις της Γενικής Συνόδου της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, σ.9.

⁵ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 73, υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

⁶ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 73, υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

⁷ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 73, υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

⁸ Βλ. Κ.Τσάτσος, (2002). *Διάλογοι σε μοναστήρι*, 12^η έκδοση, Αθήνα: Οι εκδόσεις των φίλων, σ.221.

⁹ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 85, υποφ. 3 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹⁰ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 58, υποφ. 2 και φακ.59 υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹¹ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 59, υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹² Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 170, υποφ. 3 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹³ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 144, υποφ. 2 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹⁴ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999). *Στις ρίζες της αμερικανικής δημοκρατίας*, Αθήνα: Ευθύνη, σ.45.

¹⁵ Βλ. Αρχείο Κ.Τσάτσου, φακ. 59, υποφ. 4 (προσωρινή ταξινόμηση).

¹⁶ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.13.

¹⁷ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.16.

¹⁸ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.21.

¹⁹ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.21.

²⁰ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.19.

²¹ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.23.

²² Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σσ.26-27.

²³ Βλ. Μ.Βέμπερ (2000). *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*, μτφρ. Μ.Γ. Κυπραίος, Αθήνα: Gutenberg.

²⁴ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.40.

²⁵ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.36. Δεν συμφωνούμε με τη θέση ότι ο Τσάτσος μιμείται τον Weber όταν γράφει αυτές τις σκέψεις. Προτιμούμε τον όρο ακολουθεί ή αποδέχεται, διότι το μιμείται υπονοεί ότι ο ίδιος δεν είχε κριτική σκέψη να κρίνει ή ότι απλώς διάβασε ορισμένα βιβλία και συνέγραψε το δικό του, υπόθεση που δεν επαληθεύεται από το κείμενό του, αλλά και από τις καταγεγραμμένες παρατηρήσεις του κατά την τρίμηνη παραμονή του στην Αμερική. Βλ. το κατά τα άλλα ενδιαφέρον κείμενο: Π.Καραμούζης (2010). *Η πολιτική λειτουργία της θρησκείας στο έργο του Κ.Τσάτσου*, στο Μ. Μορφακίδης, κ.ά. (επιμ.). *Κωνσταντίνος Τσάτσος, Φιλόσοφος, Συγγραφέας, Πολιτικός*, Αθήνα-Γρανάδα: Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών-Εταιρεία Φίλων Κ.και Ι. Τσάτσου, σ.145.

²⁶ Βλ. Ρ. Τάουνυ (1979). *Η θρησκεία και η άνοδος του καπιταλισμού*, μτφρ. Δ.Κούρτοβικ, Αθήνα: Κάλβος.

²⁷ Βλ. Α. Siegfried (1937). *Qu'est-ce que l'Amerique?*, Paris: Flammarion και Α. Siegfried (1947). *Les Etats-Unis d'aujourd'hui*, Paris: Armand Colin.

²⁸ Βλ. Α. ντε Τοκβίλ (1996). *Η δημοκρατία στην Αμερική*, μτφρ. Μ.Λυκούδης, Αθήνα: Στοχαστής.

²⁹ Βλ. J. Bunyan, (1984). *Pilgrim's progress*, Oxford: Oxford University Press.

³⁰ Βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π. σ.35.

³¹ Για την Christian Science βλ. Κ.Τσάτσος (1999), ό.π., σ.22.

www.eiea.gec.gr

Το Ελληνικό Ιστορικό Ευαγγελικό Αρχείο στο Διαδίκτυο!
Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας η οποία συνεχώς ανανεώνεται.

Δύο όψεις μιας Δύναμης

του Χάρη Ι. Νταγκουνάκη

Πολλά έχουν γραφτεί ή έχουν ειπωθεί ανά τους αιώνες για τη δύναμη του Θεού. Ο Θεός είναι παντοδύναμος. Πότε δείχνει όμως τη δύναμή του; Πόσα μπορεί να κάνει ο Θεός; Υπάρχουν και πράγματα που δεν μπορεί να τα κάνει; Μπορεί να σώζει από την αμαρτία. Μπορεί όμως και να θεραπεύει; Μπορούσε να θεραπεύει την εποχή της Παλαιάς Διαθήκης ή των αποστόλων. Μπορεί όμως να το κάνει και σήμερα;

Όλες αυτές και πολλές άλλες εύλογες απορίες και τα ερωτηματικά σχετικά με τη δύναμη του Θεού θα μπορούσαν να απαντηθούν, αν επικεντρώναμε σε δύο όψεις αυτής της δύναμης. Η μία είναι η δύναμη του Θεού απέναντι στη δική μας αμφιβολία και η άλλη όψη είναι απέναντι στην αμαρτία. Η απάντηση που παίρνουμε από τη Βίβλο για τα δύο αυτά θεμελιακά πνευματικά ζητήματα βοηθούν στη διαλεύκανση και των άλλων θεμάτων.

Όλοι γνωρίζουμε πως ο Πέτρος ήταν ο πιο δυναμικός, ο πιο εκδηλωτικός, ο πιο απρόβλεπτος, θα λέγαμε, μαθητής του Κυρίου. Κυριολεκτικά άφηνε κάθε λίγο άναυδους τους άλλους μαθητές με τις πρωτοβουλίες του, τον αυθορμητισμό του, τις παλινωδίες του, τον ασύμμετρο χαρακτήρα του. Σε αυτού του μαθητή τη ζωή η μεγάλη πραγματικότητα που λέγεται «θεία δύναμη» εκδηλώθηκε και διέγραψε τις δύο κεντρικές γραμμές που προαναφέραμε.

1. Δύναμη που νικάει τις αμφιβολίες μας

Στο 5ο κεφάλαιο του Κατά Λουκάν Ευαγγελίου διαβάζουμε πώς ο Χριστός κάλεσε τους μαθητές του να τον ακολουθήσουν. Αμέσως μετά ο Ιησούς άρχισε να διδάσκει τα πλήθη στη λίμνη της Γαλιλαίας έχοντας για «άμβωνά» του το καϊκι των μαθητών του με το οποίο ψάρευαν. Κάποια στιγμή, ο Κύριος ζήτησε από τους μαθητές να πάνε στα βαθιά και να ρίξουν τα δίχτυα να ψαρέψουν. Ήταν κοντά μεσημέρι, και στα βαθιά της λίμνης κανένας επαγγελματίας ψαράς δεν πήγαινε να ψαρέψει. Το ψάρεμα στη λίμνη γινόταν κοντά στις ακτές.

Ο Πέτρος, που είχε και το καϊκι, αντέτεινε τις εύλογες αντιρρήσεις του, και την απογοήτευσή του γιατί όλη τη νύχτα που ψάρευαν δεν είχαν πιάσει τίποτε. Ενώ δηλαδή είχαν βγει τη σωστή ώρα (νύχτα) και ενδεχομένως στο σωστό μέρος της λίμνης, δεν είχαν πιάσει τίποτε. Και τώρα ο Ιησούς τους ζητάει να κάνουν κάτι που αντιβαίνει στη λογική, στην πρακτική και στην επαγγελματική πείρα τους!

Η απάντηση του Πέτρου ήταν γεμάτη αμφιβολία: «Κύριε, όλη τη νύχτα παιδευόμασταν και δεν πιάσαμε τίποτε. Αλλά άντε, μια και το λες εσύ, να μη σου

χαλάσουμε το χατίρι, θα ρίξουμε το δίχτυ». Και μέσα του ίσως σκεφτόταν, «τι άσχετος που είσαι Κύριε... Θα μάθεις όταν δεις πόσο λάθος κάνεις. Θα μάθεις κοντά μας κι εσύ να ψαρεύεις...» Αμφιβολία, σκεπτικισμός, αυτοπεποίθηση... Ανθρώπινα όλα αυτά. Ακόμα κι εμείς ως πιστοί χριστιανοί σήμερα πολλές φορές επιλέγουμε να ζούμε σε συνθήκες ήττας. Νικημένοι από τη ζωή, τις περιστάσεις, τις προσπάθειές μας να ζήσουμε τη ζωή του Χριστού, απογοητευόμαστε: «Δε γίνεται τίποτα. Δεν μπορώ να νικήσω τη σάρκα, την αμαρτία ή τον κόσμο». Τα παρατάμε και γυρίζουμε πίσω. Υπάρχουν όμως κι εκείνοι που προχωρούν μπροστά και πετυχαίνουν με τη δύναμη του Θεού. Και η διαφορά ανάμεσα σ' αυτές τις δύο κατηγορίες είναι κάτι που κι ο Πέτρος το έδειξε: η υποταγή σ' αυτό που είπε ο Χριστός.

Όμως ο Πέτρος δεν έδειξε μόνο την αμφιβολία του. Ο απέραντος θαυμασμός του για τον ίδιο τον Κύριο και τη διδασκαλία του που είχε προηγηθεί, ίσως και η φιλία τους που προϋπήρχε, τον οδήγησε πρώτον να τον αποκαλέσει «Κύριε» και στη συνέχεια (δεύτερον) να κάμει αυτό που του ζήτησε ο Κύριος. Πήγε το πλοίο στα βαθιά και μέρα μεσημέρι έριξε τα δίχτυα να ψαρέψει. Ο Πέτρος έδειξε και την εμπιστοσύνη του στον Χριστό.

Και τι συνέβη όταν ο Πέτρος παρά τις αμφιβολίες του, τον σκεπτικισμό του ή την αυτοπεποίθησή του υποτάχθηκε στην εντολή του Χριστού; Η βάρκα του γέμισε ψάρια, μέχρι που κινδύνευε να βυθιστεί! Η δύναμη του Θεού είχε ενεργήσει στη ζωή του Πέτρου. Η δύναμη του Θεού είχε κατανικήσει κάθε αμφιβολία του.

Ποια ήταν η τελευταία σου φορά, φίλε αναγνώστη, που πειραματίστηκες τη δύναμη του ευαγγελίου στη ζωή σου; Όχι τη δύναμη του Θεού για το προσωπικό σου συμφέρον ή για την προσωπική σου εξυπηρέτηση αλλά τη δύναμη του Θεού που σε προστάζει να υπερβείς τον εαυτό σου, τα «πιστεύω» σου, τις εμπειρίες σου από τη ζωή, τη γνώση σου ή τη λογική σου! Πότε εμπιστεύτηκες τη δύναμη του Θεού και νίκησες τις όποιες αμφιβολίες σου;

Χιλιάδες αμφιβολίες υπάρχουν σήμερα. Τι ακούμε και τις διαβάζουμε κάθε μέρα. Στην εποχή της αμφισβήτησης και του σχετικισμού, όπου όλα είναι σωστά και όλα είναι αποδεκτά ανάλογα από ποια οπτική γωνία τα βλέπεις, πλήττεται και η πίστη. Πλήττεται και η όποια διάθεση υποταγής στη δύναμη του Θεού: «Είναι αλήθεια όλα αυτά για την ανάσταση και τη μετά τον θάνατο ζωή; – Είναι αυθεντική η Βίβλος; – Ποιοι τα έγραψαν όλα αυτά; – Γιατί μεγάλοι επιστήμονες τα αμφισβητούν; – Πώς μπορώ να εμπιστευτώ απλώς ένα κείμενο, για να αλλάξω τη ζωή μου; – Πώς μπορεί μια απλή πίστη να με προστατέψει μέσα στη ζούγκλα του κόσμου; – Πώς μπορώ να πάω σήμερα “με τον σταυρό στο χέρι”; Θα με κατασπαράξουν – Παράλογα όλα αυτά, δεν γίνονται σήμερα...» και τελειωμό δεν έχει ο

σημερινός σκεπτικισμός!

Υπάρχει όμως μια δύναμη ενάντια σε όλα αυτά. Και αυτή είναι η δύναμη του Θεού που είναι στη διάθεσή σου και μπορείς από τώρα κιόλας να τη βάλεις σε ενέργεια στη ζωή σου. Πες σαν τον Πέτρο με ειλικρίνεια «Κύριε, διαβάζω τον λόγο σου κι έχω πολλές απορίες, πολλές αμφιβολίες, διστάζω για πολλά, αλλά επειδή πράγματι θαυμάζω αυτά που λες μέσα στον λόγο σου, σε εμπιστεύομαι και παραδίνομαι σ' εσένα. Δεν ξέρω πού θα με βγάλει αυτή μου η απόφαση να σ' εμπιστευτώ αλλά αφού το λες εσύ κάτι θα ξέρεις!» Σκέψου έστω κι έτσι τα πράγματα του Θεού και ζήτησε τη βοήθειά του στην αδύναμη πίστη σου. Και θα δεις τι μπορεί να κάνει στη ζωή σου.

Αν έχεις ήδη παραδοθεί στη χάρη του Θεού αλλά σαν πιστός χριστιανός έχεις κι εσύ τις δικές σου αμφιβολίες, πες τα ίδια λόγια στον Χριστό και παράδωσέ του με διάθεση υπακοής τη ζωή σου να γίνει ένα πεδίο όπου ο Θεός θα εκδηλώσει τη δύναμή του. Τότε που έρχεται ο σατανάς να σου πει μέσα στη θλίψη ότι ο Θεός σε ξέχασε. Τότε που μέσα σε μια στιγμιαία ηθική πτώση σου να σου πει ότι ο Θεός σε ξέγραψε από παιδί του. Τότε που μέσα στον πειρασμό θα έρθει να σε παραπλανήσει ως προς τα γραμμένα του θείου λόγου. Τότε είναι που η δύναμη του Θεού, αν τη χρησιμοποιήσεις, είναι έτοιμη να υπερνικήσει τις όποιες αμφιβολίες σου.

2. Δύναμη που σώζει παρ' όλες τις αμαρτίες μας

Υπάρχει όμως και μια άλλη όψη της δύναμης του Θεού. Είναι αυτή που μας σώζει παρ' όλες τις αμαρτίες μας. Ίσως η πιο απογοητευτική ιστορία ολόκληρης της Αγίας Γραφής είναι η ιστορία της άρνησης του Πέτρου. Ο μαθητής που ήταν σε όλα «πρώτος», αποδείχτηκε τελικά πολύ κακός μαθητής, γιατί αρνήθηκε τον Κύριό του, λίγο πριν τον σταυρό. Στο 14ο κεφάλαιο του Κατά Μάρκον Ευαγγελίου, ο Ιησούς τον προειδοποίησε ότι θα τον απαρνιόταν τρεις φορές. Ο Πέτρος, όμως, όπως και πολλοί από μας, νόμιζε πως ήταν άτρωτος από την αμαρτία. «Κι αν όλοι χάσουν την εμπιστοσύνη τους σ' εσένα, εγώ όμως όχι», του είπε. «Δεν θα σε απαρνηθώ, κι αν ακόμα χρειαστεί να πεθάνω μαζί σου». Μεγάλα λόγια, μεγάλη αυτοπεποίθηση, μεγάλη αμαρτία.

Σε λίγες ώρες προσγειώθηκε στη σκληρή πραγματικότητα. Διέπραξε τη μεγαλύτερη αμαρτία, και όταν άκουσε τον πετεινό του αρχιερέα να λαλεί, θυμήθηκε τον λόγο του Χριστού κι έκλαψε πικρά.

Η λύπη του Πέτρου για την αμαρτία του έχει πολλά να μας πει για τη δύναμη του ευαγγελίου. Είναι η δύναμη να ελέγχει τον άνθρωπο. Σε όλες τις διηγήσεις των ευαγγελίων για τη ζωή του Πέτρου σε διάφορα περιστατικά, βλέπουμε πως αυτός ο μαθητής ήταν εντελώς ατελής, απόλυτα επιρρεπής στην πτώση. Τα Ευαγγέλια όμως δεν παραλείπουν να μας δείξουν ότι ο Πέτρος αγαπούσε τον Κύριό του.

Το ευαγγέλιο δεν φέρνει απόγνωση στον άνθρωπο που βρίσκεται σε πτώση αλλά μάλλον του δημιουργεί έλεγχο στην καρδιά του. Τον βάζει να αναθεωρήσει, να σκεφτεί, όπως έγινε με τον άσωτο γιο. «Ήρθε στον εαυτό του, επειδή σκέφτηκε» (Λουκάς 15,17). Ο

Ιούδας όταν πρόδωσε στον Χριστό, ακριβώς επειδή δεν αγαπούσε τον Κύριό του, ο σατανάς τον οδήγησε στην απόγνωση και τελικά στην αυτοκτονία. Ο Πέτρος «θυμήθηκε». Δείχνοντας τον δρόμο της επιστροφής ο Χριστός στην Αποκάλυψη προτρέπει την Εκκλησία της Εφέσου που είχε αποκλίνει στην κοσμικότητα, να θυμηθεί από πού είχε ξεπέσει και να μετανοήσει (Αποκάλυψη 2,5). Την έβαλε να σκεφτεί.

Μια από τις μεγαλύτερες παγίδες που ο διάβολος στήνει στους ανθρώπους είναι ότι ο Θεός τούς έχει ξεγράψει επειδή είναι αμαρτωλοί. Έτσι, οι άνθρωποι μολοντί έχουν μια θεοσέβεια, εντούτοις είναι απογοητευμένοι από τον εαυτό τους και αποθαρρυνμένοι να πλησιάσουν τον Θεό. Καταφεύγουν σε δικές τους προσπάθειες να αποκαταστήσουν τη χαμένη τους ηθική με διάφορα τεχνάσματα όπως ο Πέτρος μπροστά στη δούλη του αρχιερέα που τον αναγνώρισε ότι ήταν μαθητής του Ιησού. Άρχισαν και οι άλλοι που κάθονταν γύρω από τη φωτιά να επιβεβαιώνουν τις μαρτυρίες της, κι ο Πέτρος πανικοβλήθηκε κι άρχισε να ορκίζεται πως δεν έχει καμιά σχέση με τον Χριστό. Το παιχνίδι όμως ήταν χαμένο, και μόνο μία λύση υπήρχε, κι αυτή ήταν η μετάνοια και η συντριβή.

Πολλές φορές θα έχεις ακούσει, φίλε αναγνώστη, τα λόγια του Χριστού. Ίσως αυτά που άκουσες να σου δημιουργήσαν μέσα σου βαριές ενοχές και θλίψη για την αμαρτία σου σε βαθμό απόγνωσης. Φοβάσαι να πλησιάσεις τον Θεό. Όλο αυτό είναι δουλειά του σατανά που θέλει να σε αποτρέψει να βρεις την αλήθεια. Το ευαγγέλιο έχει τη δύναμη να σε βάλει να σκεφτείς. Μπορεί να σε βοηθήσει να θυμηθείς τα λόγια του Θεού. Ίσως τα άκουσες κάποτε μικρός, μετά ακολουθήσες τους δικούς σου δρόμους, και τώρα ξανακούς την πρόσκληση του Θεού. Μην πεις «τώρα έτσι που κατάντησα μακριά από τον Χριστό, που τον αρνήθηκα, που τον πρόδωσα, δεν υπάρχει ελπίδα για μένα». Μην το κάνεις αυτό στον εαυτό σου. Ο Χριστός εξακολουθεί να σε περιμένει πάνω στον σταυρό να γυρίσεις.

Μετά από λίγες μέρες ο αναστημένος πια Χριστός συνάντησε τον Πέτρο στην παραλία της Τιβεριάδας και είχε ένα τετ-α-τετ μαζί του. Κι εκεί ο βρήκε την ευκαιρία να τον ρωτήσει τρεις φορές: «Μ' αγαπάς Πέτρο;» Κι ο Πέτρος του απάντησε σοκαρισμένος ότι «ναι, Κύριε, το ξέρεις ότι σε αγαπώ!» Τι συγκινητική στιγμή. Τρεις φορές μια διαβεβαίωση αγάπης αντίστοιχες στις τρεις αρνήσεις. Και ο Χριστός τον δέχτηκε πάλι πίσω και μάλιστα του ανέθεσε να βόσκει τα πρόβατά του, αυτούς που θα πίστευαν από το κήρυγμά του στον αναστημένο Κύριό του. Ο Θεός όχι μόνο σε δέχεται πίσω αλλά και σου κάνει την τιμή να σε έχει συνεργό του. Αυτή είναι η δύναμη που σώζει παρ' όλες τις αμαρτίες μας. Όσες αμαρτίες κι αν έχεις κάνει, όσο κι αν έχεις αρνηθεί τον Χριστό, η αγκαλιά του είναι ανοιχτή ακόμη και σε περιμένει να γυρίσεις.

Δύο όψεις μιας δύναμης. Η δυνατότητα να νικήσεις τις αμφιβολίες σου και η δυνατότητα να σωθείς όσες κι αν είναι οι αμαρτίες σου. Η ίδια αυτή δύναμη μπορεί να έρθει στη ζωή σου και να την αλλάξει, αρκεί να μετανοήσεις ειλικρινά που είσαι αμαρτωλός και να έρθεις με πίστη στον Χριστό, αποφασισμένος να ζήσεις μαζί του με την ίδια δύναμη μια καινούργια ζωή.

Ο Χ. Ι. Νταγκουνάκης είναι νομικός.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΜΠΑΧ

Ο "ΔΙΚΟΣ ΜΑΣ" ΣΥΝΘΕΤΗΣ

του Στέφανου Κατσάρκα

Είναί παλιά η συνήθεια σε κάθε τομέα του πνεύματος, της τέχνης, της οποίας ανθρώπινης δραστηριότητας, να ξεχωρίζουμε έναν ή δύο τρεις που να τους τοποθετούμε στην κορυφή σαν τους πιο μεγάλους και τους πιο σπουδαίους στο χώρο τους, κι είναι αξιοσημείωτο πως τις πιο πολλές φορές ύστερα από κάποιες περιπλανήσεις καταλήγουμε όλοι μας, ολόκληρη η ανθρωπότητα, στα ίδια πρόσωπα. Όλοι συμφωνούμε π.χ. ότι η πιο σημαντική προσωπικότητα στην ιστορία του εβραϊκού λαού στην Παλιά Διαθήκη υπήρξε ο Μωυσής. Όλοι συμφωνούμε ότι οι πιο σπουδαίοι φιλόσοφοι της κλασικής αρχαιότητας υπήρξαν ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης. Παντού ακούμε και διαβάζουμε πως οι πιο μεγάλοι ζωγράφοι της αναγέννησης ήταν ο Μιχαήλ Άγγελος, ο Λεονάρντο Ντα Βίντσι, ο Ραφαήλ. Κι όλοι, ή σχεδόν όλοι, έχουμε καταλήξει σ' εκείνους που αξίζει να τοποθετήσουμε στην κορυφή της ιστορίας της μουσικής: στο Μότσαρτ, στον Μπετόβεν, στον Μπαχ. Δεν τους λέμε μονάχα μεγάλους, τους δίνουμε και μερικούς άλλους χαρακτηρισμούς. Ο Μότσαρτ είναι η προσωποποίηση της χάρις και της κομψότητας και της εύθυμης διάθεσης, και δεν είναι μονάχα αυτές οι ιδιότητες που τον χαρακτηρίζουν. Ο Μπετόβεν είναι ο δυναμικός και ορμητικός που σαρώνει τα πάντα στο πέρασμά του, το πανανθρώπινο πνεύμα που αντιπροσωπεύει τον αγώνα της ανθρωπότητας να φτάσει μέσ' από τον πόνο στο Θεό, να κατακτήσει τη χαρά που της αφιέρωσε τον πιο σπουδαίο ύμνο που γράφτηκε γι αυτήν ποτέ. Κι ο Μπαχ, ο «ταπεινός κάντορας της Λειψίας», όπως συνηθίζουμε να τον λέμε, χαρακτηρίζεται σαν η απόλυτη μουσική, η απόλυτη σοφία, το αξεπέραστο υπόδειγμα για όλους μέχρι σήμερα. Είναι αυτό που εκφράζει κάποιος κριτικός της μουσικής με τα ακόλουθα λόγια: «Χωρίς να το ξέρει, χώρισε ο Μπαχ την ιστορία της μουσικής σε δύο περιόδους: πριν απ' τον Μπαχ και μετά τον Μπαχ. Και στην περίοδο μετά τον Μπαχ αποτελεί μια διαρκή παρουσία».

Ο «Ιωάννης Σεβαστιανός Μπαχ – Ο "Δικός μας" Συνθέτης». Θα μου επιτρέψετε να κάνω ακόμη πιο προ-

σωπικό τον τίτλο του άρθρου: «Ιωάννης Σεβαστιανός Μπαχ – Ο "Δικός μου" Συνθέτης». Με τον Μπαχ έχω γνωριμία πολλών δεκαετιών. Και σα διευθυντής χορωδίας, και σαν σολίστ τενόρος, και σαν ακροατής, και σαν ομιλητής. Νιώθω όμως ότι το κυριότερο που με συνδέει μαζί του είναι η κοινή μας πίστη. Όχι μονάχα στο περιεχόμενό της, μα και στην έκφρασή της, και στον τρόπο που πρέπει να βιώνεται αυτή η πίστη, και σ' οτιδήποτε άλλο σχετικό μ' αυτήν. Στην πνευματική σου ζωή και πορεία υπάρχουν μερικοί άνθρωποι που είσαι δεμένος μαζί τους, τους θαυμάζεις και τους έχεις σαν πρότυπο. Για μένα προσωπικά τέτοιοι άνθρωποι είναι δύο, εκτός από κάποιους ανθρώπους της Βίβλου: ο Μαρτίνος Λούθηρος κι ο Ιωάννης Σεβαστιανός Μπαχ (κι ίσως κι ο Ιωάννης Καλβίνος, σε διαφορετικούς όμως τομείς

και με άλλο πνεύμα). Ένα τέτοιο δίδυμο δεν ανέδειξε άλλο η ευαγγελική εκκλησία. Μπορεί να έδωσε κι άλλους ανθρώπους μεγάλης πίστης, μεγάλους δασκάλους και θεολόγους, μεγάλους πνευματικούς αγωνιστές. Οι δυο όμως αυτοί στέκονται αξεχώριστα δεμένοι μεταξύ τους με πολλά κοινά χαρακτηριστικά, εντελώς διαφορετικοί από άλλους που θαυμάζουμε, κι εντελώς παραγνωρισμένοι. Ούτε ο Λούθηρος, ούτε ο Μπαχ δημιούργησαν ουσιαστικά «σχολές» που να τις ακολουθήσουν άλλοι. Ο Λούθηρος με την άνεση στο χαρακτήρα του, την ειλικρίνεια και το δυναμισμό του, τις μουσικές ευαισθησίες του και γενικότερα τις αντιλήψεις του για την τέχνη, το προοδευτικό του πνεύμα, την καλή διάθεση και το χιούμορ του, σύντομα ξεχάστηκε κι εγκαταλείφθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των πρωτοπόρων χριστιανών ευαγγελικών, που υιοθέτησαν τον κονφορμισμό, το ασκητικό πνεύμα, τη βλοσυρότητα και την καχυποψία απέναντι σε κάθε νόμιμη χαρά, ιδιότητες που χαρακτηρίζουν όλους τους υπόλοιπους μεγάλους μεταρρυθμιστές, πράγμα που οδήγησε πολλούς οπαδούς τους στην υποκρισία –σε μεγάλη η μικρή δόση- και αρκετούς στην εθελοθρησκία. Ο Μπαχ πάλι αποτελεί πρότυπο για όλους τους μετά απ' αυτόν συνθέτες, δεν έχει όμως τ' όμοιό του σε δημιουργικότητα αποκλειστικά για το Θεό, τόσο

που ν' αφιερώνει όλα τα έργα του, και κοσμικά και θρησκευτικά, μονάχα στη δόξα Του. Γνωστή άλλωστε η φράση που σημειώνει στις παρτιτούρες του: «Soli Deo Gloria» - «Μόνο στο Θεό Δόξα». Κι όμως οι ευαγγελικοί χριστιανοί, με λίγες εξαιρέσεις στη Γερμανία και πολύ περιορισμένα σε μερικές άλλες χώρες, βρήκαν του κόσμου τις δικαιολογίες για ν' αγνοήσουν και να παραμερίσουν το έργο του: «Ο Μπαχ είναι πολύ βαρύς, και τα ακροατήρια μας δεν τον καταλαβαίνουν» -κι ακούστε πόσο «βαρύς» είναι σε κάποια έργα του, όπως π.χ. οι ορχηστρικές σουίτες του ή κάποιες από τις κοσμικές καντάτες του. «Ο Μπαχ είναι δύσκολος στην εκμάθηση και εκτέλεση των έργων του» -κι ακούστε πόσο «δύσκολα» είναι μερικά έργα του, όπως π.χ. τα πιο πολλά από τα χορικά του. «Ο Μπαχ είναι ψυχρός και έχει μόνο ρυθμό χωρίς συναίσθημα» -και πείτε μου πόσοι από τους συνθέτες της εποχής του έχουν εκφράσει τέτοια συναισθήματα όπως η χαρά που ξεχειλίζει στη φράση «et exspecto resurrectionem mortuorum» («προσδοκώ ανάστασιν νεκρών») στη Μεγάλη Λειτουργία του σε σι ελάσσονα, ή τα συγκλονιστικά συναισθήματα της μετάνοιας στην άρνηση του Πέτρου από τα «Κατά Ματθαίον Πάθη». «Ο Μπαχ απαιτεί μεγάλη οικονομική δαπάνη για να παρουσιάσουμε τη μουσική του», κι άλλα τέτοια. Τίποτε απ' όλα αυτά δεν είναι απόλυτο. Υπάρχουν έργα του Μπαχ που ούτε πολλές τεχνικές απαιτήσεις έχουν, ούτε πολλά όργανα χρειάζονται για να ξοδευτούν οι εκκλησίες, ούτε και δύσκολα στην κατανόησή τους είναι. Δύσκολοι είμαστε μονάχα εμείς, κι επηρεασμένοι από τη σχετική μυθολογία και από την επιμέρους εκκλησιαστική μας παράδοση, της κάθε θρησκευτικής απόχρωσης, που δεν αφήνει χώρο για μεγάλα και εμπνευσμένα κι έργα ποιότητας. Στα χρόνια που ο Μπαχ ήταν κάντορας -μουσικός διευθυντής- στον Άγιο Θωμά της Λειψίας, είχε την ευθύνη για τη μουσική και τριών άλλων ακόμη εκκλησιών. Σε μια απ' αυτές, στην εκκλησία του Αγίου Πέτρου, δεν υπήρχαν αρκετά τεχνικά, και όπως φαίνεται και οικονομικά μέσα, κι επιπλέον η χορωδία της εκκλησίας δεν είχε πολλές δυνατότητες. Περιορίστηκε λοιπόν εκεί μονάχα στο εκκλησιαστικό όργανο και στα χορικά, στους απλούς δηλ. ύμνους της εποχής. Να λοιπόν πώς μπορούμε να ψάλλουμε Μπαχ και στις δικές μας χορωδίες, με λίγα μέσα και με κάποια σωστή προετοιμασία.

Λέμε λοιπόν πως ο Λούθηρος κι ο Μπαχ αποτελούν ένα αξεχώριστο δίδυμο. Οι χρονολογίες γέννησής τους θυμίζουν κατά κάποιο τρόπο η μια την άλλη. 1483 ο Λούθηρος, 1685 ο Μπαχ, δύο αιώνες ακριβώς μετά -συν δυο χρόνια. Το Eisleben όπου γεννήθηκε ο Λούθηρος και το Eisenach όπου γεννήθηκε ο Μπαχ, στην πρώην ανατολική Γερμανία, βρίσκονται πολύ κοντά μεταξύ τους. Κι ακόμη ο Λούθηρος έζησε αρκετά χρόνια κι αυτός στο Eisenach και -το κυριότερο- στον πύργο του Wartburg, που δεσπόζει πάνω από την ιδιαίτερη πατρίδα του Μπαχ, πραγματοποίησε ένα από τα πιο μεγαλειώδη έργα του: τη μετάφραση της Βίβλου στη γερμανική γλώσσα. Κι ήταν ακριβώς σ' αυτή τη Βίβλο του Λούθηρου που έμελλε ο Μπαχ να τονίσει τ' αμέτρητα θρησκευτικά του έργα, αφού την είχε μελετήσει και τη γνώριζε τόσο καλά όσο λίγοι χριστιανοί του καιρού του. Ο Μπαχ θαύμαζε το Λούθηρο, και η βιβλιοθήκη του ήταν γεμάτη από τα έργα του - δεν ήταν μονάχα ένας απλός μουσικός όπως τον θέλει

η σχετική μυθολογία, αλλά κι ένας εμβριθής θεολόγος. Άλλωστε χωρίς τη βαθιά γνώση της Αγίας Γραφής και χωρίς άρτια θεολογική κατάρτιση δε θα μπορούσε να κτίσει το τεράστιο μουσικό οικοδόμημα των θρησκευτικών του έργων. Κι ήταν αυτός που ανέβασε σε αξεπέραστα ύψη το χορικό -το choral-, το απλό θρησκευτικό τραγούδι που καθιέρωσε ο Λούθηρος στην ευαγγελική εκκλησία για να το ψάλλουν οι πιστοί σε οποιοδήποτε χώρο και σ' οποιαδήποτε ώρα, κι όχι μονάχα μέσα στην εκκλησία στην ώρα της λατρείας.

Και οι δυο τους, και ο Λούθηρος και ο Μπαχ, ούτε που υποψιάστηκαν το σεισμό που θα προκαλούσε το πέρασμά τους από τη ζωή. Ο Λούθηρος έψαξε καλά μέσα στο Λόγο του Θεού για να δώσει τέρμα στις αγωνίες του και να μεταρρυθμίσει μονάχα τον εαυτό του. Κι έφτασε να προκαλέσει με τη δύναμη και την εμπνευση του Θεού ολόκληρο ένα πνευματικό παλιρροϊκό κύμα, που σάρωσε την κατεστημένη κι απονεκρωμένη εκκλησία του καιρού του, δημιουργώντας ένα ανανεωμένο πνευματικό κίνημα που πήρε τ' όνομα της ευαγγελικής-διαμαρτυρόμενης- εκκλησίας. Ο Μπαχ νόμιζε -και δήλωνε- πως ό,τι κατόρθωσε, το κατόρθωσε μονάχα με την αδιάκοπη κι επιμελημένη εργασία. Και πως όποιος άλλος δούλευε κατά τον ίδιο τρόπο, θα έφτανε αναπόφευκτα στο ίδιο αποτέλεσμα. Και οι δυο τους, και ο Λούθηρος και ο Μπαχ, θεώρησαν πως έκαναν απλά το καθήκον τους απέναντι στο Θεό και τους ανθρώπους, σ' αντίθεση με πολλούς άλλους, και πριν και μετά απ' αυτούς, που φούσκωσαν και φουσκώνουν για την ανύπαρκτη αξία τους.

Ο Λούθηρος στάθηκε σ' ολόκληρη τη ζωή του ένας άνθρωπος άνετος, οικείος, με πολύ χιούμορ κι οικογενειάρχης στοργικός και τρυφερός. Ο Μπαχ τον συναγωνίζεται και σ' αυτό. Παντρεύτηκε δυο φορές -η πρώτη του γυναίκα πέθανε πολύ νωρίς - έκανε 21 παιδιά, μερικά πέθαναν, αρκετά απ' αυτά όμως έζησαν (τρεις-τέσσερις τους μάλιστα εξελίχτηκαν σε διάσημους συνθέτες), ώστε να του δημιουργούν ένα πανδαμνίο την ώρα της δουλειάς του και να του προκαλούν του κόσμου τους πονοκεφάλους. Ωστόσο, όπως σημειώνει κάποια χριστιανή βιογράφος του, «ο Μπαχ ήταν άνθρωπος του σπιτιού και της οικογένειας. Ήταν ειλικρινής, φιλόξενος και πρόσχαρος. Η λιτότητα και η πειθαρχία βασιλεύαν στο σπίτι του, αλλά μαζί κυριαρχούσε και η ομόνοια, το γέλιο και η αγάπη».

Ο Λούθηρος ήταν αυστηρός και καμιά φορά και υπερβολικά επιθετικός ενάντια σ' εκείνους που καπηλεύονταν την πίστη του Χριστού και παρέσυραν τις μάζες για ν' αποκομίσουν οικονομικά οφέλη και κάθε είδους υλικά κέρδη. Ο Μπαχ αντιμετώπιζε μ' αγάπη κι υπομονή όσους απ' τους πολυάριθμους μαθητές του έδειχναν ζήλο, όρεξη και ταλέντο. Κι όταν κάποιοι μαθητές του παραπονιότανε πως δεν τα καταφέρνει με μια δύσκολη άσκηση, συνήθιζε να τον προτρέπει χαμογελώντας: «Εξασκηθείτε μ' όση επιμέλεια μπορείτε, και σίγουρα το κομμάτι θα "περπατήσει"». Άλλωστε έχετε κι εσείς πέντε υγιή δάχτυλα σε κάθε χέρι, όπως κι εγώ». Δε χαριζότανε όμως καθόλου στους τεμπέληδες, σε όσους προσπαθούσαν να παραστήσουν το σπουδαίο χωρίς να τ' αξίζουν, και σ' όλους τους άσχετους και αγροίκους που εννοούσαν διαρκώς να επεμβαίνουν στη δουλειά του, να του ρυθμίζουν ποιους και πόσους χορωδούς ή οργανοπαίκτες θα χρησιμοποιήσει ή τι είδους έργα θα παρουσιάσει, ή ακόμη είχαν το θράσος

να του υπαγορεύουν τον τρόπο που θα συνθέτει τα έργα του. Ποτέ όμως δεν τον άκουσε κανένας να πει κακό λόγο για τη μουσική ενός άλλου ομοτέχνου του, όσο ασημέντη κι αν ήταν αυτή. Ποτέ του δεν κατηγόρησε, ποτέ του δεν υποτίμησε κανέναν. Συχνά μάλιστα χρησιμοποιούσε ακόμη και μελωδίες άσημων συνθετών, όπως κατά κανόνα έκανε στα choral, τα χορικά, τις μεταμόρφωσε με την επεξεργασία του και τις έκανε κυριολεκτικά αγνώριστες. Βλέπετε, δεν είχε την οίηση και την έπαρση μερικών σημερινών καλλιτεχνών που νομίζουν ότι μ' αυτούς αρχίζει και τελειώνει η ιστορία της τέχνης...

Ο Μπαχ ξεχάστηκε, όπως και παραμερίστηκε από τους αδελφούς του στην πίστη –το ξέρουμε πολύ καλά όσοι ανήκουμε στην ευαγγελική εκκλησία, και είναι προς τιμήν της εκκλησίας που εκδίδει το περιοδικό μας, που τον θυμήθηκε με τα «Φεστιβάλ Μπαχ» που έχει διοργανώσει. Δυστυχώς από τις διακόσιες τόσες καντάτες του που σώζονται και από τα μεγάλα θρησκευτικά του έργα ελάχιστα ακούγονται μέσα στη ροή της λατρείας στις ευαγγελικές εκκλησίες, κι αυτό γίνεται τις περισσότερες φορές μόνο στους μεγάλους καθεδρικούς ναούς κυρίως της Γερμανίας, και μερικών άλλων ευρωπαϊκών χωρών σε περιορισμένο βαθμό, καθώς και σε κάποιες εκκλησίες –όχι πολλές– στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Μόλις στα τελευταία χρόνια με τη χριστιανική κίνηση Crescendo που ξεκίνησε από την Ελβετία και περιλαμβάνει μουσικούς κλασικής μουσικής και τραγουδιστές όπερας, ξαναζωντανεύει κάπως η μουσική του Μπαχ σε κάποιες περιοχές και σε κάποιους χριστιανικούς κύκλους. Κι όλα αυτά τη στιγμή που παντού, μετά την «ανακάλυψη» του από το Φέλιξ Μέντελσον που παρουσίασε τα «Κατά Ματθαίον Πάθη» του ξεχασμένου συνθέτη στα 1829, εβδομήντα εννιά χρόνια μετά το θάνατό του, το ενδιαφέρον κι η αγάπη για τον Μπαχ σ' ολόκληρο τον κόσμο, έξω όμως από τις εκκλησίες, όλο και κορυφώνεται. Κι όχι μονάχα από τους λάτρεις της κλασικής μουσικής, μα κι από τους φίλους της τζαζ που έχουν μεταγράψει αρκετά από τα έργα του, και από τους φίλους της ροκ που τον θαυμάζουν για το ρυθμό του και γι' άλλα χαρακτηριστικά της μουσικής του. Έλεγε ο Glen Gould, σπουδαίος καναδός πιανίστας, που είχε ασχοληθεί και με την κλασική μουσική και με την τζαζ: «Υπάρχει μια γέφυρα ανάμεσα στις ιδέες του Μπαχ για το ρυθμό και σ' αυτές του 20ού αιώνα, κι αυτή η γέφυρα έχει δημιουργηθεί από το ρυθμό της μουσικής ποπ και της τζαζ». Τούτη η καθολική αποδοχή της μουσικής του μεγάλου συνθέτη έγινε ολοφάνερη σε όσους από μας παρακολουθήσαμε στην τηλεόραση το 24ωρο αφιέρωμα με αφορμή τα 250 χρόνια από το θάνατό του τον Ιούλιο του 2000, όταν από την ασφυκτικά γεμάτη πιατεία της Λειψίας παρέλασαν μοντέρνα συγκροτήματα δίπλα στα κλασικά, εκτελώντας κάθε είδους σύγχρονες μεταγραφές της μουσικής του.

Πριν μερικά χρόνια -2007- εκδόθηκαν τα Άπαντά του –πάνω από 1000 έργα– σε οικονομική έκδοση και συσκευασία, ακριβώς όπως είχε γίνει το 2006 και με τα Άπαντα του Μότσαρτ, με τη συμπλήρωση 250 χρόνων από τη γέννησή του. Αξίζει τον κόπο να τα προμηθευτούμε. Οι εκτελέσεις είναι άψογες και υποθέτω πως είχαν καλή υποδοχή σ' ολόκληρο τον κόσμο, σε χώρες που ξέρουν να εκτιμήσουν πολύ περισσότερο από εμάς εδώ την καλή μουσική. Θυμάμαι μια μέρα που

είχα βρεθεί στο Παρίσι μαζί με την οικογένειά μου. Στην καφετέρια που καθίσαμε έπαιζε το κοντσέρτο σε λα για πιάνο του Μότσαρτ, αυτό που αγαπούσε ιδιαίτερα και ο Στάλιν(!). Στο ταξί μέσα ο ταξιτζής είχε βάλει άλλο κλασικό κομμάτι, τόχω ξεχάσει, πέρασαν αρκετά χρόνια. Και τα Mc Donalds μās υποδέχθηκαν με την άρια από τη σουίτα σε ρε μείζονα του Μπαχ. Ας παρηγοριόμαστε όμως· πού και πού ακούγονται και σε μας κάποια κλασικά κομμάτια σε καμιά τηλεοπτική σειρά ή σε καμιά διαφήμιση, μέχρι και μουσική του Μπαχ...

Η ιστορία δεν αναφέρει άλλο παρόμοιο φαινόμενο σαν εκείνο της οικογένειας Μπαχ. Για ολόκληρες γενιές, για δύο σχεδόν αιώνες, και ξεκινώντας εκατό ολόκληρα χρόνια πριν απ' το μεγάλο εκπρόσωπό της, είναι ζήτημα αν θα βρεθούν δύο ή τρία μέλη της οικογένειας που να μην είναι ιδιαίτερα ταλαντούχοι στη μουσική, δεξιοτέχνες οι περισσότεροι του εκκλησιαστικού οργάνου κι επαγγελματίες μουσικοί με φήμη, κι αρκετοί απ' αυτούς με αξιόλογο συνθετικό έργο, κι όλοι τους σχεδόν ζουν κι εργάζονται σε μια περιορισμένη περιοχή της Γερμανίας, τη Σαξονία, κι ειδικότερα στη Θουριγγία. Εκεί πια τ' όνομα Μπαχ είχε αλλάξει σημασία, κι όσοι θέλανε να πουν «οι μουσικοί» ή «οι οργανίστες», λέγανε απλά «οι Μπαχ», και φυσικά καταλαβαίνονταν μεταξύ τους. Γενάρχη της οικογένειας ο μυλωνάς Φάϊτ Μπαχ, προ-προπάππος του Ιωάννη Σεβαστιανού, που παρακολουθεί με το λαούτο του το ρυθμό του μύλου του όταν οι μυλόπετρες βρίσκονται σε κίνηση. «Θαυμάσια συναυλία», παρατηρεί διασκεδάζοντας ο μεγάλος απόγονός του. «Μ' αυτόν όμως τον τρόπο έμαθε να κρατάει σίγουρα το ρυθμό. Έτσι λοιπόν πρωτάρχησε η μουσική στην οικογένειά μας». Κάποιος δισέγγονος του μυλωνά Φάϊτ Μπαχ, ο Ιωάννης Αμβρόσιος Μπαχ, βιολιστής, μουσικός της αυλής και της πόλης, έρχεται από την Έρφουρτ, όπου και πάλι ο Μαρτίνος Λούθηρος είχε σπουδάσει και ζήσει γι αρκετά χρόνια, στη μικρή πόλη του Άϊζναχ. Αυτό γίνεται στα 1671. Δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, στις 21 Μαρτίου του 1685, βλέπει εκεί για πρώτη φορά το φως ο ενδοξότερος γόνος της οικογένειας, ο Γιόχαν Σεμπάστιαν. Ένα μόλις μήνα πιο νωρίς, στη γειτονική σαξονική πόλη Halle, έχει γεννηθεί ο άλλος μεγάλος, ο Γκεόργκ Φρήντριχ Χαίντελ. Ο Μπαχ θα μείνει και θα δουλέψει σ' όλη του τη ζωή στην ίδια περιοχή που γεννήθηκε, με πολύ περιορισμένες μετακινήσεις σε διάφορες γειτονικές πόλεις, και ποτέ του δε θα ταξιδέψει έξω από τη Γερμανία, κι αυτός ίσως είναι ο λόγος που όσο ζούσε φημιζόταν κυρίως στην πατρίδα του και πολύ λίγο στο εξωτερικό, προπάντων σα δεξιοτέχνης του εκκλησιαστικού οργάνου και πολύ λιγότερο σα συνθέτης. Αντίθετα, ο Χαίντελ θα ξενιτευτεί από νωρίς στην Αγγλία ακολουθώντας μια καριέρα με έναν εντελώς κοσμοπολίτικο και κοσμικό χαρακτήρα, μέχρι που θα συναντήσει τον Κύριο γράφοντας τον περίφημο «Μεσσία» του. Οι δυο τους, ο Μπαχ και ο Χαίντελ, παρ' όλη τη ζωηρή επιθυμία τους και παρ' όλη την εκτίμηση που τρέφει ο ένας για τον άλλον, δε θα συναντηθούν ποτέ στη ζωή τους.

Δεν πρόκειται να επεκταθούμε σε πολλές λεπτομέρειες από τη ζωή του συνθέτη μας. Άλλα πιο σπουδαία είναι εκείνα που θα μας απασχολήσουν. Είναι όμως κάποια γεγονότα που δεν μπορεί να τα παρατρέξει

κανείς χωρίς να τ' αναφέρει. Όπως ότι στα 10 χρόνια του έχει χάσει και τους δύο γονείς του, κι ο μεγαλύτερος αδελφός του αναλαμβάνει την κηδεμονία του και τη μουσική του μόρφωση, με μεθόδους όμως που δεν ταιριάζουν σ' έναν Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ, έστω και δεκάχρονο. Ο μικρός ανακαλύπτει μια σειρά από σημαντικά κομμάτια για τσέμπαλο γνωστών συνθετών, κι αρχίζει να τα μελετά με ζήλο. Ο μεγάλος όμως έχει άλλη γνώμη. Του τα παίρνει και τα κλειδώνει σε μια ντουλάπα. Το παιδί βρίσκει τρόπο να την ανοίγει κάθε βράδυ και ν' αντιγράφει τα κομμάτια κάτω απ' το φως του φεγγαριού, κι ίσως και γι αυτό αδυνατίζει η όρασή του από τότε, και στα τελευταία του θα τυφλωθεί εντελώς. Ωστόσο μόλις ολοκληρώνει την αντιγραφή όλος χαρά, το χέρι του αδελφού θα καταστρέψει και πάλι τα πάντα. Θα του πάρει απ' τα χέρια το αντίγραφο και θα το κρύψει σε σίγουρο πια μέρος αυτή τη φορά, τόσο που ο μικρός αδελφός θα το βρει μόλις μετά από κάποιες δεκαετίες! Ωστόσο ποτέ δε θα κατηγορήσει γι αυτή την περιπέτεια το μεγαλύτερο αδελφό του, κι ούτε θα του κρατήσει κακία για όλη εκείνη την ταλαιπωρία και τη ζημιά που του έχει κάνει.

Τα πρώτα χρόνια μετά το θάνατο του αδελφού του η μία πόλη διαδέχεται την άλλη. Στο Lüneburg στα 15 του χρόνια τραγουδά στη χορωδία της εκκλησίας του Αγίου Μιχαήλ, και προτού συμπληρώσει τα 18 είναι γνωστός σα βιολιστής, τσεμπάλιστας, οργανίστας και συνθέτης. Τέσσερα χρόνια, μέχρι τα 22 του, τα περνά σαν οργανίστας στο Arnstadt, και στη συνέχεια στο Mühlhausen και στη Βαϊμάρη, όπου για εννιά χρόνια εργάζεται και πάλι σαν οργανίστας της αυλής. Η φήμη του έχει απλωθεί κυρίως σαν βιρτουόζου του εκκλησιαστικού οργάνου, όχι τόσο σα συνθέτη, κάτι που τον ακολουθεί σ' ολόκληρη σχεδόν τη ζωή του. Ουσιαστικά οι σύγχρονοί του ποτέ δεν κατάλαβαν ποιος ήταν εκείνος που έζησε στην εποχή τους. Ακόμη και στο ζενίθ της σταδιοδρομίας του, στον Άγιο Θωμά της Λειψίας όπου πέρασε σαν κάντορας τα τελευταία 27 χρόνια της ζωής του, έγραφε τις καντάτες του «για ένα ακροατήριο αφηρημένων ή αμαθών», όπως γράφει ο γνωστός ιστορικός της μουσικής Εμίλ Βιλερμόζ. Στα 1717, στα τριανταδύο χρόνια του, ώριμος πια συνθέτης φεύγει από τη Βαϊμάρη και διορίζεται στο Köthen, όπου μένει για 6 χρόνια σαν αρχιμουσικός του πρίγκιπα, που τον περιβάλλει με αγάπη και θαυμασμό και του προσφέρει τη δυνατότητα να εργαστεί ανενόχλητος. Εδώ όμως, στο Köthen, δεν θα έχει την ευκαιρία ν' ασχοληθεί ούτε με χορωδίες, ούτε με θρησκευτικές συνθέσεις. Ο αιώνιος διχασμός ανάμεσα στη «σχολή», ας πούμε, του Λούθηρου, που αγαπάει η ευνοεί τη μουσική και την κάθε είδους άλλη τέχνη, και του Καλβίνου που περιορίζεται μονάχα σε απλούς, στεγνούς ύμνους και σε τίποτε παραπάνω, θα δώσει κι εδώ τ' αποτελέσματά του. Οι καλβινιστές του Köthen δε θέλουν τη μουσική του Μπαχ με τα όργανα και τις χορωδίες, κι αυτός περιορίζεται όλα αυτά τα χρόνια στην κοσμική οργανική μουσική, δημιουργώντας τις κυριότερες από τις καθαρά οργανικές συνθέσεις του: το «καλοσυγκερασμένο κλειδοκύμβαλο», αγγλικές και γαλλικές σουίτες για τσέμπαλο, τέσσερις σουίτες για ορχήστρα, κοντσέρτα για διάφορα όργανα, άλλα έργα

μουσικής δωματίου, και προπάντων τα περίφημα έξι βραδεμβούργια κοντσέρτα του, από τα πιο γνωστά του αριστουργήματα.

Είναι λάθος αυτό που υποστηρίζουν οι περισσότεροι χριστιανοί, που χωρίζουν την καθημερινή τους δραστηριότητα σε έργα «πνευματικά» και σε έργα «μη πνευματικά». Έτσι προέκυψε και ο διχασμός ανάμεσα σε κληρικούς και λαϊκούς, με τους λαϊκούς να πιστεύουν ότι τα έργα τους δεν είναι τόσο «πνευματικά» όσο εκείνα των κληρικών –δημιουργώντας στη συνέχεια τον αναχωρητισμό και το μοναχισμό σαν την υπέρτατη «πνευματική» διαβίωση. Ο Θεός μάς θέλει να βρισκόμαστε εν τω κόσμω και να εκτελούμε κάθε έργο μας «εκ ψυχής ως εις τον Κύριον», κατά την έκφραση του αποστόλου Παύλου. Δε φοράμε το μανδύα του χριστιανού όταν μπαίνουμε μέσα στην εκκλησία για να τον βγάλουμε μόλις βγαίνουμε απ' αυτήν. Αυτό το ήξεραν πολύ καλά οι πρώτοι μεταρρυθμιστές, το ήξερε πολύ καλά ο Λούθηρος που εγκατέλειψε το μοναχισμό, το ήξερε πολύ καλά και το διακήρυττε και ο Καλβίνος, που προέτρεπε τους πιστούς να διαπρέπουν σ' όλους τους τομείς της ζωής, στην επιστήμη, στην τέχνη, στο εμπόριο, στις χειρωνακτικές δουλειές, «για την αύξηση της δόξας του Θεού» όπως έλεγε, ανεξάρτητα από τις αντιλήψεις του για τη θρησκευτική μουσική. Κι αυτό ακριβώς αποτελούσε και το «πιστεύω» του Μπαχ, που θεωρούσε πως ολόκληρο το έργο του, είτε στο εκκλησιαστικό του μέρος, τις θρησκευτικές καντάτες, τα μοτέτα, τα ορατόρια, τα «Πάθη», τα χορικά, τις συνθέσεις για εκκλησιαστικό όργανο, είτε στο κοσμικό του μέρος, τα ορχηστρικά κομμάτια, τις κοσμικές καντάτες, τα τραγούδια, τις σονάτες, όλα μέχρι και την τελευταία του σύνθεση έχουν σα σκοπό να δοξάσουν το Θεό.

Γράφει ο Leonard Bernstein, ο μεγάλος σύγχρονος μας μαέστρος και συνθέτης, που δεν έχει και πολλή σχέση με τη χριστιανική πίστη: «Για τον Μπαχ ολόκληρη η μουσική δεν ήταν τίποτε άλλο από θρησκεία. Η σύνθεσή της ήταν μια πράξη πίστης κι η εκτέλεσή της ήταν μια εκδήλωση λατρείας. Κάθε νότα του δεν ήταν αφιερωμένη πουθενά αλλού παρά μονάχα στο Θεό. Κι αυτό συμβαίνει σ' ολόκληρη τη μουσική του, ανεξάρτητα πόσο “κοσμικός” ήταν ο σκοπός της. Τα έξι βραδεμβούργια κοντσέρτα για ορχήστρα ήταν αφιερωμένα από τεχνική άποψη στο δούκα του Βραδεμβούργου, αλλά οι νότες τους υμνούσαν το Θεό, όχι το δούκα. Μέχρι την τελευταία σουίτα για βιολόντσέλο ή την τελευταία σονάτα για βιολί, όποιο πρελούδιο και φούγκα του “καλοσυγκερασμένου κλαβεσέν”, τα πάντα υμνούν το Θεό. Αυτό είναι η ουσία του έργου του Μπαχ: η απλή πίστη.[...] Ο Μπαχ ήταν άνθρωπος του Θεού, κι αυτή η σχέση του με το Θεό διαποτίζει ολόκληρη τη μουσική του από την αρχή μέχρι το τέλος».

Συνέχεια και τέλος στο επόμενο

Ο Στέφανος Κατσάρκας είναι πολιτικός μηχανικός και διευθυντής της χορωδίας της Ελευθ. Ευαγγ. Εκκλησίας Θεσσαλονίκης.

αλληλο γραφία

Ο Αστήρ της Ανατολής ευχαρίστως δημοσιεύει επιστολές αναγνωστών. Οι επιστολές πρέπει να είναι σύντομες, καθαρογραμμένες, σχετικές με δημοσιεύματα του περιοδικού (που να υποστηρίζουν και να συμπληρώνουν ή να αντιτίθενται σε κάποιο δημοσίευμα, με επαρκή δικαιολόγηση και βιβλιογραφικές αναφορές) ή ερωτήσεις, χωρίς καμία προσωπική αναφορά σχετικά με τον αρθρογράφο ή άλλα πρόσωπα. Δεν δημοσιεύονται επιστολές ανυπόγραφες ή με ύφος που δεν ταιριάζει στο περιοδικό. Θα καταβάλλεται προσπάθεια να υπάρξει απάντηση του αρθρογράφου. Επιστολές μπορεί να αποσταλούν και με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στη διεύθυνση: astir@gec.gr

"Η Απιστία του Πατέρα της Πίστης"

Κύριε Διευθυντά,

Διάβασα στον Αστέρα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα άρθρα με τον τίτλο «Η Απιστία του Πατέρα της Πίστης» του κ. Μελέτη Μελετιάδη, ένα στο τεύχος του Ιανουαρίου κι ένα στο τεύχος του Φεβρουαρίου 2011 (άλλο τεύχος δεν μου ήρθε ακόμη), και σας στέλνω τις σκέψεις μου σχετικά με αυτά, με την παρακλήση να τις δημοσιεύσετε στο Περιοδικό σας.

Πρώτα, θέλω να πω ότι είναι γεγονός ότι μπορεί να συμβεί σε κάποια περίπτωση να υπάρχει καλή πρόθεση αλλά λάθος εκτίμηση ενός γεγονότος, μιας ιδέας, ενός προσώπου (Πράξ. 9:1,2).

Βέβαια, στο καθεστώς του Ευαγγελικού Χριστιανισμού μπορεί καθένας να εκφράζει τις απόψεις του μέσα στα πλαίσια του Ευαγγελίου. Όταν δε πρόκειται για περιοδικό, τότε ανάλογα με τη γραμμή του Περιοδικού.

Πιστεύω, ότι άλλο είναι να διατυπώνεις τις απόψεις σου π.χ. για ένα θεολογικό θέμα, και άλλο είναι να διατυπώνεις σχόλια σχετικά με θέματα ήθους προσώπων και μάλιστα προσώπων για τα οποία υπάρχουν ήδη χαρακτηρισμοί, και μάλιστα επαινετικοί στο Λόγο του Θεού.

Ο Απ. Παύλος, και άλλοι στη Γραφή, γνώριζαν τη βιογραφία του Αβραάμ και όταν γράφουν γι' αυτόν, δεν λένουν τέτοιους, όπως στα αναφερόμενα άρθρα χαρακτηρισμούς. Και, βέβαια, δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί η αντικειμενικότητα των συγγραφέων αυτών.

Από τη στιγμή που ο Αβραάμ υπάκουσε στη φωνή του Θεού, εισήλθε μέσα του μια δυναμική πίστης που συνέχιζε αυξανόμενα ως εκείνο το αποκορύφωμα της πίστης του, όταν αποφάσισε να προσφέρει θυσιά τον γιο του, της επαγγελίας, τον Ισαάκ (Γεν. 12:7, 8, Γεν. 22:10-12).

Βέβαια, και ο Αβραάμ είχε την «παλαιά φύση» όπως όλοι οι άνθρωποι έχουμε. Όμως, άλλο είναι να πέφτεις σε ένα παράπτωμα και άλλο να είσαι τέτοιος. Π.χ. άλλο είναι να πεις

ένα ψέμα και άλλο να είσαι ψεύτης. Άλλο είναι να σκοντάφτεις κάποιες φορές ανεβαίνοντας «εκ πίστεως εις πίστιν», και άλλο είναι κατεβαίνοντας. Ας μου επιτραπεί εδώ και ένα πεζό παράδειγμα –άλλο είναι να βήχεις από κρυολόγημα, και άλλο είναι να βήχεις από φυματίωση.

Ο Παύλος ελέγχει τον Πέτρο για μια συμπεριφορά του που την ονομάζει «υπόκριση» (Γαλ. 2:13). Όμως, ο Παύλος δεν χαρακτηρίζει τον Πέτρο υποκριτή, γιατί και δεν ήταν τέτοιος.

Δεν μπορούμε να πούμε ότι ο Αβραάμ ήταν στην αρχή της πορείας του έτσι, όπως τον χαρακτηρίζουν τα άρθρα αυτά, και ότι μόνο στο τέλος της πορείας του έγινε «Ο Πατέρας της Πίστης». Ο Αβραάμ ήταν από την αρχή άνθρωπος πίστης. Βλέπουμε ότι μετά τα γεγονότα με τη Σάρα στην Αίγυπτο, αμέσως στο επόμενο κεφάλαιο, του μιλά ο Θεός πάλι και δεν τον ελέγχει, ούτε του προσάπτει χαρακτηρισμούς, αλλά του επαναλαμβάνει, θα έλεγα με ένα ύφος ενθουσιασμού, τις πρώτες μεγαλειώδεις υποσχέσεις Του (Γεν. 13:14-17). Ο Θεός συνέχιζε να του μιλά (Γεν. 12:7) και αυτός μιλούσε στο Θεό (Γεν. 15:2, 3) και έκανε και διάλογο με τον Θεό (Γεν. 18:22-33).

Η πίστη του τον ωθούσε προς τον Θεό (Γεν. 12:7, 8) και κυριαρχούσε μέσα του, έστω και ότι υπήρξαν περιπτώσεις που άλλοτε ολιγοπίστησε (Γεν. 12:10) και άλλοτε σκόναψε (12:11-20).

Ο Αβραάμ έζησε σε μια εποχή που ακόμα δεν είχε δοθεί ο Νόμος του Μωυσέως.

Και οι μαθητές του Ιησού έδειξαν απιστία – ολιγοπιστία, σε μερικές περιπτώσεις, αλλά η ζωή τους δεν χαρακτηριζόταν από απιστία. Ο Θεός βλέπει ολόκληρη την προσωπικότητά μας.

Όσο καλά λόγια γράφονται για τον Αβραάμ σ' αυτά τα δύο άρθρα, δεν αποτελούν και δικαίωμα να γράφονται και τέτοιοι αρνητικοί χαρακτηρισμοί.

Όταν ασχολούμαστε με πρόσωπα της Γραφής, τέτοια μάλιστα που έπαιξαν έναν τόσο σπουδαίο ρόλο στα σχέδια του Θεού, όπως ο Αβραάμ, πρέπει να το κάνουμε με πολύ σεβασμό, με φόβο Θεού, με ευπρέπεια και με ευσέβεια. Γιατί, χαρακτηρισμοί, όπως αυτοί που υπάρχουν σ' αυτά τα άρθρα (που δεν τολμώ καν να τους αναφέρω) προκαλούν μεγάλη πνευματική ζημιά και δικαιολογημένο σκανδαλισμό σε αδύνατες ψυχές.

Ο Αβραάμ, δεν ήταν «αποτυχημένη μαρτυρία» γιατί ήταν ένας άνθρωπος που περπάτησε με μεγάλη πίστη πάνω στο σχέδιο του Θεού γι' αυτόν, έτσι που ονομάστηκε «Φίλος Θεού»! (Ιάκ. 2:23).

Τ. Μαρμαράς, Θεσσαλονίκη

Βόλος, 30 Μαΐου 2011

Αγαπητέ κ. Εκδότη,

Με ενδιαφέρον διάβασα την επιστολή του συνδρομητή του περιοδικού, κ. Τάκη Μαρμαρά, που είχατε την καλοσύνη να μου προωθήσετε ώστε να μπορέσω να την απαντήσω.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον αγαπητό κ. Μαρμαρά για την πρωτοβουλία του να στείλει την συγκεκριμένη επιστολή. Μου δίνεται, με αυτόν τον τρόπο, η ευκαιρία να απαντήσω στους διάφορους προβληματισμούς που ίσως να δημιουργήθηκαν, σε μερίδα των αναγνωστών του περιοδικού, με αφορμή το εν λόγω άρθρο.

Θέλω ευθύς εξ αρχής να επαναλάβω μια σημαντική φράση που υπάρχει στο κάτω σημείο της εσωτερικής πλευράς του εξωφύλλου

του εκάστοτε τεύχους του περιοδικού: «Τα ενυπόγραφα άρθρα απηχούν τις απόψεις των συγγραφέων». Αυτός είναι κανόνας που ισχύει για όλα τα άρθρα που δημοσιεύονται στο περιοδικό, από τον οποίο κανόνα δεν εξαιρείται το συγκεκριμένο. Γι' αυτό θα παρακαλούσα όλους όσους 'ενοχλήθηκαν' με το κείμενό μου να μην ενοχοποιούν το περιοδικό της Εκκλησίας μας.

Διαβάζοντας την επιστολή του κ. Μαρμαρά, καταλαβαίνω τον προβληματισμό και ομολγώ πως εάν ξαναέγραφα το άρθρο δεν θα χρησιμοποιούσα επίθετα αλλά ρήματα καθώς φαίνεται πως αυτά δεν ενοχλούν (π.χ. ψεύδεται αντί του ψεύτης), αν και μπορεί κάποιος να πει το ίδιο πράγμα.

Όμως, πώς χαρακτηρίζεται ο άνθρωπος που ψεύδεται μέσα στο χωρόχρόνο του (μια πτυχή που ο επιστολογράφος την αγνοεί, αλλά είναι μέσα σε αυτό που προσέγγισα την ιστορία του Αβραάμ); Πώς χαρακτηρίζεται ο άπιστος στο γάμο του, που προωθεί την γυναίκα του για να σώσει τον εαυτό του και μάλιστα δέχεται υλικά ανταλλάγματα; Πώς χαρακτηρίζεται, στην συγκεκριμένη ιστορία, ο αποδέκτης της Υπόσχεσης (ο Διάδοχος) που στην παρουσία ενός δυνατού πειρασμού (η πείνα) είναι έτοιμος να Την ανταλλάξει με την βιολογική του επιβίωση; Εάν μόνο ρήματα θέλουμε να χρησιμοποιούμε κι όχι επίθετα τότε θα ενοχλούσε αν πρόσθετα στους χαρακτηρισμούς το γεγονός πως ο Άβραμ δεν ήταν 'δίκαιος' που άλλωστε συμπυκνώνει όλους του χαρακτηρισμούς που χρησιμοποίησα. Διότι, πού φαίνεται η δικαιοσύνη του μέσα σε ολόκληρο εκείνο το περιστατικό της Αιγύπτου; Πουθενά, το αντίθετο μάλιστα αποκαλύπτεται, μια αλήθεια που βεβαιώνεται από τον Παλαιό και Νέο Λόγο του Θεού (Ψαλμός 14.1-3, 5.10, Ρωμαίους 3.10-18).

Η Αγία Γραφή δεν μυθοποιεί, δεν εξιδανικεύει και δεν αγιολογεί κανέναν άνθρωπο, όσο κοντά στον Θεό κι αν αυτός θεωρούμε πως βρίσκεται. Γι' αυτόν τον λόγο και δεν ευσεβολογεί, ούτε καλύπτει τις αμαρτίες τους και τις πτώσεις τους φοβούμενη μη τυχόν σκανδαλιστεί η πίστη κάποιων. Ο Αβραάμ δεν αποτελεί εξαίρεση. Η καταγραφή της συγκεκριμένης πράξης του Άβραμ καταδεικνύει το γεγονός ότι είναι εξ' ίσου αμαρτωλός με όλο το γένος των ανθρώπων. Από την άλλη μεγιστοποιεί την Χάρη και το Έλεος του Θεού που καλεί έναν αμαρτωλό άνθρωπο, όπως τον Άβραμ με όλα αυτά τα ηθικά βαρίδια, και τον ευλογεί ώστε να ονομαστεί ο Πατέρας της Πίστης. Μια πίστη, όμως, που δόθηκε ως χάρις του Θεού κι όχι έργο του Άβραμ (Γεν. 15.6 ως προσέξουμε την δοτική του κειμένου των Ο', Ρωμ. 4.3, Γαλ. 3.6, Ιακ. 2.23). Γι' αυτόν τον λόγο η προσέγγισή που επεδίωξα στην συγκεκριμένη ιστορία (όπως και στην μελέτη των κεφαλαίων 12 και 13) είναι η Θεοκεντρική (θεολογική) ανάγνωση της ιστορίας της σωτηρίας και όχι η ανθρωποκεντρική (βίος αγίου) ηθικοποίηση της σωτηρίας. Εάν ήταν ανθρωποκεντρική τότε θα έπρεπε να αγιολογήσουμε και όπως συνηθίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις, να μυθοποιήσουμε τον Αβραάμ. Τότε ναι, τα επίθετα που χρησιμοποίησα θα μπορούσαν να θεωρηθούν υβριστικά και βλάσφημα. Λυπάμαι, αλλά αυτή θα ήταν λάθος εκτίμηση, παρά την καλή πρόθεση.

Δηλώνει, ο αγαπητός επιστολογράφος σας, "Ο Απ. Παύλος, και άλλοι στη Γραφή, γνώριζαν τη βιογραφία του Αβραάμ και όταν γράφουν γι' αυτόν, δεν λένουν τέτοιους, όπως στα αναφερόμενα άρθρα χαρακτηρισμούς. Και, βέβαια, δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί η αντικειμενικότητα των συγγραφέων αυτών". Σωστότατα, με δύο αντιρρήσεις, όμως: Πρώτη, οι

συγγραφείς της ΚΔ δεν έκαναν ερμηνευτική ανάλυση των συγκεκριμένων κεφαλαίων και ιστοριών της Γένεσης. Η αναφορά τους στον Αβραάμ ή ήταν γενική, ή στόχευε αλλού, αλλά όχι στην συγκεκριμένη ιστορία. Σημαίνει αυτό πως δεν πρέπει κι εμείς ν' ασχολούμαστε μ' αυτές τις ιστορίες επειδή οι Απόστολοι δεν τις άγγιξαν; Ή σημαίνει πως δεν είναι σωστό, ηθικό και θεμιτό να αναλύουμε ιστορίες σαν κι αυτές που απομυθοποιούν δομημένες στην λαϊκή αντίληψη αγιολογίες. Ίσως, γι' αυτόν τον λόγο οι άμβωνες αποφεύγουν να κηρύττουν πάνω σ' αυτές τις ιστορίες, διότι δεν γνωρίζουμε πώς να τις διαχειριστούμε επειδή μας προβληματίζουν καθώς τις πλησιάζουμε, ως επί το πλείστον, ηθικά κι όχι θεολογικά. Όμως, είναι βιβλικό να αρνούμαστε την μελέτη της όλης Γραφής; Δεν είναι αυτές οι, όντως δύσκολες, ιστορίες εξ' ίσου θεόπνευστες με το Γένεσις 3.15 ή 15.6 (για να μη βγω έξω από το βιβλίο της Γένεσης); Δεύτερη, δεν μπορούμε να προσεγγίζουμε την Γραφή αποσπασματικά κι έξω από την συνάφεια του κειμένου. Όντως ο Παύλος στην προς Ρωμαίους 4.3 επαναλαμβάνει το Γεν. 15.6 που καθιστά τον Αβραάμ πατέρα της πίστης "τί γάρ η γραφή λέγει; ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην" το κάνει, όμως, αφού προηγουμένως στο κεφάλαιο 3 της προς Ρωμαίους έχει συμπεριλάβει και τον Αβραάμ σ' εκείνο το φοβερό "10 καθὼς γέγραπται ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδὲ εἷς, 11 οὐκ ἔστιν ὁ συνίων, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· 12 πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός".

Θα κλείσω με δύο ακόμη παρατηρήσεις. Σχολιάζει ο επιστολογράφος, "Ο Αβραάμ, δεν ήταν «αποτυχημένη μαρτυρία» γιατί ήταν ένας άνθρωπος που περπάτησε με μεγάλη πίστη πάνω στο σχέδιο του Θεού γι' αυτόν, έτσι που ονομάστηκε «Φίλος Θεού»!" Λυπάμαι αλλά τη φράση «αποτυχημένη μαρτυρία» δεν την χρησιμοποίησα για να χαρακτηρίσω ολόκληρη την ζωή του Αβραάμ, όπως ο κ. Μαρμαράς αφήνει να εννοηθεί. Μια απλή ανάγνωση της συγκεκριμένης περικοπής του άρθρου δείχνει ότι η φράση αναφέρεται στην αποτυχημένη μαρτυρία του Άβραμ στην Αίγυπτο, στην πρώτη του επαφή με τα έθνη που είχε, αυτός προς τον οποίο ο Θεός είχε υποσχεθεί πως θα γινόταν αιτία να ευλογηθούν τα έθνη. Ο Άβραμ δεν γίνεται αιτία για την ευλογία των εθνών, αλλά για την κρίση των εθνών.

Τέλος, το άρθρο με τα επίθετα που χρησιμοποιεί για τον Αβραάμ, άρα εμμέσως κι εγώ, κατηγορείται ως αιτία 'πνευματικής ζημιάς και δικαιολογημένου σκανδαλισμού αδύνατων ψυχών'. Λυπάμαι και απολογούμαι a priori προς όποιον/αν έχω ζημιώσει πνευματικά κι έχω σκανδαλίσει. Οποσδήποτε ο σκοπός μου δεν ήταν αυτός, καθώς με τρομάζει το κάλεσμα του Κυρίου προς εκείνον που διαπράττει ένα τέτοιο βαρύ αμάρτημα να δέσει στο λαμό του μια μυλόπετρα και να πέσει στην θάλασσα (Ματ. 18.6). Οστόσο, αναρωτιέμαι εάν αυτή η φράση του κ. Μαρμαρά είναι πραγματική ή ρητορική. Εάν είναι πραγματική τότε αναρωτιέμαι σε τί έχω μειώσει, υβρίσει, βλασφημήσει και γενικώς αμαρτήσει, εν λόγω κι εν έργω, εναντίον του Κυρίου ώστε οι πράξεις μου και τα λόγια μου να έχουν γίνει αιτία πνευματικής ζημιάς (ποια άραγε;) και σκανδαλισμού αδύνατων ψυχών (ποιος άραγε;); Εάν είναι ρητορική, τότε φοβάμαι πως χρησιμοποιείται μια σοβαρή κατηγορία, δίχως πραγματικό περιεχόμενο.

Ευχαριστώ για την φιλοξενία

Μελέτιος Β. Μελετιάδης

✝ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΡΩΝΗΣ 1909-2011

Ο Θεόδωρος Αρώνης γεννήθηκε στο χωριό Γαλατάς, 5 χιλιόμετρα δυτικά των Χανίων. Ήταν ο πρώτος από έξι αδέρφια. Από μικρός είχε κλίση στα πνευματικά και αγαπημένο του παιχνίδι στο σπίτι ήταν να «τελεί τη θεία Λειτουργία», όπως την έβλεπε και την άκουγε στο Ναό που ήταν στην πλατεία του χωριού απέναντι από το σπίτι τους. Είχε φτιάξει γι' αυτό αυτοσχέδια άμφια.

Όταν τελείωσε το δημοτικό σχολείο στο χωριό, συνέχισε στο Γυμνάσιο στα Χανιά, πράγμα που σήμαινε περισσότερο από μία ώρα ποδαρόδρομο το πρωί κι άλλο τόσο για την επιστροφή το απόγευμα. Εκείνα τα χρόνια ήρθε στο χωριό μια ομάδα νέων της Ευαγγελικής Εκκλησίας Χανίων και μοίραζε χριστιανικά φυλλάδια. Μαζί με άλλους συγχωριανούς πρωτοστάτησε στην προσπάθεια να τους διώξουν. Στο γυμνάσιο είχε πολύ καλές επιδόσεις στα μαθήματα, τόσο καλές που σκέφτηκαν οι καθηγητές να του δώσουν υποτροφία για να σπουδάσει Μηχανικός στην Ιταλία. Εκείνος δεν το δέχτηκε. Είπε ότι από μικρός είχε επιθυμία να χειροτονηθεί λειτουργός της Ορθόδοξης Εκκλησίας και συνέχισε τις γυμνασιακές του σπουδές στην Εκκλησιαστική Σχολή Κρήτης, που τότε βρισκόταν στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, πολύ κοντά στο σημερινό αεροδρόμιο Χανίων. Μαζί με τα γυμνασιακά μαθήματα, οι σπουδαστές παρακολουθούσαν και μαθήματα «Ιερατικά», ώστε όταν τελείωναν είχαν το δικαίωμα να διοριστούν ιερείς (μετά από χειροτονία) ή δάσκαλοι ή και τα δύο μαζί.

Ήρθε η ώρα να μπει στον Ιερατικό κλάδο όπως ήταν η παιδική του επιθυμία, αλλά πριν γίνει αυτό επισκέφτηκε διάφορα μοναστήρια για να προετοιμαστεί. Κάτι είδε εκεί που τον ενόχλησε (ποτέ δεν είπε τι ήταν αυτό) και αποφάσισε να είναι μόνο δάσκαλος. Το πρώτο σχολείο που υπηρέτησε ήταν ένα μονοτάξιο δημοτικό στο ορεινό χωριό Ορθούνι, στην περιοχή της Αγίας Ειρήνης στο κέντρο του νομού Χανίων.

Στον ελληνικό στρατό υπηρέτησε ως έφεδρος ανθυπολοχαγός (Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού Χαλκίδας) και μετά συνέχισε στο διδασκαλικό κλάδο. Κάποτε βρέθηκε στο 9ο Δημοτικό Σχολείο Χανίων στη Χαλέπα. Εκεί παρατήρησε τα παιδιά ενός αδερφού εν Χριστώ που ξεχωρίζαν στη συμπεριφορά από τα άλλα παιδιά. Ο αδερφός αυτός ήταν ο Φίλιππος Μανωλικάκης και όταν τον ρώτησε τι ήταν αυτό που κάνει τα παιδιά του να ξεχωρίζουν, εκείνος τον οδήγησε στην εν Χριστώ σωτηρία δια πίστεως και τον έφερε στην πνευματική συντροφιά των αδερφών της Ευαγγελικής Εκκλησίας Χανίων.

Έγινε μέλος της Εκκλησίας και υπηρέτησε για χρόνια στον όμιλο νέων και ως δάσκαλος του Κυριακού σχολείου. Εκεί γνώρισε και τη σύζυγό του Ρωξάνη Μαυριδάκη, που και αυτή είχε οδηγηθεί στην πίστη στο Χριστό μέσω του αδερφού Μάρκου Καρακατσάνη, συναδέλφου της στο Ταχυδρομείο Χανίων.

Στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο βρέθηκε στην Αλβανία, όταν πήγε να πολεμήσει η 5η Μεραρχία Κρήτης και ήταν ο υπεύθυνος εφοδιασμού του 14ου Συντάγματος Πεζικού. Όταν η Ελλάδα κατελήφθη από τους Γερμανούς, άρχισε η οπισθοχώρηση των στρατιωτών και κάτω από μυθιστορηματικές συνθήκες οδοιπορίας έφτασε μαζί με άλλους Κρητικούς στο Γύθειο Λακωνίας, όπου κάποια γυναίκα βαρκάρισσα τους πέρασε

κωπηλατώντας σε μια ακτή της Κρήτης.

Μετά την απελευθέρωση συνέχισε να είναι δάσκαλος στο 9ο Δημοτικό Χανίων και μέλος της Ελεύθερης Ευαγγελικής Εκκλησίας Χανίων, που τότε ήταν σε περίοδο μεγάλης άνθισης και καρποφορίας. Την εποχή εκείνη έγινε προσπάθεια απόλυσής του από την υπηρεσία του ως δάσκαλος. Ήταν δύσκολο για την Ορθόδοξη Εκκλησία να βλέπει έναν υποψήφιο ιερέα της να είναι τώρα στέλεχος της Ευαγγελικής Εκκλησίας. Έγιναν καταγγελίες στο Υπουργείο Παιδείας και ξεκίνησε διαδικασία έρευνας, η οποία μετά από χρόνια σταμάτησε και αποσιωπήθηκε κατά τρόπο θαυμαστό.

Συνήθιζε να υπηρετεί τα καλοκαίρια στις παιδικές κατασκηνώσεις του Υπουργείου Παιδείας σε διάφορες περιοχές του νομού Χανίων. Το έτος 1947 και μετά συνέχισε από το 1949 έως το 1957 ήταν ο αρχηγός της κατασκηνώσεως στην περιοχή «Περβολίτσα».

Δύο χειμώνες, 1953-54 και 1954-55, παρακολούθησε μαθήματα μετεκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1960 βρέθηκε πρώτη φορά στις κατασκηνώσεις της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας στον Κάλαμο Αττικής, όπου και ανέλαβε την αρχηγία στην περίοδο των αγριωριών για περίπου 15 χρόνια.

Από το 1963 ήρθε μόνιμα στην Αθήνα και υπηρέτησε στην Α' Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία ως πρεσβύτερος (γραμματέας του πρεσβυτερίου), κάποτε μάλιστα βρέθηκε γραμματέας και στην Εκτελεστική Επιτροπή της Τοπικής Συνόδου Νότιας Ελλάδας.

Ένας αδερφός και φίλος του από τα Χανιά, ο Ανδρέας Καστρινάκης, τον έφερε και εργάστηκε αρκετά χρόνια στη διεθνή οργάνωση των «Γεδεωνιτών», για τη διάδοση της Αγίας Γραφής.

Είχε επίσης τη χαρά να δει πιστό στην αγκαλιά του Χριστού τον πιο μικρό του αδερφό Γιώργο.

Τα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του η μνήμη του εξασθενούσε προοδευτικά, ενώ κατά τα άλλα μπορούσε να κινείται και να μιλάει λογικά. Με τη μνήμη του θα τελειώσουμε: ενώ έφτασε στο τέλος να μη θυμάται τίποτα, ούτε τι λέγαμε πριν λίγα δευτερόλεπτα, ο Θεός κράτησε ακέραια την περιοχή του μυαλού του που αφορούσε την προσευχή. Κυριακές βράδυ του διαβάζαμε αποσπάσματα από κάποιο Ψαλμό και μετά έκλεινε εκείνος με προσευχή.

Δύο προσευχές όπως τις ηχογραφήσαμε:

A. Κυριακή 8 Φεβρουαρίου 2009, προηγήθηκε ανάγνωση του Ψαλμού 1.

Σ' ευχαριστούμε, Κύριέ μας, που μας οδήγησες να βρούμε τον Ψαλμό αυτό και να τον διαβάσουμε. Ευλόγησέ μας, Κύριε. Φύλαξέ μας υπό την σκέπη σου. Οι ψαλμοί σου ας βγαίνουν από τη ζωή μας και η ζωή μας ας θυμίζει του ψαλμούς αυτούς. Εν ονόματι και για τη δόξα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Αμήν.

B. Η τελευταία προσευχή 9 ή 16 Ιανουαρίου 2011, προηγήθηκε ανάγνωση από τον Ψαλμό 115:11-16.

Σε παρακαλούμε, Κύριέ μας, δέξου την προσευχήν αυτήν και βοήθησέ μας. Βοήθησέ μας σε παρακαλούμε εδώ που βρισκόμαστε. Εν τω ονόματι και για τη δόξα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Αμήν.

Τώρα δεν χρειάζεται βοήθεια εκεί που βρίσκεται. Και τα θυμάται όλα!

N.A.

✠ ΕΛΕΝΗ ΡΗΜΑΚΗ

25 Μαΐου 2011

Η Ελένη Ρημάκη, ή όπως αλλιώς ήταν γνωστή με το όνομα Ράξα, γεννήθηκε τον Ιούλιο του 1912 στην Αθήνα. Ήταν το 5ο παιδί από τα 9 της οικογένειας Γιώργου και Καλλιρρόης Ρημάκη.

Από μικρή ηλικία δέχτηκε τον Ιησού Χριστό Σωτήρα της και Τον υπηρέτησε πιστά και με χαρά σ' όλη της τη ζωή. Ήταν προσκοπίνια και γρήγορα προάχθηκε σε αρχηγό. Το 1934 περίπου αποφοίτησε από την Γυμναστική Ακαδημία.

Αγαπούσε πολύ τα παιδιά. Ακόμη και στο ηλιοβασιλέμα της ζωής της, όταν έβλεπε παιδιά, η ανταπόκρισή της ήταν εντυπωσιακή: Τους χαμογελούσε με καλοσύνη και τρυφερότητα και προσπαθούσε να τα ευχαριστήσει παίζοντας τους. Δεν έκανε δική της οικογένεια, αλλά ο Κύριος της έδωσε εκατοντάδες πνευματικά παιδιά μέσα από τις διάφορες κατασκηνώσεις, που με δική της πρωτοβουλία και οραματισμό οργάνωσε. Είχε τελειώσει και τη Σχολή Αδελφών Νοσοκόμων του Ερυθρού Σταυρού, και πρόσφερε εθελοντικά τις υπηρεσίες της σαν νοσοκόμα στους τραυματίες πολέμου.

Σε διάφορα εξοχικά μέρη της Αττικής, η Ράξα οργανώνει κατασκηνώσεις: Στο Ζούμπερι με δική της πρόταση στο Δημοτικό Συμβούλιο, του Δήμου Αθηναίων με απώτερο σκοπό να ταΐσει τα πεινασμένα παιδιά της Αθήνας κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής. Στη Νέα Πεντέλη, στη Κάντζα όπου αναλαμβάνει την ευθύνη να κατασκηνώσει τα παιδιά της Ελεύθερης Ευαγγελικής Εκκλησίας.

Ο πόθος της όμως ήταν να αποκτηθεί ένας ιδιόκτητος χώρος που να μπορεί να εξυπηρετεί τις ανάγκες μιας κατασκηνωσης. Εκείνο τον καιρό ήταν σε διάθεση και το κτήμα της κατασκηνωσης του Καλάμου αλλά η Ράξα όπως συχνά μας διηγόταν προτίμησε το χώρο του Σουνίου. Τον αγάπησε σαν δεύτερο σπίτι της και καλωσόριζε τον κάθε επισκέπτη με απλότητα και αγάπη. Εκεί η Ελένη εργάστηκε πολλά χρόνια με αυταπάτηση. Ο πόνος της ήταν να τραφούν τα παιδιά γιατί τότε υπήρχε πολλή πείνα μα ιδιαίτερα να θρέψει την ψυχή τους με τον Χριστό.

Το έργο της όμως δε σταματά εδώ. Δεν υπήρξε άρρωστος που να μην τον επισκέφτηκε. Ήταν πάντα με το χαμόγελο και με χαρούμενη διάθεση. Ποτέ δεν παραπονέθηκε ούτε δυσανασχέτησε ακόμη και όταν οι δυνάμεις της την εγκατέλειπαν, δόξαζε τον Λυτρωτή της.

Ευχαριστούμε το Θεό για το παράδειγμα ζωής της Ράξας. Τώρα βρίσκεται στη Δόξα του Θεού και η χαρά της είναι ανεκλάλητη. Καλή αντάμωση στον Ουρανό, θεία Ελένη!..

Ράνα Λεονταρίδη

Κατ' αρχήν θα ήθελα να μεταφέρω λόγους παρηγορίας, συμπαράστασης και αγάπης προς την αγαπημένη μας Δώρα και τους υπόλοιπους συγγενείς της αδελφής Ελένης Ρημάκη, της ΡΑΞΑΣ μας, από την οικογένειά μου και εκ μέρους των αδελφών της Εκκλησίας που διακονώ στη Θεσσαλονίκη, πολλοί από τους οποίους θα ήθελαν να είναι παρόντες αυτή την ώρα αλλά εμπο-

δίστηκαν.

Θα ήθελα αγαπητοί μου να πω μερικά λόγια αποχαιρετισμού εκ μέρους μου και εκ μέρους της συζύγου μου Βίκυς. Η αγαπημένη μας Ελένη είναι πλέον ελεύθερη από ένα σώμα που μόνον εμπόδιο και φυλακή ήταν γι' αυτήν το τελευταίο χρονικό διάστημα. Τις ώρες αυτές έρχεται μπροστά στα μάτια μου ξανά και ξανά μια φωτογραφία της από την κατασκήνωση - στα μέσα της δεκαετίας του '60- όπως ακριβώς τη γνώρισα για πρώτη φορά σαν μικρός κατασκηνωτής. Δεκάδες παιδιά τρέχουν χαρούμενα κι ανάμεσά τους πιο χαρούμενη και πιο ζωντανή απ' όλα τα παιδιά γύρω της, η Ράξα. Αυτή η εικόνα της Χαράς και της Ελευθερίας κυριαρχεί στο μυαλό μου. Μαζί με τη βεβαιότητα πως επιτέλους συναντήθηκε με αγαπημένες μορφές και πάνω απ' όλα με τον Σωτήρα που με τόση θερμή αγάπησε, που με τόση αφοσίωση υπηρέτησε.

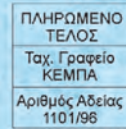
Τόσο η Βίκυ όσο κι' εγώ, ήρθαμε πολύ κοντά στην Ελένη σαν άνθρωποι, μετά την αναχώρηση της αδελφής της Ελευθερίας, πριν από 34 χρόνια. Της ανοίξαμε την καρδιά μας, μας άνοιξε τη δική της - λίγα πρόσωπα στη ζωή μας παίρνουν αυτή τη θέση. Είδαμε από πολύ κοντά την προσφορά της στον ανήμπορο, στον άρρωστο, τη μοναδική σχέση που τη συνέδεε με τα "παιδιά" της, τα παιδιά της Κατασκήνωσης. Θυμάμαι σαν κατασκηνωτής το ανεπανάληπτο "παρακαλώ" μέσα στην τραπεζαρία που έκανε τη φασαρία να κοπάξει, όχι από φόβο, αλλά από τη μοναδική ακτινοβολία και το ήρεμο κύρος που εκπέμπει μόνον αυτός που αληθινά αγαπάει τα παιδιά.

Από τα χρόνια της νιότης της, όταν χωρίς να διστάσει, κατέβαινε στο πηγάδι για να ψάξει το μικρό άτακτο κατασκηνωτή, το ξενύχτι της σκαρφαλωμένη στον υδατόπυργο για να παρακολουθεί με τα κιάλια την πορεία της φωτιάς που απειλούσε την κατασκήνωση, ως τα χρόνια της ωριμότητας, που η Βίκυ κι' εγώ τη γνωρίσαμε βαθύτερα, η Ράξα άγγιζε και επηρέαζε ζωές - ζωές παιδιών, που είναι το πιο σπουδαίο, αλλά και καθέναν που τη συναντούσε. Τελευταία, ο ποιμένας της Α' Εκκλησίας αδελφός Γιώτης Κανταρτζής, μιλώντας στο Ανοιξιάτικο συνέδριο στον Πλαταμώνα, έκανε μια τολμηρή παρατήρηση, με την οποία συμφωνώ απόλυτα: "Αν όλοι μας ζούσαμε τον Χριστό στην καθημερινή μας ζωή και Αυτόν εκδηλώναμε, θα ήταν περιττές οι οργανωμένες Ευαγγελιστικές δραστηριότητες των Εκκλησιών μας για να πλησιάσουμε ανθρώπους, Απλά δεν θα χρειάζονταν". Ε, λοιπόν - γι' αυτό μας άγγιξε η Ράξα. Γιατί στη ζωή της, στις αντιδράσεις της, στη γλυκύτητα και στην ανεξικακία, στην πάντα ανοιχτή αγκαλιά της είδαμε τον Χριστό - δεν ήταν μια μάσκα που την έβαζε για κάποιες ώρες. Απλά, ανεπιτήδευτα, αληθινά ταπεινά, χωρίς μεγαλόστομες και φλύαρες διακηρύξεις, χωρίς πνευματική αλαζονεία, ζούσε τον Χριστό. Γι' αυτό και τώρα αυτό που βιώνει στη δική Του παρουσία είναι ένα ασύλληπτα ασύγκριτο κέρδος.

Ράξα, - Σ' ευχαριστούμε, γιατί είδαμε στη ζωή σου, ότι ο Ιησούς Χριστός είναι αληθινός, πως η Αγάπη Του είναι αληθινή. Όταν άλλες εμπειρίες, αρνητικές, έρχονταν να μας κλονίσουν, η δική σου παρουσία και προσφορά σε μένα αλλά και σε τόσους άλλους στήριζαν την καρδιά μας.

Αγαπημένη μας Ελένη Καλή αντάμωση!

Γιώργος Καλοτεράκης

Παντού Σε Βλέπω

Λόρατο Σε είπανε
κι όμως παντού Σε βλέπω.
Στον ουρανό ψηλά, κάτω στη γη
στην κρυσταλλένια την πηγή,
στη θάλασσα, στ' αστέρια,
παντού Σε βλέπω Κύριε.
Τα ευσπλαχνικά Σου χέρια
σκορπίζουν πλούσια τα δώρα Σου.

Φωνή Σου δεν ακούστηκε
κι όμως για Σε μιλούν
νύχτα και μέρα, αυγές και μεσημέρια,
του ήλιου οι ακτίδες πρόσχαρες
και το βαθύ σκοτάδι,
λεπές οι αύρες το πρωί
και το γλυκό το βράδυ.

Παίζει το κύμα στο γιαλό
και δέχεται το χάδι
της θείας παρουσίας Σου.
Σε βλέπω και στα χαρωπά
τα παιδικά τα μάτια
σαν ξεπροβάλλει η ζωή
μ' ονειράτα γεμάτη.

Μα την πνοή Σου τη γλυκειά
τη νοιώθω πιο βαθειά
στο Γολγοθά σαν ανεβώ -
- αμαρτωλός που είμαι...

Ω, Κύριε, Λυτρωτή μου
στο αίμα - στην αγάπη Σου
ω πλύνε την ψυχή μου!